

Κ Α Τ Α Γ Ρ Α Φ Η
Μ Ο Ν Α Σ Τ Η Ρ Ι Ω Ν
Ν . Μ Α Γ Ν Η Σ Ι Α Σ

ΤΕΕ

Τμήμα Μαγνησίας

ΚΑΒΑΡΕΡΑ ΦΥ
ΜΟΝΑΣΤΗ
Ν. ΜΑ

Κ Α Τ Α Γ Ρ Α Φ Η
Μ Ο Ν Α Σ Τ Η Ρ Ι Ω Ν
Ν . Μ Α Γ Ν Η Σ Ι Α Σ

"... με διάθεση ανίχνευσης της ιστορίας και της σημερινής κατάστασης του περιγράμματος και του περιεχομένου των μονών..."

ΤΕΕ

Τμήμα Μαγνησίας

Επιμέλεια έκδοσης: Μάγδα Γάκη
Δημιουργικό - εκτύπωση: Διαφημίσεις "Παλμός"
Διαχωρισμοί: Chroma

© ΤΕΕ Μαγνησίας 2002
ISBN 960-8442-08-7

Η αναδημοσίευση των κειμένων, των σχεδίων και των φωτογραφιών αυτού του βιβλίου, επιτρέπεται μόνο ύστερα από γραπτή άδεια του ΤΕΕ τμήματος Μαγνησίας και της συντονίστριας της ομάδας Μάγδας Γάκη.

Το πρόγραμμα ECOSERT / RECITE II υλοποιήθηκε από το 1998 ως το 2002 από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας (ηγέτης) σε συνεργασία με το Dee Estuary και τη Provincia di Avellino (εταίροι). Αυτό το πρόγραμμα διαπεριφερειακής συνεργασίας, με την αξιοποίηση των τοπικών εταιρικών σχημάτων, την πραγματοποίηση μιας οειρής συναντήσεων σε διακρατικό και τοπικό επίπεδο, την εκπόνηση ενός αριθμού ειδικών μελετών και την υλοποίηση πιλοτικών παρεμβάσεων στις τρεις περιοχές, διερεύνησε σε βάθος και κατάθεσε ολοκληρωμένες προτάσεις για τη μεθοδολογία η οποία είναι δυνατόν να στηρίξει αναπτυξιακές πρωτοβουλίες στον τομέα του οικο πολιτιστικού τουρισμού.

Ειδικότερα για την περιοχή της Μαγνησίας στο πλαίσιο του Προγράμματος, εκπονήθηκε ολοκληρωμένη μελέτη για την μετατροπή του λόφου της Γορίτσας σε ανοιχτό πολιτιστικό Πάρκο, τμήμα της οποίας υλοποιήθηκε με τη συγχρηματοδότηση της ΕΕ, εκπονήθηκε Επιχειρησιακό σχέδιο για την εκμετάλλευση του Τραίνου του Πηλίου, ενώ, παράλληλα, με έναν αριθμό εκδόσεων, συναντήσεων με τους τοπικούς φορείς και τους κατοίκους της περιοχής προσεγγίστηκαν συστηματικά οι δυνατότητες και οι δυσκολίες της ανάπτυξης του οικολογικού και πολιτιστικού τουρισμού στη Μαγνησία.

Η κατογραφή του πολιτιστικού αποθέματος της Μαγνησίας αποτελεί βασικό τμήμα της μεθοδολογίας για την εκπόνηση του Περιφερειακού Περιβαλλοντικού Σχεδίου Βιώσιμου Τουρισμού (RESTEP), το οποίο αποτέλεσε κεντρικό προϊόν του έργου ECOSERT. Ο προσδιορισμός και η αξιολόγηση του πολιτιστικού πλούτου της Μαγνησίας, καθώς και η προβολή του, ήταν μεταξύ άλλων, ενέργειες στις οποίες καθοριστικό συνέβαλε το ΤΕΕ στο πλαίσιο του προγράμματος. Η παρούσα έκδοση, προβάλλει και αναδεικνύει τον μοναστηριακό μνημειακό πλούτο της περιοχής, προωθώντας αποφασιστικά την επίτευξη των στόχων του προγράμματος για βιώσιμη περιφερειακή περιβαλλοντική ανάπτυξη, μέσω κυρίως του πολιτιστικού τουρισμού.

**Ο ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ECOSERT
ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ**

**Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΜΑΝΟΣ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ RECITE II

ΕΡΓΟ ECOSERT

Ευρωπαϊκή Συνεργασία για Βιώσιμη Περιβαλλοντική Περιφερειακή Ανάπτυξη μέσω του Τουρισμού

ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ, DEE ESTUARY, PROVINCIA DI AVELLINO

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΚΕΚΑΝΑΜ Α.Ε., ΕΚΠΟΛ, ΑΝΕΜ Α.Ε., ΔΗΜΟΣ ΙΩΛΚΟΥ, ΙΓ' ΕΠΚΑ, ΕΝΩΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ,
ΤΕΕ ΤΜΗΜΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

**ΤΟΠΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΒΛΕΨΗ ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΚΕΚΑΝΑΜ Α.Ε.**

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Με ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση παρουσιάζουμε σήμερα, στους πολίτες της περιοχής μας, μια ιδιαίτερη και σημαντική δουλειά, που υλοποιήθηκε από ομάδα μηχανικών μας, στο πλαίσιο του ρόλου και της λειτουργίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου.

Πρόκειται για την απογραφή τμήματος του μοναστηριακού μνημειακού πλαιύτου του Νομού.

Είναι μια προσέγγιση, από τη σκοπιά του μηχανικού, που καταγράφει την υπάρχουσα κατάσταση, κάνει προτάσεις άμεσας και μακροπρόθεσμης αντιμετώπισης ονοδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανεκτίμητη πολιτιστική αξία αυτών των μνημείων.

Η Μαγνησία ήταν στο παρελθόν ο δεύτερος, μετά το Άγιο Όρος, "μοναστηρότοπος" της Ελλάδος.

Συνηθίζουμε να επαναλαμβάνουμε, για να γίνει κοινή συνείδηση όλων, 'ότι ζούμε στην εποχή του πιο έντονου ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.

Ο τουρισμός και ιδιαίτερα ο μνημειακός πολιτισμός, που μας χαρακτηρίζει ως έθνος, είναι δύο ισχυρά ατού της χώρας μας, στην προσπάθεια ισχυροποίησης της οικονομίας της.

Τα Θρησκευτικά μνημεία είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Είναι μερικές χιλιάδες κτιριακά συγκροτήματα, ανά την Ελλάδα, απλά λιτά, αλλά δυστυχώς σημαντικό ποσοστό, από αυτά είναι σε προϊούσα εγκατάληψη. Εκπέμπουν - θα έλεγε κανείς - μια μελοχολία για την περιφρόνηση, που δείχνουμε στην πράξη ως κοινωνία, στον ανεπανάληπτο αυτό πολιτισμό.

Είναι έργα του 16ου αιώνα, με τη χορηγία πολλής φορές ελλήνων εμπόρων, που επέστρεψαν στην πατρίδα τους αφού είχαν ξενιτευτεί και αποκτήσει κάποιο πλούτο σε άλλες χώρες (Βλαχία κ.λ.π.).

Τα ελληνικά αυτά μνημεία έχουν μια ιδιαιτερότητα, σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά. Είναι μακριά από τα οικιστικά σύνολα πάνω και γύρω από φυσικά οχυρά. Αυτό ήταν φυσικό αφού μετά το Βυζάντιο οι κατακτητές εξόρισαν την ορθοδοξία στα πιο δύσβατα μέρη. Γι' αυτό το λόγο σήμερα έχει μεγάλες δυσκολίες η συντήρησή τους.

Το μεγάλο ερώτημα που τίθεται σήμερα είναι πως θα συντηρηθεί και θα βελτιωθεί όλο αυτό το μυθικής αξίας, μνημειακό κτιριακό απόθεμα.

Πρώτα απ' όλα πιστεύουμε ότι πρέπει να γίνει κοινός τόπος για όλους και κυρίως για τους "έχοντες και κατέχοντες", είτε την πολιτική εξουσία (πολιτικός κόσμος), είτε την οικονομική δυνατότητα, ότι η επένδυση στον πολιτισμό συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη. Αν αυτό γίνει κοινή συνείδηση τότε θα βρεθούν και οι τρόποι χρηματοδότησης.

Στο πλαίσιο αυτό οι τοπικές κοινωνίες πιστεύουμε ότι πρέπει να αναλάβουμε το φορτίο της φροντίδας των μοναστηριών.

Δεν μπορούμε να τα περιμένουμε όλα από τις ολιγάριθμες κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου πολιτισμού, που άλλωστε κινούνται στο πλαίσιο της γνωστής Δημόσιας Διοίκησης. Όσοι ζούμε κοντά στα προβλήματα πρέπει να παρεμβαίνουμε.

Εμείς ως Τεχνικό Επιμελητήριο κάνουμε το πρώτο βήμα με τη αποτύπωση της σημερινής κατάστασης των θρησκευτικών μνημείων. Πρέπει να ακολουθήσουν λεπτομερείς μελέτες και χρηματοδοτήσεις των επισκευών και συντηρήσεων. Ελπίζουμε ότι θα υπάρξει συνέχεια, όπως και στην προηγούμενη δουλειά μας, που αφορούσε τα μονοπάτια και λιθόστρωτα του Πηλίου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ, εκ μέρους όλων μας, στην ομάδα εργασίας του ΤΕΕ και ιδιαίτερα στη συντονίστρια του όλου έργου κα Μάγδα Γάκη αρχιτέκτονα μηχανικό. Γιατί οι δουλειές αυτές παράγονται με συμβολική αμοιβή αλλά με πολύ μεράκι.

(από το χαιρετισμό του προέδρου ΤΕΕ (1996 - 1999) ΗΛΙΑ ΞΗΡΑΚΙΑ στην εκδήλωση παρουσίασης της εργασίας, τον Μάιο 1997).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα έκδοση του περιφερειακού τμήματος Μογνησίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος ξεκίνησε το 1996, με συγκεκριμένους στόχους:

- Την κατογραφή του Μοναστηριακού Πλούτου της Μαγνησίας, ο οποίος είναι ιδιαίτερο σημαντικό.
- Τον εντοπισμό άστοχων επεμβάσεων κυρίως σε όσο είναι κρηυγμένα διατηρητέα Μοναστηριακά Μνημεία.
- Την κατάθεση συμπεροσμάτων και προτάσεων για τις ανογκαίες επεμβάσεις - αποκαταστάσεις οι οποίες πρέπει να γίνουν για τη διατήρηση των μνημείων.
- Την πληρέστερη εικόνα της σημερινής κατάστασης για το πλέον αξιόλογο εξ αυτών, με απώτερο στόχο την ένταξή τους σε κάποιο από τα χρηματοδοτικά πλαίσια πλήρους αποκατάστασης.

Προηγήθηκε συνάντηση της Διοικούσας Επιτροπής του περιφερειακού τμήματος με τον τότε Μητροπολίτη Δημητριάδος και Αθμυρού και σημερινό Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Χριστόδουλο.

Η συνάντηση εκρίθη αναγκαία για να διευκολυνθεί, από τη Μητρόπολη, η διαδικασία αποτύπωσης και καταγραφής του Μοναστηριακού Πλούτου της περιοχής μας και παράλληλα να συμβάλει ώστε όλες οι επεμβάσεις στα μοναστήρια να λαμβάνουν υπόψην στο μέλλον και την παρούσα εργασία του Τεχνικού Επιμελητηρίου.

Όταν το 1997 η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση της Μαγνησίας πήρε την πρωτοβουλία για την υλοποίηση του προγράμματος διαπεριφερειακής συνεργασίας ECOSERT, το ΤΕΕ, ως τοπικός εταίρος του Προγράμματος, πέρα από τις άλλες δράσεις που ανέλαβε και υλοποίησε, επανεξέτασε με ένα άλλο πρίσμα και την σημαντική προσπάθεια συστηματικής καταγραφής του μοναδικού αυτού υλικού. Θεωρήσαμε ότι δεν είναι δυνατόν να μιλούμε για την αξιοποίηση του οικολογικού και πολιτιστικού αποθέματος της Μαγνησίας χωρίς να δώσουμε ιδιαίτερη σημασία στα μοναστήρια της περιοχής. Αξιοποιώντας, κατά συνέπεια τους πόρους και τις δυνατότητες του προγράμματος, δώσαμε στην πολυετή προσπάθειά μας στον τομέα αυτό την τελική της μορφή, όπως παρουσιάζεται στον τόμο αυτό.

Θέλω να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους Μηχανικούς, οι οποίοι μετείχαν στην ομάδα εργασίας με το συγκεκριμένο θέμα και να τους συχαρώ για την αρτιότητα της επιστημονικής τους εργασίας.

Ο Πρόεδρος Δ.Ε.

Τ.Ε.Ε. Ν. Μαγνησίας (1999 - Ιούλιος 2002)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΙΝΤΖΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ΤΕΕ Μαγνησίας, αναδεικνύει με την παρούσα έκδοση ένα σημαντικό θέμα που αφορά το Νομά μας. Πρόκειται για μια καταγραφή του μοναστηριακού μνημειακού πλούτου, που είναι διάσπαρτος σε διάφορες περιοχές της Μαγνησίας.

Μετά το Άγιο Όρος, το Πήλιο και η Μαγνησία ήταν στο παρελθόν ένας σημαντικός μοναστηρότοπος.

Πολλά από τα μνημεία αυτά έχουν ανάγκη άμεσης παρέμβασης ώστε να μην καταρρεύσουν.

Η αξιοποίηση και ανάδειξη του μνημειακού αυτού πλούτου, σε συνδυασμά με προηγούμενη εργασία του Επιμελητηρίου, που αφορούσε τα λιθόστρωτα μονοπάτια του Πηλίου, θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη του περιπατητικού και θρησκευτικού τουρισμού στη Μαγνησία.

Το έργο αυτό, συνάδει με τους στόχους του προγράμματος ECOSERT / RECITE II, στο οποίο το ΤΕΕ είναι εταίρος, για την προώθηση της βιώσιμης, περιφερειακής ανάπτυξης στο Νομό. Το θέλαμε επομένως να τονίσουμε την συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία στα πλαίσια του προγράμματος συγχρηματοδότησε την παρούσα έκδοση.

Εκφράζω τις ευχαριστίες μου για τους συναδέλφους που εργάστηκαν υπό την εποπτεία των προηγούμενων προέδρων του τμήματος κ.κ. Ηλία Ξηρακιά και Ιωάννη Πρίντζου.

Ο Πρόεδρος Δ.Ε.

Τ.Ε.Ε. Ν. Μαγνησίας

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Στο Πήλιο, χώρο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, εμφανίζεται από τον 10ο έως και τα τέλη του 14ου αι., εξόπλιση του μοναχισμού, κυρίως από καλόγηρους που ήρθαν από το Άγ. Όρος. Το βουνό των Κενταύρων, τότε σχεδόν ακατοίκητο, παίρνει το χαρακτηρισμό μοναστικού όρους και συναντάται σε έγγραφα της εποχής εκείνης ως "Όρος των Κελήων".

Με την ακμή της επιφανούς Βυζαντινής οικογένειας των Μαλιασινών, τοπικών φεουδαρχών της Θεσσαλίας, δημιουργούνται μεγάλα μοναστικά κέντρα καθώς και αξιόλογα μνημεία όπως το καθολικό της Ι. Μονής Αγ. Λαυρεντίου, αλλοιωμένο όμως σήμερα ως προς την αρχιτεκτονική του μορφή, λόγω των μεταγενέστερων παρεμβάσεων.

Κοτά την Τουρκοκρατία, τα μοναστήρια, εξαρτημένα από την φροντίδα των φεουδαρχών, χάνοντας τη γη τους, παρήκμασαν και σταδιακά εγκαταλείφθηκαν. Σημειώνεται ότι την πρώιμη περίοδο δύο νέα μοναστήρια αποκτούν μεγάλη περιουσία και φήμη, οι μονές του Φλαμουρίου και της Σουρβιάς.

Την ίδια εποχή λόγω ασφάλειας καθώς και το εύφορο ήπιο κλίμα που προσφέρονταν, για δενδρικές καλλιέργειες και εκμετάλλευση του εδάφους, συνετέλεσαν ώστε να συγκεντρωθούν οι διωγμένοι κάτοικοι των πεδινών περιοχών γύρω από τα παλιά μοναστήρια και να δημιουργήσουν σταδιακά τα σημερινά χωριά του Πηλίου, πολλά από τα οποία φέρουν την ονομασία τους, όπως Πορταριά, από την Παναγία Πορταρέο, Αγ. Λαυρέντιος από τον Άγ. Λαυρέντιο, Μακρινίτσα από την Παναγία Μακρινίτσα, κ.ά.

Από τα μέσα του 18ου αι. με την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του θαλάσσιου εμπορίου, αρχίζει μεγάλη οικονομική ακμή, με συνακόλουθη την πνευματική άνθηση του Πηλίου.

Οι εκκλησίες και τα καθολικά των μοναστηριών, σεμνά και ταπεινά εξωτερικά, αποκτούν άγκο και μέγεθος, θαυμάσια εσωτερική διακόσμηση, ξυλόγλυπτα τέμπλα, λιθανάγλυφα, φορτές εικόνες

και τοιχογραφίες εξαιρετικής τέχνης, έργα ονομαστών τεχνιτών και μαστόρων της περιοχής.

Σήμερα, τα περισσότερα εγκαταλελειμένα από τους μοναχούς και κατεστραμμένα από τη φθορά του χρόνου, συνήθως σε τόπους εξαιρετικής ομορφιάς, ενταγμένα τέλεια στο περιβάλλον, σε σφιγμένη πρεμιά και γαλήνη, δηλώνουν ονομαστικότητα ότι η ιστορία του ελληνισμού στους τελευταίους αιώνες περνά μέσα από τα μοναστήρια όπου προστατεύθηκε η ορθόδοξη πίστη, η ελληνική γλώσσα, διαφυλάχθηκαν πολύτιμοι θησαυροί - κειμήλια και υψώθηκαν επαναστατικό λάβρο.

Είναι παρήγορο ότι νέες μοναστικές σκευή έχουν εγκατασταθεί το τελευταίο είκοσι χρόνια, σε ορκετές από τις μονές και με πολύ αγώνα και αγόνη τις επισκευάζουν.

Το σύγχρονο ελληνορθόδοξο μοναστήρι παραμένει πόλος έλξης προσκυνητών και φιλόθρησκων, όπου τακτικά ή περιστασιακά βρίσκουν σ' αυτό πνευματικό καταφύγιο και ανακούφιση ψυχής, παράλληλα όμως η λειτουργία του αναζωογονεί οικονομικά και πολιτιστικά την ευρύτερη περιοχή και δύναται να συντηρεί στο χρόνο, αξίες ευρύτερου ενδιαφέροντος.

Κοτά την επίσκεψή μας διαπιστώσαμε ότι, πολλά από αυτά παραμένουν εγκαταλελειμένα στη φθορά του χρόνου, ερειπωμένα κατά το μεγαλύτερο μέρος των κτισμάτων, με εξαίρεση το καθολικό, όπου παρέχεται στοιχειώδης φροντίδα και συντήρηση ως τάπος λατρείας.

Η προσπάθεια επαναλειτουργίας τους, εκτός ελαχίστων, διανέμεται από ισχυρό πνεύμα ανανέωσης του χώρου, με παρεμβάσεις δραστικές και εκτεταμένες, ανάλογο των οικονομικών δυνατοτήτων των μονών, παροβιάζοντας συστηματικά κι αλλοιώνοντας θεαματικά το παραδοσιακό μοναστηριακό οικοδομικό πρόγραμμα, γνωστό έως σήμερα από το καθαρό απλό περίγραμμα -ψηλής μονότοξοι με το κελιά εσωτερικά- τις ανοιχτές ξύλινες στοές των κελιών και τους υπό-

λοιπους χώρους να βλέπουν προς την αυλή και τον πυρήνα της μονής στο κέντρο, το καθολικό.

Καταγράφτηκαν προσθήκες και "κακοποιήσεις" των καθολικών, διονοξίες νέων και μεγαλύτερων παραθύρων και κατασκευή εξωστών, έξω του περιμετρικού τείχους, ανακαινίσεις εκ βάρων οθόκηρων πτερύγων, που προσδίδουν σύγχρονη ξενοδοχειακού -τουριστικού τύπου μορφολογία στο μοναστήρι. Επίσης σε κηρυγμένο διατηρητέα μνημεία δεν τηρήθηκαν ούτε οι βασικές νόμιμες υποχρεώσεις, όπως το Διάταγμα του Πηλίου, με το οποίο υποχρεωτικά κτίζονται όλα τα κτίρια στο Πήλιο, όπου εμφανείς εγκαταστάσεις, ηλιακοί θερμοσίφωνες και ογκώδεις δεξαμενές, ξεπερνούν ακόμη και το συνολικό ύψος των κτισμάτων!

Στην προσπάθεια αναβίωσης των μονών κυριαρχούν η άγνοια, η αυθαιρεσία και η προχειρότητα, με επεμβάσεις μη οναστρέψιμες που μειώνουν ονησυχτικά τη μνημειακή ουσθεντικότητα. Η 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων οπουσιάζει ή φοίνεται να μην αντιστέκεται αποτελεσματικά, και τα ηγουμενοσυμβούλια με τις εκκλησιαστικές επιτροπές ανεπαρκείς επιστημονικά, κυριευμένα από ανάγκη για όλο και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, όπως οι επιλογές τους μαρτυρούν, καταφέρνουν σαρωτικές επεμβάσεις στις "ανυπεράσπιστες" μονές.

Είναι ορατή η αγόνη των μοναχών για το χώρο τους, και οπωσδήποτε επιθυμητό και οναγκαίο είναι, τα μνημεία να παραμένουν ζωντανά στους φυσικούς τους αποδέκτες, αλλά επίσης σαφώς διαχέεται η αντίληψη, ότι ως χρίστες και συνεχιστές του μοναχισμού, παραμένουν μοναδικοί γνώστες και δικαιούχοι των επιλογών των επισκευών και επεμβάσεων. Δεν διοφάνεται να ονοζπείται η όποση των επιστημόνων και η ονοδοχή των ειδημόνων και του κοινωνικού συνόλου, παρότι εκείνο είναι ο τελικός αποδέκτης των επιλογών τους. Προφανώς δεν συνειδητοποιείται από τους σύγχρονους χρίστες ότι η θρησκευτικότητα και ιερό-

ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ

1. Μάγδα Γάκη αρχιτέκτων μηχανικός Ε.Μ.Π., συντονίστρια της ομάδας
2. Αλέξανδρος Περιβολάρης αρχιτέκτων μηχανικός Τ.Η. DARMSTADT Γερμανίας
3. Άννα Χατζηγεωργίου αρχιτέκτων μηχανικός Α.Π.Θ.
4. Προκόπης Κουλούρης πολιτικός μηχανικός CLUJ - NAPOCA Ρουμανίας
5. Νίκος Γεωργιάδης αγρονόμος - τοπογράφος μηχανικός Ε.Μ.Π.
6. Γιάννης Πολυμενίδης αγρονόμος - τοπογράφος μηχανικός Α.Π.Θ.

ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

1. Βάσσα Παρασκευά Θεολόγος Α.Π.Θ., μεταπτυχιακό στο Α.Π.Θ. "Η πνευματική και κοινωνική προσφορά του μοναχισμού στο Πήλιο κατά τον 17ο και 18ο αι."
2. Μαρία Νάνου Θεολόγος Α.Π.Θ., D.E.A. Ιστορίας Αρχαιολογίας, Paris I, Pantheon Sorbonne .

τητα του χώρου διοφθαλμίζεται και εκφράζεται δικαιωματικά κατά την κρίση τους, αλλήλα τα κτίρια, ως φορείς ιστορικού μηνύματος, βάσει της νομοθεσίας που τα προστατεύει, ανήκουν σε όλους τους Έλληνες, που χρειάζονται ανέγγιχτη την ιστορική τους κληρονομιά.

Η διοχείριση του μνημείου καθορίζει, εκτός από σεβασμό στον πολιτισμό μας και τους συνανθρώπους μας, υποχρεώσεις τιμής και νομικές δεσμεύσεις.

Ξεκινήσαμε μία κοτογραφή και διαπιστώσαμε στην πορεία ότι οφείλουμε να προσποθήσουμε να "ξυπνήσουμε συνειδήσεις" γνωστοποιώντας τις μη αναστρέψιμες μεταβολές - καταστροφές που αποτυπώσαμε.

Οι φωτογραφίες αυτής της εργασίας παραμένουν αδιάψευστοι μάρτυρες και ένοχα τεκμήρια, στο μέλλον, όσο συνεχίζονται ασύδοτα οι παρεμβάσεις. Χάνεται η ιερότητα, η σεμνότητα, η ιστορικότητα των μονών, είναι φανερό και στους μη ειδήμονες! Οι εμπλεκόμενοι δεν ανησυχούν; Εύλογα μάλιστα το δίλημμα, ποιό είναι η οδυνηρότερη καταστροφή, από

το χρόνο και τις καιρικές συνθήκες ή από τις αλλοτριωτικές "φροντίδες" των χρηστών; Σίγουρα ο χρόνος δρα με πολύ πιο οργή ταχύτητα και ίσως κάτι να προλοβαίνεται...

Οι μονές, ως δυναμικές πορουσίες και σημεία αναφοράς του πολιτισμού μας γενικότερα, χρήζουν προστασίας. Μονοδική λύση, ανεπιφύλακτα είναι η απόλυτη συνεργασία επιστημόνων και Εκκλησίας, οι εξαντλητικές σε κάθε λεπτομέρεια μελέτες, η αναζήτηση της καλύτερης από όλες τις πλευρές λύση και κυρίως η παρακολούθηση των έργων ανελλιπώς και σε όλες τις οικοδομικές φάσεις. Άλλωστε η χρηματοδότηση δίνεται με σκοπό την πλήρη αποκοτόσταση και τη συμβατή βιώσιμη επανάχρησή τους.

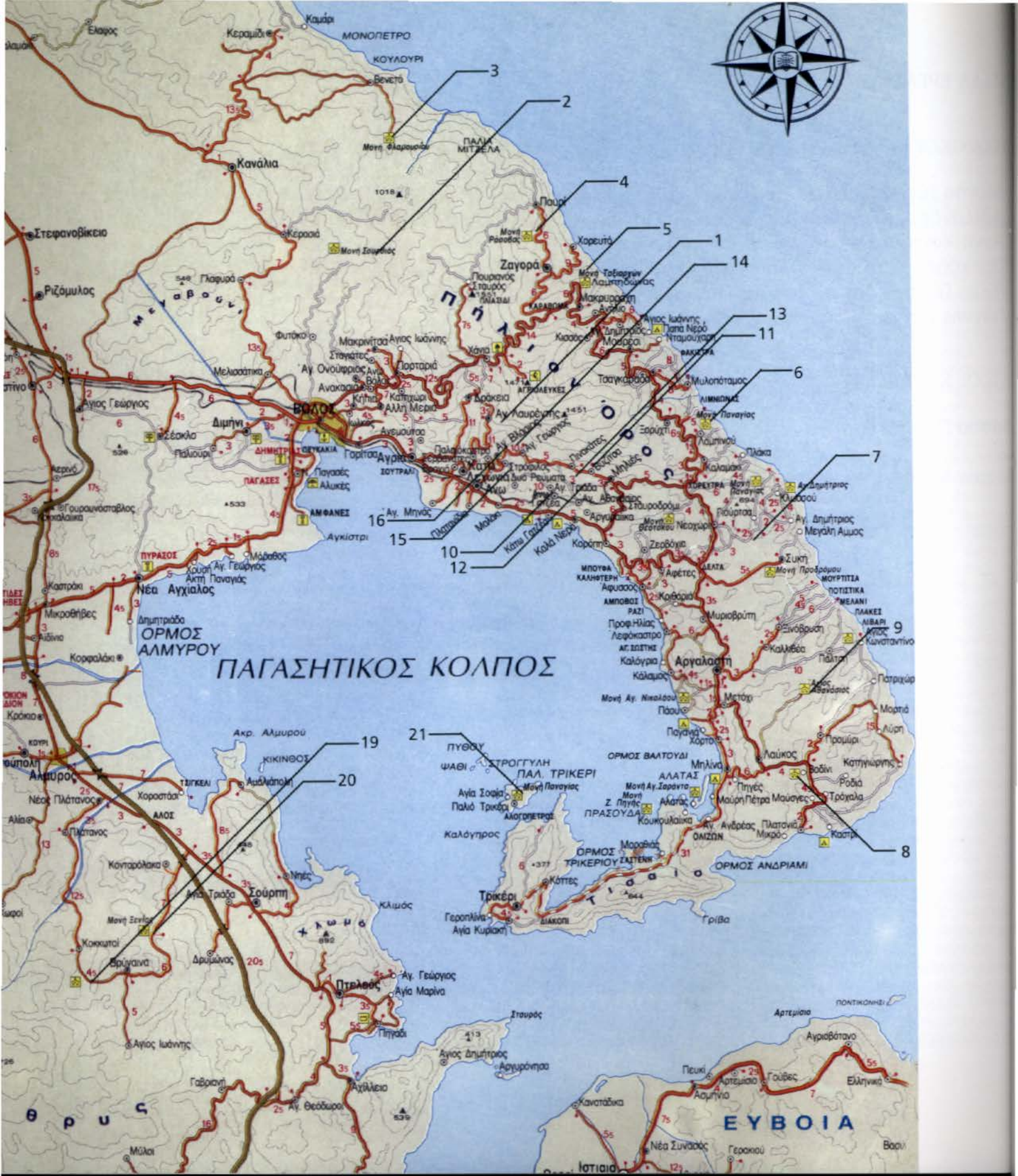
Θα θέλαμε τέλος να ευχαριστήσουμε την Διοικούσα Επιτροπή του ΤΕΕ τμήματος Μαγνησίας και ιδιαίτερα τον πρόεδρο κ. Ηλία Ξηρακιά, που μας έδωσε την ευκαιρία να κατογράψουμε και να γνωστοποιήσουμε τη σημερινή κατάσταση των μοναστηριών του νομού μας, αλλήλα και τις επόμενες Διοικούσες Επιτροπές

και τους προέδρους Ιωάννη Πρίντζο και Δημήτρη Βασιλειάδη, με τη συμβολή των οποίων πραγματοποιήθηκε αυτή η έκδοση, καθώς και τις μοναστικές αδελφότητες που με ευγένεια μας δέχθηκαν, την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων για το υλικό που μας έδωσε και τις τοπικές αρχές και τους κατοίκους της περιοχής για τις πολύτιμες πληροφορίες και διευκολύνσεις που μας παρείχαν. Θα συνεχίσουμε την καταγραφή και των υπολοίπων μονών, με συνείδηση και αίσθημα ευθύνης και είμαστε διαθέσιμοι με την επιστημονική μας κατάρτιση και το ενδιαφέρον μας, σε κάθε θετική προσπάθεια.

Θα θέλαμε, τέλος, να επισημόνουμε την πολύτιμη συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία στο πλαίσιο του Προγράμματος ECOSERT/RECITE II συγχρηματοδότησε την έκδοση που κρατάτε στο χέρι σας.

Μάγδα Γάκη αρχιτέκτων
συντονίστρια της ομάδας

ΠΑΓΑΣΗΤΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

ΕΥΒΟΙΑ

Detailed map labels including locations such as Κανάλια, Βόλαι, Αργολαση, Πάρος, and various mountains and islands. The map shows a dense network of roads and numerous small settlements. The Peloponnese is labeled at the top right, and Evros is at the bottom right.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

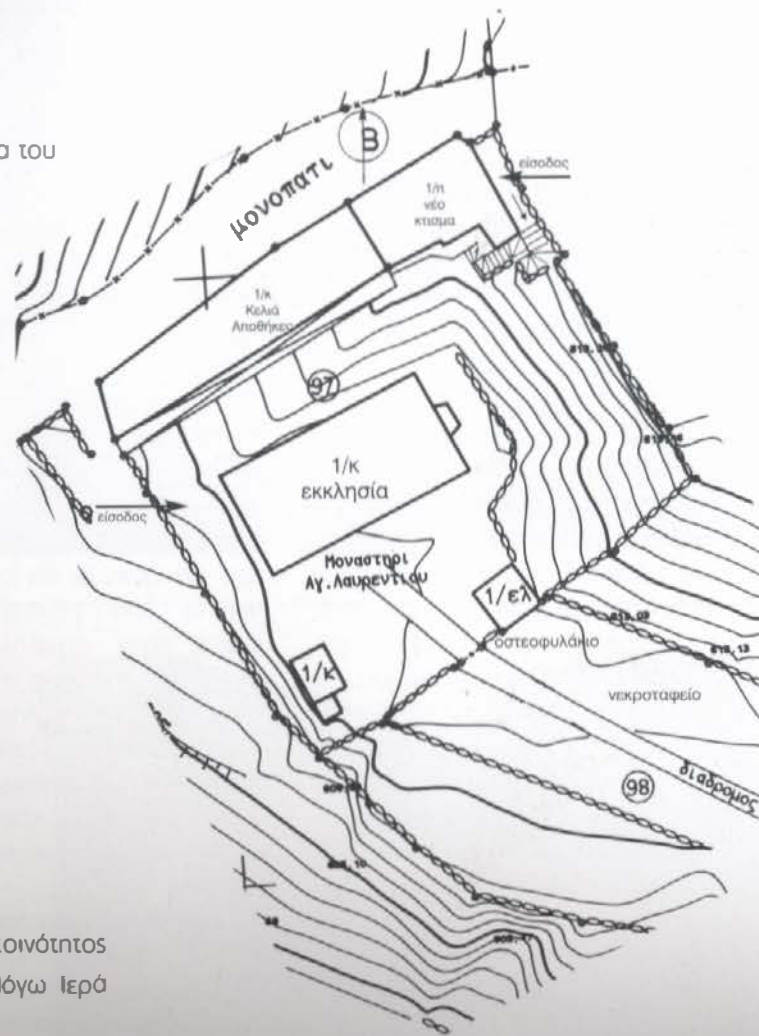
ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΙΣΗΓΗΣΗ	8
ΧΑΡΤΗΣ Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	10
1. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ	12
2. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΟΥΡΒΙΑΣ	32
3. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ - ΦΛΑΜΟΥΡΙΟΥ	40
4. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ "ΡΑΣΟΥΣΑΣ" ή "ΡΑΣΟΒΑΣ" (ΖΑΓΟΡΑΣ)	48
5. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΖΑΓΟΡΑΣ	60
6. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΛΑΜΠΗΔΩΝΑΣ ΠΗΛΙΟΥ	74
7. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΥΚΗΣ	90
8. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΡΟΜΥΡΙΟΥ	100
9. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΑΥΚΟΥ	116
10. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ ΑΝΩ ΓΑΤΖΕΑΣ	134
11. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΥΖΙΤΣΑΣ	144
12. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ (ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ)	158
13. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ (ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ)	164
14. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΜΜΕΓΙΣΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΗΛΕΙΑΣ	172
15. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ή "ΜΕΓΑ ΣΩΤΗΡΑ" ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΗΛΕΙΑΣ	186
16. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΓΕΝΕΣΙΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ	198
17. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ	204
18. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	212
19. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΝΩ ΞΕΝΙΑΣ	220
20. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΤΩ ΞΕΝΙΑΣ	234
21. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ (ΝΗΣΙ ΤΡΙΚΕΡΩΝ)	254
ΠΙΝΑΚΑΣ	268

1. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ

Χρόνος ίδρυσης:	13ος αιώνας
Διεύθυνση:	Αγ. Λαυρέντιος Πηλίου
Ιδιοκτησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Τελευταία εγκατάσταση:	1988
Ηγούμενη:	Θεοδούλη Μαθακασπούδου
Μοναχές:	1
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	10 Μαΐου και 10 Αυγούστου (οσίου Λαυρεντίου κτήτορος και αρχιδιακόνου Λαυρεντίου, στο όνομα του οποίου τιμάται ο ναός)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζεται η Ιερά Μονή Αγ. Λαυρεντίου της ομωνύμου κοινότητας Πηλίου, ιστορικών διατηρητέων μνημείων καθ' όσον η εν λόγω Ιερά Μονή αποτελεί αξιόλογο Βυζαντινό μνημείο".

ΦΕΚ 380/20-3-1976/Β

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Η μονή απέχει από το Βόλο περίπου 25 χλμ. Ακολουθούμε το δρόμο προς Αγριά - Λεχώνιο, συνεχίζουμε προς Αγ. Λουρέντιο και πριν φθάσουμε στο χωριό, περίπου 1,5 χλμ στο δεξιά, δύσβατος χωματόδρομος μήκους 1600μ. μας οδηγεί στην Ι.Μ. Αγ. Λαυρεντίου. Υπάρχει επίσης και λιθόστρωτο καλντερίμι, που ξεκινά από την πλατεία του χωριού, και οδηγεί κατ' ευθείαν στη δυτική είσοδο του μοναστηριού.

Βρίσκεται ανατολικά του χωριού Αγ. Λουρέντιος που αφεύκει την ονομασία και σύσταση του στην προϋπάρχουσα μονή, σε υψόμετρο 610μ, σε ένα περιβάλλον κατάφυτο από αγριοκοστονιές, πλάτανια, μηλοπερίβολο, κυπαρίσσια και πεύκο, σε περιτοιχισμένο χώρο έκτασης 1,5 στρέμματος (εικ.1).

Η μακροίωνα ιστορία της μονής, η ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική του καθολικού της, οι επιγραφές, η πληθώρα των εντοιχισμένων βυζαντινών γλυπτών και μεταβυζαντινών αναγλύφων καθώς και το ελεύθερο ή σε δεύτερη χρήση λοιπά αρχιτεκτονικά γλυπτά μέρη, προσέδωσαν την προσοχή σημαντικού αριθμού ερευνητών από το τέλη ήδη του προηγούμενου αιώνα. Διस्तυπώθηκαν διάφορες απόψεις για την αρχική ίδρυση και τον κτήτορο της μονής, την προέλευση των βυζαντινών γλυπτών, τη λατινική επιγραφή και τον ρόλο των Αμοιφιτών μοναχών. Παράλληλα ερευνήθηκε η ποιοτικότερη διάταξη των κτισμάτων της μονής και καθορίστηκαν οι κύριες κατασκευαστικές φάσεις του καθολικού. Τέλος, εμπειριστωμένη επιστημονική προσέγγιση του πλούσιου κερμοπολιτικού διακόσμου του ναού καθώς και επιμέρους κατασκευαστικές και μορφολογικές παρατηρήσεις της αρχιτεκτονικής

του, οδήγησαν σε νέα χρονολογικά συμπεράσματα, τοποθετώντας την ονομαδομήση του καθολικού στα μέσα του 13ου αι.

Ιδρυτής ή ανοικτιστής της μονής φέρεται από την παράδοση ο όσιος Λουρέντιος ο Μέγας, μοναχός της Μεγίστης Λαύρας. Στην βορεινή τοιχοποιία του ναού, εντοιχισμένη επιγραφή - πιθανότατα του 16ου αι. - επιβεβαιώνει την παράδοση, υπενθυμίζοντας ότι κτήτορος της μονής υπήρξε το 1378 ο όσιος Λουρέντιος και δωρητής ο αυτοκράτορας Τροπεζούντας Αλέξιος Γ' Μεγάλος Κομνηνός (1349 - 1390). Κατά τον Μ. Χατζηγιάνη, ο αρχιτεκτονικός τύπος του ναού καθώς και το σπάνιο κατασκευαστικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του, υποδεικνύουν εκλεκτικότητα, γνώση και ευγενή καταγωγή τόσο του ιδρυτή, όσο και του δωρητή της μονής, συνηγορώντας έτσι υπέρ της παράδοσης. Ωστόσο, ο ίδιος ερευνητής σε νεότερη έρευνα του στην Εθνική Βιβλιοθήκη των Παρισίων, επεσήμωσε ελληνικό κώδικα, που αποδεικνύει ότι ο όσιος απεβίωσε πριν το 1300 - 1301 μ.Χ. Εάν η πληροφορία είναι ακριβής, ελέγχεται ως ανοκριβές το κείμενο της μεταβυζαντινής επιγραφής, καθιστώντας επισφαλή την τούτιση τόσο του κτήτορα όσο και του δωρητή. Το θέμα παραμένει ανοικτό για περαιτέρω έρευνα κυρίως των βιογραφικών στοιχείων του οσίου Λαυρεντίου του Μεγάλου.

Προς διευκρίνιση παραμένει επίσης το θέμα της ύπαρξης λατινικής επιγραφής στο μνημείο, τμήματα της οποίας βρίσκονται ελεύθερο ή εντοιχισμένο στην δυτική και βόρεια όψη του καθολικού. Ερευνητές που ασχολήθηκαν με το θέμα, πιθανό

να λογούν προϋπαρξη λατινικής μονής του Αγίου Ανδρέα βενεδικτινών μοναχών από το Αμόλι της Ιταλίας, στο ερείπιο της οποίας ιδρύθηκε αργότερο η μονή του Αγ. Λαυρεντίου, ενώ κατ' έλλους η επιγραφή είναι πιθανότατα αφιερωματική και υπενθυμίζει χρηματική δωρεά στη μονή εκ μέρους πλούσιου Αμοιφιτανού εμπόρου.

Η παρουσία της μονής στην εξέλιξη του ομώνυμου οικισμού είναι καθοριστική. Σύμφωνα με τον Σ. Βομβάκο, ως το 1517 το ηγουμενοσυμβούλιο του μοναστηριού διόριζε αντιπρόσωπο του χωριού στις διάφορες κροτικές αρχές, ενώ σφραγίδα του 1559 φέρει επιγραφή:

"ΣΦΡΑΓΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΧΩΡΑΚ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡ(ΟΜΑΡΤΥΡΟ) Α(ΡΧΙΔΙΑ)Κ(ΟΝΟΥ) ΛΑΥΡΕΝΤΗΟΥ, ΖΕΞ'".

Επιγραφές του 1551-1554, 1724 και 1764 μαρτυρούν εκτέλεση εργασιών στη μονή, επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι το σημερινό καθολικό είναι αποτέλεσμα αλληπαλλήλων μεταγενέστερων ανοικτισμών, προσθηκών και επισκευών, κυρίως κατά τον 18ο αι., περίοδο ακμής της μοναστηριακής κοινότητας.

Ο 19ος αι. συνδέεται με την μορφή του ελληόγιμου Δοσίθεου του Β', του επικαλούμενου Φιλοσόφου. Το 1819 γίνεται ηγούμενος και ιδρύει στο μοναστήρι Φιλοσοφική σχολή. Πρόκειται για την τελευταία περίοδο ανοικτισμού της μονής στην πορεία της στο χρόνο. Ο Α. Φιλιππίδης που επισκέφτηκε τη μονή πριν το 1815 περιγράφει το μοναστήρι "μεγάλο περιτριγυρισμένο με κάστρο έχει μέσα σπίτια πολλά, κονάκια, οντάδες, έχει και εκκλησία ...".

Τα δύσκολα χρόνια που ακολουθούν - περίοδος απελευθερωτικών κινήσεων

Εικ.2. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
ΒΑ άκρο. Είσοδος. Νέα προσθήκη.

Εικ.3. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
ΒΑ άκρο. Προσθήκη υπό
κατασκευήν.

και ανακατοτάξεων - το μοναστήρι χρησιμοποιείται ως κρηοφύγετο επαναστατών, ως τόπος συγκεντρώσεως εκπροσώπων των επαναστατημένων κοινοτήτων του Πηλίου, ακόμη και ως φυλακή Τούρκων αιχμαλώτων των Λεωνίων (1821 - 1827). Είναι επίσης γνωστά, ότι το 1823 το χωριό λεηλατήθηκε από τους Τούρκους, ενώ η μονή υπέστη καταστροφές. Ο Ζ. Εοφίγγεμιτς το 1886 βρίσκει το μοναστήρι σε τέλεια εγκατάλειψη και προχωρημένη ερείπωση. Ήδη η ανατολική πτέρυγα των κελιών - που σώζονταν μέχρι το 1853 ή 1833 έχει καταρρεύσει.

Ο Ν. Γιαννόπουλος, που το 1935 επισκέφθηκε το μοναστήρι, αναφέρει ύπαρξη κελιών στην ανατολική πτέρυγα, προφανώς προχείρως ανακατασκευασμένα, στα μετά το 1886 χρόνια.

Στερωτικές εργασίες των θεμελίων του ναού - έπειτα από καθίζηση του εδάφους - έγιναν το 1933, ενώ το 1940 η κοινότητα που εκμεταλλευόταν τα κτήματα του μοναστηριού, επισκευάζει το χαγιάτι και στερεώνει το πάτωμα του χώρου υποδοχής (αρχονταρίκι) στην βόρεια πτέρυγα των κελιών. Επίσης σύμφωνα με επιγραφή ο σημερινός τρούηλος είναι αποτέλεσμα της τελευταίας επισκευής του 1968 (εικ. 1).

Το εγκαταλελειμμένο και ερειπωμένο μοναστήρι ενεργοποιήθηκε το 1988 από γυναικεία αδελφότητα, που μέχρι σήμερα εγκαταβεί και αγωνίζεται να το ανασυγκροτήσει και να συντηρήσει τα εναπομείναντα κτίσματα.

Η σημερινή είσοδος της μονής στην ανατολική της πλευρά ανακατασκευάστηκε πρόσφατα. Πλησίον της εισόδου στη βορειοανατολική γωνία, σε συνέχεια με την παλαιά πτέρυγα των κελιών, βρί-

σκειται υιό κατασκευήν προσθήκη με σύγχρονα υλικά (εικ. 2, 3, 4).

Όλη τη βορεινή πλευρά της μονής καταλαμβάνει το διώροφο και κατά τόπους τριώροφο λόγω έντονης κλίσης του εδάφους, κτίσμα της παλαιάς πτέρυγας των κελιών (εικ. 5, 6). Στο ισόγειο του κτιρίου στεγάζονται αποθήκες και λοιποί βοηθητικοί χώροι και στον όροφο κελιά μοναχών, κουζίνα, αρχονταρίκι και τραπεζαρία. Η λιθοδομή με υλικό συγκόλλησης λάσπη και αμμοκονίαμα, φέρει ξυλοδεσιές σε όλο το μήκος, που όμως

Εικ.4. Ι.Μ. Αγίου Λευρεντίου. ΒΑ άκρο. Είσοδος. Νέα προσθήκη.

- Εικ. 5. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
Β πτέρυγα κελλιών. ΒΔ εξωτερική
όψη.
- Εικ. 6. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα
κελλιών. Β εξωτερική όψη.
- Εικ. 7. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα
κελλιών. ΒΔ άκρο. Λεπτομέρεια
λιθοδομής.
- Εικ. 8. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
Β πτέρυγα κελλιών. Δ όψη.

5

οι περισσότερες έχουν σαπίσει. Στον βόρειο τοίχο εξωτερικά, διακρίνονται έντονα προβλήματα υγρασίας, ρωγμές και παρατηρείται σημαντική απόκλιση από την κατακόρυφο καθ' όλο το ύψος (εικ. 7, 8). Η εισαγή νερού στα τοιχώματα, οι επιδράσεις των καιρικών συνθηκών (όνεμοι, πάγοι), αλλά κυρίως η έλλειψη συντήρησης, οδηγούν το κτίσμα σε μόνιμες παραμορφώσεις από τον ερπυσμό του κονιάματος. Επιπλέον το μεγάλο μήκος και η έντονη κλίση του εδάφους, θέτουν σε κίνδυνο την σωστή ισορροπία της κατα-

σκευής, παρ' ότι το κτίσμα είναι θεμελιωμένο σε βροχώδες έδαφος. Στη δυτική πλευρά βρισκόταν ο παλιός πυλώνας και πιθανότατο ο οχυρός πύργος (διακρίνεται ακόμη η "ζεματίστρα" ή καταχύστρα ή φονιάς του πύργου). Σήμερα η είσοδος αυτή έχει ταχισθεί (εικ. 8).

Σε άλλο το μήκος της πτέρυγας προς το εσωτερικό της αυλής διασώζεται ακέραια αλλά με εμφανή τη φθορά του χρόνου η γραφική ξύλινη στοά του ορόφου αναδεικνύοντας τη μορφολογία της δομής της ξυλοκατασκευής της (εικ. 9, 10, 11,

Εικ.9. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα κεληλιών. Ν όψη. Αύλειος χώρος.

Εικ.10. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα κεληλιών. Ν όψη.

Εικ.11. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα Ν όψη. Ξύλινη ανοικτή στοά ορόφου

Εικ.12. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα Ν όψη. Ξύλινη κατασκευή οροφής στοά

Εικ.13. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα κεληλιών. Ν όψη. Ξύλινο υποστήλωμα.

Εικ.14. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Β πτέρυγα κεληλιών. Ν όψη.

Εικ. 15. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
Β πτέρυγα κεληλιών. ΝΑ άποψη.
Στέγη.

Εικ. 16. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
Α και Ν πλευρά. Ερείπια,
οστεοφυλάκιο και είσοδος
νεκροταφείου.

Εικ. 17. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. ΝΔ πλευρά.
Βοηθητικό κτίσμα.

Εικ. 18. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό.
Α άποψη. Στέγες και τρούηλος.

12, 13, 14). Την πτέρυγα καλύπτει ενιαία ηλακοσκεπής στέγη καλυμμένη με πλάκες Πηλίου, η οποία παρουσιάζει έντονη καθίζηση σε πολλά σημεία παρά τις τελευταίες αποσπασματικές επισκευές (εικ.15).

Στην ανατολική πλευρά της μονής και σε τμήμα της νότιας ανιχνεύονται σήμερα ερείπια πτέρυγας κελιτών και διακρίνονται υπολείμματα της παλαιάς τοιχοποιίας του περιβόλου (εικ.16).

Στη νότια πλευρά στενό μονοπάτι οδηγεί στο γειτονικό νεκροταφείο και σε ένα

πρόχειρης κατασκευής σύγχρονο κτίσμα (οστεοφυλάκιο). Στη συνέχεια, κατασκευάστηκε πρόσφατα μικρή αποθήκη (εικ.16,17), ενώ χαμηλός τοίχος - πεζούλι στα δυτικά, περιβάλλει τον αύλειο χώρο καταλήγοντας στη κάτω πύλη της μονής, την οποία επιστέφει κτιστό κωδωνοστάσιο του 1764.

Τα υπάρχοντα λείψανα τοιχοποιίας, οι παλαιότερες περιγραφές και φωτογραφίες καθώς και η παλιότερη σήμερα "λαϊκή" απεικόνιση της μονής, που αποθησαύρισε ο Κ. Μακρής, βοηθούν στην

αναπαράσταση του συγκροτήματος κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας. Αξίζει να μνημονεύσουμε ότι το αρχοντορίκι της μονής, στη βόρεια πτέρυγα των κελιτών, άλλοτε διατηρούσε τοιχογραφίες οι οποίες σήμερα έχουν εξαφανισθεί. Ο Κ. Μακρής δημοσίευσε τον σημαντικό αυτό διάκοσμο, που εκτός από την μοναδική παράσταση του μοναστηριού, απεικόνιζε το εξαιρετικά σπάνιο θέμα της τελετής ενθρόνισης του Πατριάρχου στην Κωνσταντινούπολη.

Στο κέντρο της αυλής βρίσκεται το καθολικό, με εμφανείς τις μετοφοπές και επεμβάσεις των διαφόρων χρονικών περιόδων. Έχει ήδη εξοκριβωθεί ότι ο αρχικός βυζαντινός ναός ανήκε στο οπόνιο κωνσταντινουπολίτικο τύπο του σύνθετου τετρακίονιου στουροειδούς εγγεγραμμένου με τρούηλο (εικ. 1. 18).

Η συστηματική μελέτη της αρχιτεκτονικής του ναού επιτρέπει τον καθορισμό τριών κύριων κατασκευαστικών φάσεων:

Α' φάση:

-Κτίζεται ο αρχικός βυζαντινός ναός στον τύπο του σύνθετου τετρακίονιου εγγεγραμμένου με ψηλοτύμπανο οκτάπλευρο τρούηλο και νόρθηκα (μέσα 13ου αι.).

Β' φάση:

-Γκρεμίζεται ο δυτικός τοίχος του κυρίως ναού και στη θέση του τοποθετούνται δύο κίονες.

-Κλείνονται οι δύο αρχικές είσοδοι ανάμεσα στις προέχουσες αντηρίδες και ανοίγονται οι δύο σημερινές - βόρεια και νότια - στους μακρούς τοίχους του ναού.

-Παράλληλα στην ανωδομή δημιουργούνται δώδεκα διάχωρα που με εξαίρεση τον κεντρικό χώρο του τρούηλου, καλύπτονται με φουρνικά.

-Τέλος ενιαία ηλιασκοπέης δίρριχτη στέγη, με απότμηση στην ανατολική και δυτική πλευρά της, καλύπτει το καθολικό. Εσωτερικό ο ναός παίρνει τη μορφή τρικλίτης βασιλικής με τρούηλο (1551).

Εικ. 19. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
Καθολικό. Α όψη.

Γ' φάση:

-Προστίθεται ο σημερινός δώροφος νόρ-
θικας με γυναικωνίτη στον όροφο και
παρεκκλήσι αφιερωμένο στην Ευαγγε-
λίστρια.

-Ανοκατασκευάζεται ο ψηλοτύμπανος
τρούηλος του ναού, (1764, χρονολογία
που εντόπισε ο Ν. Γιαννόπουλος το
1935).

Ιδιαίτερα προσεγμένη εμφανίζεται η
τοιχοποιία της ανατολικής όψης του κα-
θολικού. Η ανώτερη ζώνη της κεντρικής
κόγχης και μέρος των πηλαγίων κογχών
παρουσιάζουν την σπάνια τεχνική της
πλαξευτής ισοδόμης τοιχοποιίας (μονοδι-
κή γνωστή περίπτωση στη Θεσσαλία και
Ήπειρο). Ποράλληλα, τμήματα της ανα-
τολικής όψης υιοθετούν το σύστημα της
πληνθοπερίκλειστης τοιχοποιίας (εικ. 19).
Αντιθέτως, στους επιμήκεις τοίχους του
ναού οι χονδροπελεκημένοι λίθοι μεταξύ
μονών σειρών πλινθών στους οριζόν-
τιους αρμούς και μικρών πλινθίων
στους κάθετους αρμούς, συνιστούν συ-
νήθη τρόπο δομής από τον 10ο αι. και
εξής (εικ. 19, 20, 21, 22).

Αρχιτεκτονικό και μορφολογικό ενδια-
φέρον παρουσιάζουν επίσης οι προέχου-
σες παραστάδες της βόρειας και νότιας
όψης, τις οποίες γεφυρώνουν τόξα με πε-
ριβλήτουςες ζώνες πλούσιου διάκο-
σμου έγκοπτων πλινθών σε διάφορους
και κατά τόπους σπάνιους σχηματισμούς
(κλειδόμορφα, δισέψηλον γωνιώδους
μορφής, τριοέψηλον, σιγμοειδή κ.ά.) (εικ.
20, 21, 22).

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τοιχοποι-
ίας του καθολικού αποτελούν τα εντοιχι-
σμένα βυζαντινό γλυπτό (κοσμήτες, τμή-
ματα θωρακίων και επιστυλίων επιπεδό-
γλυφης τεχνικής, κιονίσκοι κ.ά.). Στην

Εικ.20. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό.
Ν όψη. Προέχουσες παραστάδες.
Εικ.21. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό.
Ν όψη. Λεπτομέρεια τοιχοποιίας.

22

Εικ.22. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου,Καθολικό. Β όψη. Αύλειος χώρος.

πλειοψηφία τους ανήκουν πιθανότατα στο μαρμάρινο τέμπλο του αρχικού ναού και ανάγονται στο δεύτερο μισό του 13ου αι. (εικ. 23, 24, 25).

Εντοιχισμένο βυζαντινό γλυπτό συναντούμε και στην δυτική όψη. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο περιθύρωμα της εισόδου αυτής και στο τυφλό τύμπανο, πάνω από το οριζόντιο υπέρθυρο (εικ. 23, 24).

Εικ.23. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Δ όψη.

Εικ.24. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Δ όψη. Γλυπτός δίοκοσμος, Ρωγμές.

Εικ.25. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Ν όψη. Γλυπτός δίοκοσμος. "Τζινέτια".

Παρότι έγιναν τοπικές ενισχύσεις σε πολλά σημεία με μεταλλικό "τζινέτσια", ευδιάκριτα στις εξωτερικές όψεις, (μόλιον μετά τους σεισμούς του 1955), ο ναός εσωτερικά εμφανίζει σημαντικές ρηγματώσεις. Η θολοδομία παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον αλλά οι ρωγμές, μέχρι και 3 εκ. πλάτους που υπάρχουν κυρίως στον τρούηλο και γενικά σε όλη την οροφή, οι οποίες προδηλώνουν μεγάλη πιθανότητα κατάρρευσης αποτρέπουν σχεδόν την παραμονή στο εσωτερικό (εικ. 26, 27, 28, 29, 30, 31).

Στην ανωδομή του κυρίως ναού διακρίνονται επιχρίσματα που πιθανολογούν την ύπαρξη τοιχογραφικού διάκοσμου. Τοιχογραφίες πιθανότατα 17ου και 18ου αι. καλύπταν τόσο την καμάρα του Ιερού Βήματος όσο και την κεντρική κόγχη του Ιερού. Παρό την αποσπασματική τους διατήρηση παρουσιάζουν θεματογραφικό και τεχνοτροπικό ενδιαφέρον (εικ. 30). Επιτόπιες έρευνες του συσχετισμού ουντήρησης και αρχαιοτήτων της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτή-

28

Εικ. 26. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Κοθολικό. Κίονες. Θολοδομία.

Εικ. 27. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Κοθολικό. Ρηγματώσεις.

Εικ. 28. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Κοθολικό. Ρηγματώσεις.

26

27

Εικ.29. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό.
Σημαντικές ρωγμές στην οροφή.

Εικ.30. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου.
Καθολικό. Θόλος τρούηλου.
Ίχνη τοιχογραφιών.

Εικ.31. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό.
Τρούηλος.

των έφεραν στο φως παλαιότερο στρώμα τοιχογραφιών, πιθανότατα του τέλους του 13ου αι.

Οι εσωτερικοί κίονες στήριξης διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς το υλικό και το γλυπτό δίοκοσμο του κιονόκρανου (εικ. 26, 28, 32,).

Από το αξιόλογο μετοβυζοντινό τέμπλο της τεχνικής του χαμηλού αναγλύφου (16ου - 17ου αι.) απουσιάζει η «ποδιά» του. Διατηρεί την επίσταση με τον Σταυρό και τα "ληπηρά", την άνω ζώνη των εικόνων του Δωδεκαόρτου,

την κάτω ζώνη των εικόνων της Μεγάλης Δείσεως καθώς και αυτήν των δεσποτικών εικόνων (εικ. 32, 33).

Όλο το δάπεδο του ναού είναι πηλακοστρωμένο.

Στο παρεκκλήσι του Ευαγγελισμού στον όροφο, οι ρωγμές είναι εντονότερες και το ξύλινο πάτωμα δεν εμπνέει ασφάλεια (εικ. 34, 37). Το ξυλόγλυπτο χρωμοιστό τέμπλο δείχνει επαναστατημένο (εικ. 35, 36, 37).

Εικ.32. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Εσωτερικός χώρος. Τέμπλο.

Εικ.33. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Τέμπλο.

35

37

Εικ.34. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Παρεκκλήσι στον όροφο.

Εικ.35. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Παρεκκλήσι. Τέμπλο.

Εικ.36. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Παρεκκλήσι. Τέμπλο.

Εικ.37. Ι.Μ. Αγίου Λαυρεντίου. Καθολικό. Παρεκκλήσι. Ρηγματώσεις.

34

36

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σήμερα η Ι.Μ. Αγ. Λαυρεντίου ιστορικό μοναστήρι του 13ου αι., σπάνιο δείγμα βυζαντινής μοναστηριακής αρχιτεκτονικής στην περιοχή του Πηλίου, βρίσκεται σε κοκή σχεδόν κατάσταση από τη φθορά κυρίως του χρόνου λόγω έλλειψης συντήρησης και επισκευών.

Το καθολικό με την πληθώρα των κατασκευαστικών και μορφολογικών στοιχείων και τον πλούσιο κεραμοπλαστικό και γλυπτό διάκοσμο παραμένει μέγιστη αρχιτεκτονική αξία στη Θεσσαλία ως μοναδικό βυζαντινό κτίσμα που έχει διασωθεί από μία περίοδο που κυριαρχούσε η οικογένεια των Μοθιασσηνών. Οι έντονες ρηγματώσεις σε όλο το κέλυφος και η κακή κατάσταση του εσωτερικού του επιβόηλου το ταχύτερο εργασίες στερέωσης και συντήρησης.

Στην πτέρυγα των κελιών θα πρέπει να γίνουν εκτεταμένες εργασίες επισκευών αλλά και κόποιος εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων ώστε να παρέχεται στοιχειωδώς ανεκτή διαβίωση στις μοναχές. Απαιτείται έλεγχος στοτικής επάρκειας του κτιρίου, σημειακή ενίσχυση, εξυγίωση και ορμολόγημα των λιθοδομών, επισκευή της στέγης και οπωσδήποτε επιμελής συντήρηση με αντικατάσταση όλων των φθαρμένων τμημάτων των ξύλινων κατασκευών, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στην ανάδειξη της ανοιχτής στοάς του ορόφου.

Η νέο προσθήκη στο βορειοανατολικό άκρο, περιττή και ανεπιτυχής λειτουργικά και αισθητικά, εντελώς ασύμβατη κατασκευαστικά και μορφολογικά με τον γύρω δομημένο χώρο υποβοηθίζει την ιστορικότητα και ιερότητα του μοναστηριού. Η επικοινωνία της πτέρυγας με την είσοδο θα μπορούσε να γίνει με απλό τρόπο και όχι με την πολύπλοκη λύση των στενών δυσλειτουργικών διαδρόμων και κλιμάκων.

Επισημαίνουμε ότι απαιτούνται μεθοδικά συγκροτημένες μελέτες με αναλυτική τεκμηρίωση της υπάρχουσας κατάστασης, επιτόπιες και εργαστηριακές έρευνες, καθώς και προτάσεις παρέμβασης και στη συνέχεια εργασίες στερέωσης, συντήρησης και ανάδειξης των στοιχείων, ώστε να συνεχίσει η μονή την πορεία της στο χρόνο και να παρομείνει σημείο αναφοράς της πολιτιστικής μας κληρονομιάς αναβιώνοντας την μοναστηριακή ζωή και διατηρώντας ζωντανές τις μνήμες που προέρχονται από τα βάθη των αιώνων και συνθέτουν την πορεία και τους αγώνες της ορθοδοξίας και του ελληνισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anramea A. - Feissel D., "Inscriptions de Thessalie", *Travaux et Memoires*, τ.10, Παρίσι 1987, σ. 153
- Βαμβόκος Σ., *Ιστορία του χωριού Αγ. Λαυρέντιος Βόλου*, Αθήνα 1927
- Βαμβόκος Σ., "Η εξέλιξις του χωριού Αγ. Λαυρέντιος Πηλίου από του έτους 1517 - 1880", *Θεσσαλικό χρονικά*, έκτοκτη έκδοσις, Αθήναι 1965, σ.542 - 550
- Γιαννόπουλος Ν., "Η επί του Πηλίου Μονή του Αγ. Λαυρεντίου", *Ε.Ε.Β.Σ.*, τ.11, Αθήναι 1935, σ. 385 - 407
- Εσφιγμενίτης Ζ., *Ημερολόγιο η "Φήμη"*, Βόλος 1886, μέρος 2ο, σ. 57
- Εσφιγμενίτης Ζ., *Ημερολόγιο η "Φήμη"*, Βόλος 1887, σ. 142
- Ζακνθινός Δ., "Η λατινική επιγραφή του Αγ. Λαυρεντίου", *Ελληνικά*, τ.9, Θεσσαλονίκη 1936, σ.29 - 31
- Koder J. - Hild Fr. - Σπανός Κ. - Αγραφιώτης Δ., "Η Βυζαντινή Θεσσαλία", *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τ. 12ος, Λάρισα 1987, σ. 22
- Λαμπάκης Γ., "Περιγήσεις ημών ανά την Ελλάδα", *Δ.Χ.Α.Ε.*, τ.4, Αθήναι 1904, σ.13 - 16
- Λεωνιδουπούλου - Στυλιανού Ρ., "Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου", *Δ.Χ.Α.Ε.*, τ.Δ', 9, (1977 - 79), σ. 223 - 246
- Μακρής Κ.Α., *Λαϊκές Ζωγραφίες στο αρχονταρίκι του Μοναστηριού του Αγ. Λαυρέντη στο Πήλιο*, Βόλος 1947, σ. 7 - 15
- Νικονάνος Ν., *Βυζαντινοί ναοί της Θεσσαλίας από τον 10ο αι. ως την κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους το 1393. Συμβολή στη Βυζαντινή Αρχιτεκτονική*, Αθήναι 1979, σ. 99, 117, 142
- Νικονάνος Ν., "Παρατηρήσεις στην αρχιτεκτονική των βυζαντινών εκκλησιών της Μαγνησίας", *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τ. 19ος, Λάρισα 1991, σ. 3 - 32
- Παπαθανασίου Α., *Το χρονικόν της εν Πηλίων Μονής του Αγίου Λαυρεντίου*, Αθήναι 1976
- Παπαθανασίου Α., *Οι Μεθισσηνοί της Δημητριάδος κτήτορες Ι. Μονών*, Αθήνα 1989, σ. 28, 49 - 50, 56 - 58, 94, 120
- Παπαθανασίου Α., *Η βυζαντινή Δημητριάδα, 431 - 1204*, Βόλος 1995, σ. 144, 201, 241, 248
- Παπαθανασίου Α., *Η Μαγνησία και το Πήλιο στον ύστερο Μεσαίωνα, 1204 - 1423*, Βόλος 1998, σ. 19, 193, 216 - 219, 487 - 491
- Hatzigiannis M., *Le Monastere de Hagios Laurentios sur le Mont Pelion*, Paris 1984
(αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία)
- Χατζηγιάνης Μ.Δ., "Συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο βυζαντινό ναό του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο", *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τ. 21, Λάρισα 1992, σ. 49 - 80

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Δ.Χ.Α.Ε. : Δελτίο Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Ε.Ε.Β.Σ. : Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών

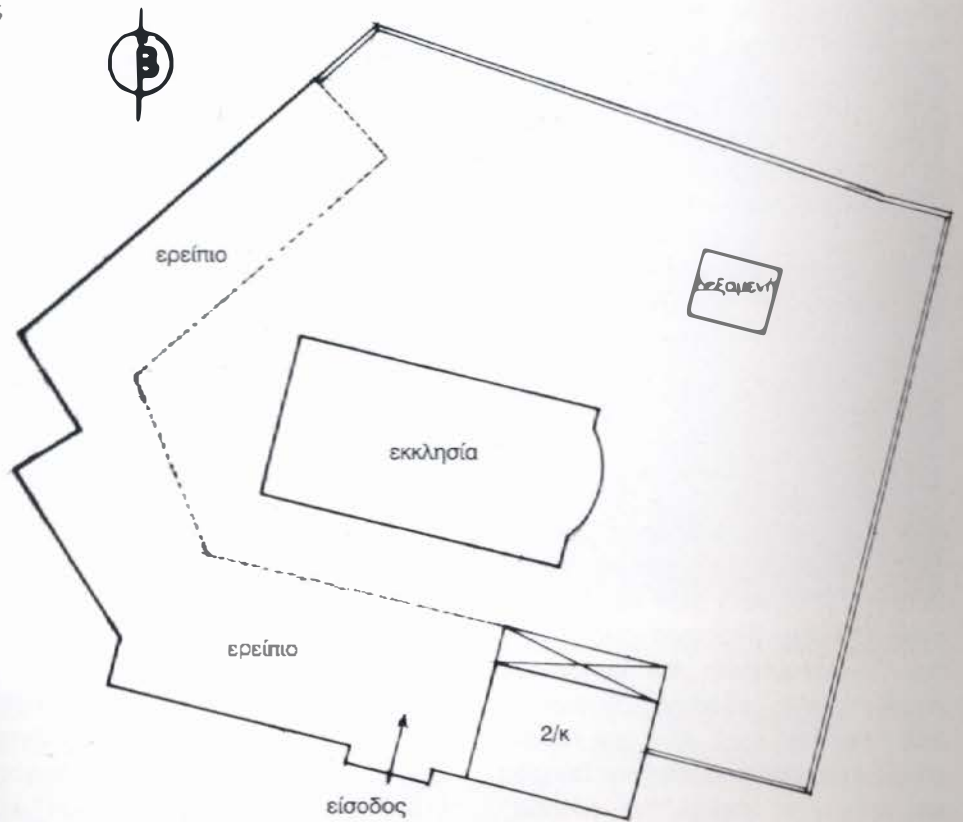

Εικ. 1. I.M. Σουρβίος. Γενική όψη. Περιβάλλον χώρος.

2. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΟΥΡΒΙΑΣ

Χρόνος ίδρυσης: Ανάγεται στο α΄ μισό του 16ου αι.
Διεύθυνση: Θέση Λέσιανη, Μακρινίτσας στο Μαυροβούνι
Ιδιοκτησιακό: Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Εγκαταλελειμμένη
Εορτάζει - πανηγυρίζει: Εορτή Αγ. Πνεύματος

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Βρίσκεται βορειοανατολικά της πόλης του Βόλου, πάνω στο Μαυροβούνι, σε απόσταση περίπου 50 χλμ. Ακολουθώντας τα γραφόμενα του Α. Φιλιππίδη (1815) "...βγαίνοντας από την Κάπουρνο κατά την Τραμουντάνα, έρχεσαι ως μια ώρα, εμβαίνεις μέσο εις ένα ρεύμα μεγάλον...ανοβαίνεις μισή ώρα, ευρίσκεις το μοναστήρι της Σορβιάς, Άγιος Γερόσιμος, περιτριγυρισμένα με κάστρο καλό ...". Συγκεκριμένα, από τα Βόλο μέσω Ν. Ιωνίας με κατεύθυνση προς τον οικισμό Φυτόκου, πριν φτάσουμε στην εκκλησία του χωριού, ο δρόμος αριστερό οδηγεί μετά από απόσταση 11,5 χλμ περίπου, στη θέση Λέσιονη. Ακολουθώντας μονοπάτι μέσα από το δάσος (οποιοίται 45 λεπτών ανάβαση στο βουνό) και χωματόδρομο, βγατό κατά το μεγαλύτερο μέρος του, φτάνουμε στην πύλη εισόδου του ερειπωμένου σήμερα μοναστηριακού συγκροτήματος (εικ.1)

Η μονή της Αγίας Τριάδος, περισσότερο γνωστή ως μονή της "Σορβιάς", είναι κτισμένη σε υψόμετρο 700μ., σε πλαγιά με μικρή κλίση και έχει ωροιάτση θέα προς νότο στον γύρω ορεινό όγκο. Πλούσια βλάστηση από βελανιδιές, ογριοκαστανιές και κυπαρίσσια περιβάλλησαν το μοναστήρι. Σύμφωνα με τους Γ.Κορδάτο και Γ. Κίζη, στη περιοχή επικωριάζει είδος οπωροφόρου δέντρου, του οποίου οι καρποί "τα σούρβα", μοιάζουν με ογριόμηλα. Σορβιές εντοπίστηκαν στο πλάτωμα έξω από το μοναστήρι, πορέχοντος έτσι την πιθανότερη ερμηνεία ως προς την ετυμολογική προέλευση της επωνυμίας της μονής.

Η μονή ιδρύθηκε ως Πατριαρχικό Στουροπήγιο. Πρώτος κτήτορος θεωρείται ο Αγ. Διονύσιος ο Ολυμπίτης (σ' μισό του 16ου αι.). Ο 17ος αι. υπήρξε γιο τη

μοναστική κοινότητα περίοδος ακμής, όπως αποδεικνύουν οι εργασίες ανέγερσης (1626-1627) και τοιχογράφησης (1627 έως 1631-1632) του "νέου" καθολικού, πιθανότο στο ερείπιο του παλαιότερου. Παρά την παντελή έλλειψη επιγραφικών στοιχείων η οκτινοβολία του μοναστηριού είναι βέβαιο ότι συνεχίστηκε και κατά τον 18ο αι., αφού συνδέθηκε με το όνομα του Αγ. Γεράσιμου, που θεωρείται ο δεύτερος κτήτορος - ανοκοινιστής. Στη συνέχεια, κατά το σ' μισό του 19ου αι., επιγραφές πλέον - όλες

Εικ.2. Ι.Μ. Σορβιάς. Ν όψη. Είσοδος της μονής.

του 1800 - μαρτυρούν νέες ανακαινίσεις του μοναστηριακού συγκροτήματος, ενώ έγγραφα των αρχείων της Μακρινίτσας (του 1844, 1845 και 1882) βεβαιώνουν τη σημαντική κτηματική περιουσία του. Ωστόσο από τα μέσα του 19ου αι. η μονή άρχισε να παρακμάζει. Η στρατηγική της θέση οδήγησε στην αναπόφευκτη εμπλοκή της στους επαναστατικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821, με αποκορύφωμα την ιστορική μάχη της Σουρβιάς στις 12 - 13 Ιανουαρίου 1878, που καταλήγει στον εμπρησμό της από τους Τουρκαλβανούς συντελώντας έτσι στη βαθμιαία αποδυνάμωση της. Εξήλθη μεταξύ των ετών 1887 και 1891 η κακή διοίκηση του μοναστηριού συμβάλλει στην αποδιοργάνωσή του. Τέλος, μια δεύτερη πυρκαγιά το 1940, ο ρόλος που διαδραμάτισε η μονή ως κρησφύγετο στα χρόνια της αντίστασης και του εμφυλίου πολέμου της νεότερης ιστορίας μας, καθώς και οι καταστροφικοί σεισμοί των ετών 1950-55 που ακολούθησαν, συντέλεσαν αποφασιστικό στην οριστική εγκατάλειψη της μονής.

Σήμερα το ιστορικό μοναστήρι της "Σουρβιάς" είναι έρημο, σώζεται μόνον το καθολικό, ενώ τα ερειπωμένα πλευρικά κτίρια με την ποιότητα των δομικών, κατασκευαστικών και αρχιτεκτονικών τους στοιχείων ανακαλούν το άηλπιτε ένδοξο παρελθόν (εικ. 2).

Το συγκρότημα της μονής, κατά τον Γ. Κίζη, αποτελείται από "διώροφες και τοπικά τριώροφες λιθόκτιστες πτέρυγες κελιών επιβλητικού ύψους και με αμυντική διάταξη και ύψος, που σχηματίζουν σε κότυπη ένα σκαληνό πεντάγωνο που περισιγγεί το καθολικό. Η βορειοδυτική, βόρειο και ανατολική πτέρυγα βρί-

σκονται σε πολύ προχωρημένη ερείπωση, ώστε αποσπασματικό μόνον να μπορεί να διακρίνει κονείς τμήματα του παλαιού τρουλλοσκέπαστου μαγειρείου, την θολοσκέπαστη πηγή της μονής και τις τοξωτές βόσεις των στοών της ανωδομής των παλαιότερων κελιών, που δεν σώζονται καθόλου. Η νότια και νοτιοδυτική πτέρυγα διοσώζουν στο ύψος των δύο ή τριών ορόφων, κατά περίπτωση, τα λιθινο τοιχώματα και τις εσωτερικές τοξοστοιχίες τους, και μάλιστα στο νοτιοανατολικό μέρος διατηρούνται και πατώματα, όπου

Εικ. 3. Ι.Μ. Σουρβιάς. Ερείπια ΝΔ πτέρυγας κελιών.

έχει γίνει και πρόσφατη, κακότεχνη ανακατασκευή κεληλιού, ενώ παραμένουν εξωτερικό μερικό μέλη οπός ξύλινη σκαλωσιά κάποιος όκαρνης προσπάθειας παλαιότερης επισκευής (εικ. 3, 4). Εδώ στην νότια πλευρό εντάσσεται η επιβλητική τοξωτή πύλη της μονής, χτισμένη το έτος 1800, η οποία φέρει καθ' ύψος προσθήκη του όψιμου 19ου αι." (εικ. 5).

Το καθολικό της Αγ. Τριάδος απαρτίζεται από τον κυρίως ναό με τις προεξέχουσες αβαθείς κόγχες των πλευρικών χορών και τριμερές ιερό στα ανατολικά. Σύμφωνα με το Γ. Κίζη, πρόκειται για σύνθετο τετρακίονιο σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό με πλευρικό χοροστάσιο (αγιορειτικού τύπου) και χαμηλωμένο τυφλό κεντρικό τρούιλλο. Στα δυτικό προσαρτάται δικιόνιος νόρθηκος με όροφο. Στενή κτιστή ελλικοειδής σκάλα στη νοτιοδυτική γωνία οδηγεί στον όροφο, στο χώρο των κατοικουμένων αρχικά, που μεταγενέστερο μετοτράπηκε σε νεκρικό παρεκκλήσι - οσσοφυλάκιο των μοναχών της μονής (εικ.6).

Ο Γ. Κίζης θεωρεί την Ι.Μ. Σουρβιάς "αδελφό" καθίδρυμα της γειτονικής Ι.Μ. Φλαμουρίου. Ο ίδιος επισημαίνει πως "τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του καθολικού της Σουρβιάς απομιμούνται με τρόπο συνοπτικό εκείνα του ναού του Σωτήρος στο Φλαμούρι, και αυτό γίνεται αμέσως έκδηλο από τη διαμόρφωση της δυτικής όψης με την κτητορική επιγραφή,

Εικ.4. Ι.Μ. Σουρβιάς. ΝΑ πτέρυγα κεληλιών. Ρωγμές ηιθοδομών.

Εικ.5. Ι.Μ. Σουρβιάς. Ν όψη. Τοξωτή πύλη.

που μας πληροφορεί πως μόλις εικοσιπέντε χρόνια χωρίζουν το κτίσιμο των δύο μνημείων".

Το εσωτερικό του καθολικού είναι κατάγραφο τοιχογραφιών, οι οποίες χρονολογούνται από το 1627 έως το 1631-32, βάσει επιγραφών. Η κατάσταση διατήρησης των τοιχογραφιών που καλύπτουν τα ανώτερα μέρη της θολοδομίας του ναού είναι εξαιρετικά κακή λόγω της αιθάλης, των απολεπίσεων και της υγρασίας. Τμήματα των επιχρισμάτων έχουν καταπέσει. Σε καλύτερη κατάσταση διατηρούνται τα κατώτερα στρώματα των τοιχογραφιών. Το εικονογραφικό πρόγραμμα περιλαμβάνει εκτός των καθιερωμένων, πλήρη κύκλο του "Ακαθίστου Ύμνου", τα μαρτύρια των Αποστόλων, καθώς και ενδιαφέρουσες μεμονωμένες παραστάσεις, όπως η Θεοτόκος Ζωοδόχος Πηγή, οι Τρεις Παιδες εν καμίω και η απεικόνιση της Αγ. Τριάδας.

Σε ικανοποιητική κατάσταση διατηρούνται επίσης οι τοιχογραφίες του νάρθηκα (δυτικό - κεντρικό φουρνικό), οι οποίες απεικονίζουν τους Αίνους. (Ψαλλμ.148-150).

Εικ.6. I.M. Σουρβιάς. Καθολικό. Β όψη.

Εικ.7. I.M. Σουρβιάς. Καθολικό. Ν όψη

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σήμερα όλα τα κτίσματα της μονής είναι ερειπωμένα εκτός από το καθολικό. Τα ελάχιστα δομικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία που έχουν απομείνει, καταρρέουν συνεχώς, λόγω της εγκατάλειψης και των σκληρών καιρικών συνθηκών της περιοχής. (εικ. 7).

Τελευταία διαπιστώθηκαν τροποποιήσεις και μεταθέσεις στοιχείων των κτισμάτων της μονής, πηγών πληροφόρησης για τον μελλοντικό ερευνητή. Αξίζει να επισημανθεί ότι ο χώρος επιβάλλει προστασία, ώστε να αποφευχθούν ερασιτεχνικές και άτεχνες επεμβάσεις, στερούμενες επιστημονικών γνώσεων και μεθόδων, που θα αποδειχθούν επισφαλείς ως προς το αποτέλεσμα των επιλογών τους.

Προτείνεται η επισκευή και η αποκατάσταση του καθολικού εξασφαλίζοντας στη συνέχεια την διαρκή φροντίδα και συντήρησή του.

Τα ερειπωμένα κτίσματα, οι μισογκρεμισμένοι τοίχοι, τα υπολείμματα θεμελίων και γενικά ό,τι απέμεινε από το ιστορικό αυτό μοναστήρι, αφού στερεωθούν και επισκευαστούν, να παραμείνουν όπως είναι "γλυπτά" στο χώρο, θυμίζοντας την ακμή αλλήλ και την εγκατάλειψη και παρακμή της μονής, στους προσκυνητές και περιπατητές της περιοχής, συντηρώντας τον μύθο και την ιστορία της πορείας του μοναχισμού στο Νομό μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Εσφιγμενίτης Ζ., εφημ. "Η Φήμη", 2ο έτος, Βόλος 1887, σ. 108
- Εσφιγμενίτης Ζ., *Προμηθείς*, 2ο έτος (1890), 3ο έτος (1891), 5ο έτος (1893), σποραδικά.
- Κίζης Γ., "Η Μονή Σουρβιάς στο Πήλιο", *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ. 3, Σ.Ι.Α.Ε.Μ.Π., Αθήνα 1989, σ.159 - 170
- Κορδάτος Γ., *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ. 537-538
- Νάνου-Σκοτεινιώτη Α., *Μοναστήρια και εκκλησίες της Μακρινίτσας*, Μακρινίτσα, 1988, σ. 13 κ. εξ.
- Nanou M., *La peinture myrale du XVIIeme siecle sur le Mont - Pelion, Le decor peint de l'eglise de Saint - Athanase a Zagora*, Memoire de D.E.A., Paris 1987 (αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία), σ. 22 - 28
- Nanou M., "Monuments et peintures murales du XVIIeme siecle sur le Mont-Pelion", *Θεσσαλία, Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας, 1975 - 1990. Αποτελέσματα και προοπτικές, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Λυών 1990*, τ. Β', Αθήνα 1994, σ. 387, 390 - 391, 393 - 396
- Ρημοσιόδη Ν., *Συνοπτική περιγραφή της Θεσσαλίας και των παρά τοις Θεσσαλαίς εθίμων*, Σμύρνη 1874, σ. 27
- Σισιλιάνος Δ., *Η Μακρινίτσα και το Πήλιο. Ιστορία - Μνημεία - Επιγραφές*, Αθήνοι 1939, σ. 147 κ.εξ.
- Σκουβάρος Β.- Μακρής Κ., *Αρχαιολογικός και Τουριστικός οδηγός Θεσσαλίας*, Βόλος 1958, σ. 84
- Τσοποτός Δ., *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας*, Αθήνοι 1974, σ.79, 187
- Σπεράντζα Θ., *Τα περισωθέντα έργα του Αργύρη Φιλιππίδη. Μερική Γεωγραφία. Βιβλίον Ηθικ*, Αθήνο 1978, σ. 131

Εικ. 1. I.M. Φιλομούριου. Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος.

3. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ - - ΦΛΑΜΟΥΡΙΟΥ

Χρόνος ίδρυσης:	16ος αι. Καθολικό : 1595 - 1602
Διεύθυνση:	Κερασιά - Βένετο
Ιδιοκτησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Ηγούμενος:	γέροντας Συμεών (Αναστασίου)
Μοναχοί:	3
Εορτάζει:	6 Αυγούστου (Μεταμορφώσεως του Σωτήρος)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο την Ι.Μονή Φλαμουρίου, που βρίσκεται στο Νομό Μαγνησίας, Επαρχίας Βόλου, Κοινότητας Κερασιάς, με ζώνη προστασίας 1000μ. γύρω της γιατί χρονολογείται στον 16ο αιώνα και αποτελεί ένα από τα αξιολογότερα μνημεία της περιοχής της Μαγνησίας."

ΦΕΚ 621/Β/27-9-1990

Βρίσκεται στο βόρειο Πήλιο, σε απόσταση μιας ώρας περίπου από το χωριό Κερασιά. Συγκεκριμένα, από το χωριό, ακολουθούμε το δρόμο προς Άνω Κερασιά και στη συνέχεια προς τη μανή. Ο δρόμος τερματίζει σε διάσελο, όπου εγκαταλείπουμε το αυτοκίνητο. Παλιό μονοπάτι που κατηφορίζει προς το Αιγαίο, μας οδηγεί μετά από πορεία μισής περίπου ώρας, μέσα από παρθένα δάση με βελανιδιές, καστανιές και οξιές, στην Ι.Μ. Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, σε υψόμετρο 570μ. (εικ.1).

Στην μακράννη ιστορία της η μονή είναι περισσότερο γνωστή με τη προσωνυμία "Φλαμπούρι" ή "Φλομούρι". Η πρώτη εκδοχή του τοπωνυμίου συνδέεται - σύμφωνα με χειρόγραφο μαρτυρία του Πατριόρχη Καλλίνικου (1713 - 1792) - με τον πιθανό πρώτα κτήτορα της μονής στα 1516, τον Φλαμπουριάρη του Μοριά Γεώργιο, ενώ η δεύτερη παραπέμπει προφανώς στο ομώνυμο δένδρο, που επικωριάζει στην περιοχή.

Εικ.2. Ι.Μ. Φλαμουρίου. ΒΑ άποψη.

Ιδρυτής θεωρείται ο όσιος Συμεών ο "αυνοόδητος και μονοχίτων", από το Βαθύρεμα της Αγιάς, στα τέλη του 16ου αι. Ο όσιος, αφού εμόνασε στο Άγιο Όρος, ήρθε στη περιοχή Φλαμουρίου του Πηλίου και αρχικά ασκήτευε στο ύπαιθρο. Η φήμη του προσέληκε γύρω του και άλλους ασκητές. Τότε πρέπει να κτίστηκε ο μικρός ναός της Αγίας Τριάδος (περί το 1585) και κάποια κελλιά, συνιστώντας τον πρώτο πυρήνα της μονής. Η τελευταία περίοδος της ζωής του οσίου (1590 - 94), συμπίπτει με ταυτόχρονη αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού της μονής, υπογορεύοντας ανάλογη κτιριακή υποδομή. Έτσι, ένα μόλις χρόνο πριν το θάνατο του, ο όσιος Συμεών εξασφαλίζει με πατριαρχικό σιγίλλιο (1593) το "σταυροπηγικό" και "ακατοπάτητο" του νέου καθολικού, τιμωμένου επί ονόματι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Τα ανωτέρω προνόμια, που εξασφάλιζαν πρωτίστως την ακεραιότητα της μονής και της κτηματικής της περιουσίας, επικυρώθηκαν με νέα πατριαρχικά σιγίλλια (1594 και 1617) προς τους διαδόχους του, από τους οποίους κτίστηκε το σημερινό καθολικό σε διαδοχικές φάσεις, που διήρκεσαν, σύμφωνα με την εγχάρκτη κτητορική επιγραφή, μία επταετία (1595 - 1602).

Ωστόσο, η σημαντική κτηματική περιουσία της μονής, έγινε στόχος των τοπικών αρχόντων της οθωμανικής διοικήσεως. Τότε οι μοναχοί προκειμένου να προστατέψουν την ακεραιότητα των μοναστηριακών κτημάτων εξασφαλιζοντας παράλληλα φορολογικές ελαφρύνσεις έναντι του οθωμανικού συστήματος, αφιέρωσαν το μοναστήρι στο Γενί - Τζομί της Κων/πόλεως, κάνοντάς το βακούφικο (ιδιοκτησιακοί τίτλοι των ετών 1604,

1608 και 1609). Την ακμή του μοναστηρίου κατά τον 17ο αι. βεβαιώνουν πρωτίστως η αρχιτεκτονική και κτιριακή του δομή και συγκρότηση, που επιτρέπουν να υποθέσουμε ζώσο, δροστήριο και πολυπληθή μοναστική κοινότητα.

Κατά το 18ο αι. η μονή συνδέεται με τον Άγιο Γεράσιμο της Μακρινίτσας, στον οποίο θα μπορούσαν ίσως να αποδοθούν οικοδομικές εργασίες μεταγενέστερων φάσεων, ενώ το τέλος του 19ου αι. βρίσκει το μοναστήρι μάλλον σε παρακμή. Η κακοδιαχείριση του κοινοβίου επιφέρει τη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού και οδηγεί βαθμιαίως στην ερείπωσή του.

Από τη νεότερη ιστορία της μονής αξίζει να σημειωθεί η εμπλοκή της στον εμφύλιο από το 1944, με ολέθρια για την κτιριακή της ακεραιότητα αποτελέσματα. Όπως επισημαίνει ο Γ. Κίζης "απετέλεσε καταφύγιο ανταρτών με σκοπέλεμα τον βομβαρδισμό της. Έτσι γκρεμίστηκε ο ένας τρούλλος των παρεκκλησίων, ραγίστηκε ο κεντρικός και καταστράφηκαν τμήματα τοίχων του καθολικού και των άλλων κτιρίων".

Η Ι.Μ. Φλαμουρίου, απετέλεσε μαζί με την γειτονική Ι.Μ. Σουρβιός, με την οποία προς το τέλος του 19ου αι. ενώθηκε σε μια ηγουμενία, ένα από τα μεγαλύτερα μοναστηριακά συγκροτήματα του Πηλίου στα χρόνια της πρώιμης Τουρκοκρατίας, με πνευματική ακτινοβολία στην ευρύτερη θεσσαλική περιοχή.

Το μοναστηριακό συγκρότημα συνθέτουν διώροφα, τριώροφα και τοπικά ισόγεια συνεχή κτίρια, που περιβάλλουν περιμετρικά το καθολικό (εικ.2). Η είσοδος σήμερα βρίσκεται στη νότιο πλευρά του περιβόλου, προς τον δρόμο για την

ενδοχώρα. Παλαιότερο η κύρια είσοδος ήταν στην ανατολική πλευρά, στον δρόμο προς την θάλασσα (εικ.3). Στον όροφο, πάνω από την είσοδο, βρίσκεται ο ξενώνας και ονομαζόμενα τα κελλιά της νότιος πτέρυγος, που είναι ξυλόστεγο κτίσμα νεώτερης φάσης (18ος - 19ος αι.).

Πολιοίτερη είναι η ανατολική πλευρά, αρχικά θολοσκέπαστη, που καταλήγει στην ορχική είσοδο της μονής, προστατευμένη με καταχύστρα. Παραπλεύρως, στην βορειοανατολική γωνία του περιβόλου υπήρχε πενταόροφος πύργος, με περιμετρικό χαγιάτι στον τελευταίο όροφο. Σήμερα σώζονται μόνο ερείπια των θεμελίων του. Οι δύο αυτές πτέρυγες φέρουν προς το εσωτερικό, ξύλινα χαγιάτια. Η βόρεια πλευρά, εκτός από τα εγκαταλελειμένα κελλιά, στεγάζει και την τράπεζα της μονής, μισαγκρεμισμένη, με μεγάλο θολωτό υπόγειο, καθώς και το μαγειρείο. Πλήθος άλλων κατασκευών υπόγειων θολωτών αποθηκών και στοών, στην βόρεια και δυτική περιοχή καλύπτονται από μπάζα. Ανάμεσα σ' αυτές, η παλαιά βρύση του 1660.

Χοροκτηριστική είναι επίσης η επίστρωση της αυλής με οκτινωτή διάταξη της πέτρας, τονίζοντας έτσι "αυτό ακριβώς το επίκεντρο της μονής, το ναό του Σωτήρος", όπως εύστοχο επισημαίνει ο Γ. Κίζης.

Το καθολικό ανήκει στον οθωμανικό τύπο, δηλαδή στον σταυροειδή εγγεγραμμένο με πλάγιες ημικυκλικές κόγχες (χοροστάσιο) και τριμερές ιερό. "Ειδικά, το ναό του Σωτήρος χαρακτηρίζουν οι πλευρικές εξάρσεις των παροβημάτων, που τον εντάσσουν τυπολογικό στην ομάδα των αθωνικών καθολικών με τυπικαριό" (Γ. Κίζης). Την θέση της λιτής

κοτέχει εδώ θαλασσκεπής νάρθηκας με όροφο. Κεντρικό αψιδωτό πρόπυλο πλαισιώνει τη δυτική δίφυλλη πόρτα εισόδου στο νάρθηκα, η προσπέλαση του οποίου γίνεται και από τοξωτή στενή νότιο θυρίδα. Έτσι, η σημερινή μορφή του καθολικού, οποτελείται από δύο συνεχόμενους όγκους. Δυτικά τα δώροφο τμήμα στεγάζει ισόγειο νάρθηκο και όροφο κατοικουμένων. Εξωτερική στενή πέτρινη κλίμακα οδηγεί στο χώρο αυτό, που αποτελείται από κεντρικό τμήμα (πρόναο) και δυο γωνιακά παρεκκλήσια.

Γίνεται προσπάθεια από τον σημερινό ηγούμενο συγκέντρωσης εδώ, σκευών και αντικειμένων που συνθέτουν την ιστορία της μονής. Παλαιότερα το παρεκκλήσια επέστεφαν δύο δεκάπλευροι τρούλλοι, από τους οποίους σήμερα σώζεται μόνο ο ένας (βρειοδυτική γωνία). Στη συνέχεια ανατολικά, ο πλούσιος σε ογκοπλαστική μορφή ναός φέρει τρεις ψηλοτύμβιανους τρούλλους: ένα δωδεκάπλευρο κεντρικό και δυο οκτάπλευρους των παραβημάτων (εικ.4).

Εικ.3. Ι.Μ. Φλαμουρίου. Α πτέρυγα κεληλιών.

Η επισήμανση κατασκευαστικών ανοκολουθιών στη δόμηση του καθολικού σε συνδυασμό με τη μακρόχρονη ανέγερσή του (1595-1602), οδήγησαν τον Γ. Κίζη στον καθορισμό διαδοχικών φάσεων κατασκευής του. Η πρώτη φάση της καταδομής του κτίσματος μαρτυρά "χονδροειδή κατασκευή και άτεχνη χάραξη", που σε συνδυασμό με μορφολογικά στοιχεία ισλαμικών επιδράσεων "υποβάλλουν τη σκέψη, ότι το συνεργείο που έκτισε την πρώτη στάθμη του ναού ήταν περισσότερο εξοικειωμένο με μορ-

φές τούρκικων κτιρίων". Αντιθέτως η δεύτερη φάση της άνω στάθμης του μνημείου, υποδεικνύει συνεργείο που "εφαρμόζει ενσυνείδητα και έντεχνα τη βυζαντινή οικοδομική παράδοση". Εξάλλου, μορφολογικά στοιχεία της φάσης αυτής "είναι σαφέστατο βυζαντινής καταγωγής". Τέλος, η διαπιστωμένη διαφορετική κατασκευή του ορόφου των κατηχουμένων, συνηγορεί για μια τρίτη φάση δόμησης από "προικισμένους τεχνίτες, έμπειρους γνώστες των παλαιών μεθόδων".

Εικ. 4. Ι.Μ. Φιλομουρίου. Γενική άποψη. Καθολικό.

Στο εξωτερικό του καθολικού η διοκοσμητική διάθεση είναι ελάχιστη. Η κτητορική επιγραφή, το λίγο ένθετο μάρμαρο στους τοίχους, η τοιχογραφία της κόγχης στην νότιο είσοδο και οι σφυρήλατοι σταυροί στους τρούηλους, είναι το μόνο σημαντικά στοιχεία στις οσβεστωμένες επιφάνειες.

Μνημείο με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον η Ι.Μ. Φλαμουρίου "φέρει έκδηλο μορφολογικά στοιχείο του μεταίχμιου δύο εποχών: της πρώιμης μεταβυζαντινής και της προχωρημένης τουρκοκρατίας", υπογραμμίζει ο Γ. Κίζης, επισημαίνοντας ποράλληλα την τυπολογική επίδραση των αγιορείτικων καθολικών στο μνημείο, δικαιοδογημένη και ονομαζόμενη ίσως, λόγω "της εξάρτησης της μονής από το Πατριαρχείο και της προτέρας θειότης του κτήτορα στο Άγιον Όρος" (εικ. 5).

Η τοιχογράφηση του καθολικού για άγνωστους λόγους δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Κατάγραφο είναι η Πρόθεση και το κεντρικό τμήμα του Ιερού, ενώ τοιχογραφίες κοσμούν τη θολοδομία του κυρίως ναού μέχρι τον κοσμήτη καθώς και τμήμα του τυμπάνου της δυτικής κερύθρας.

Ελλείπει επιγραφή, η ακριβής χρονολογία ανέγερσης του ναού, καθώς και επιμέρους αρχιτεκτονικές, εικονογραφικές και τεχνοτροπικές πορατηρήσεις συνηγορούν για μια κατά προσέγγιση χρονολόγηση των τοιχογραφιών του στο πρώτο μισό του 17ου αι.

Πρόκειται για ημιτελές, αλλά αξιόλογο ζωγραφικό σύνολο. Η ενδιαφέρουσα και πλούσια θεματογραφία, ο δυναμισμός και η δραματικότητα των συνθέσεων, τα ζωηρά χρώματα, μαρτυρούν ικανούς ζωγράφους, των οποίων το πρότυπα πα-

ροπέμπουν στο μεγάλο καλλιτεχνικό ρεύμα του 16ου αι. Επιδράσεις δυτικών προτύπων ανιχνεύονται τόσο σε επιμέρους συνθέσεις, όσο και στο γενικότερο ύφος των τοιχογραφιών.

Αν και οσπασματικός, ο σημονακός εικονογραφικός διάκοσμος του καθολικού, υποφέρει από ρηγματώσεις της θολοδομίας, τις συνοκόλουθες πρόχειρες επεμβάσεις στερέωσης και την υγρασία.

Το εντυπωσιακό ξυλόγλυπτο τέμπλο κατολομβάνει σχεδόν όλο το χώρο της ονοτολικής καμάρας. Σήμερα λείπει η "ποδιά" του, ενώ διατηρεί την επάνω σειρά των εικόνων της Μεγάλης Δέησης, τις εικόνες του Δωδεκαάρτου και τις δεσποτικές. Πρόκειται για έργο χαμηλού αναγλύφου με έντονο δυτικότροπο διακοσμητικά μοτίβα, πιθανόν του τέλους του 17ου αι.

Στον πρώτο όροφο της ανατολικής πτέρυγας των κελιών, δίπλα στο αρχονταρίκι, στεγάζεται παρεκκλήσι αφιερωμένο στους πρωτοκορυφαίους Αποστό-

λους Πέτρο και Παύλο. Ο μικρών διαστάσεων επιμήκης ναός διασώζει ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες του 1644, έργο των ζωγράφων Γεωργίου και Δημητρίου από την Καστοριά. Το εικονογραφικό πρόγραμμα, εκτός των καθιερωμένων θεμάτων, περιλαμβάνει κύκλο των μαρτυριών των Αποστόλων καθώς και απεικόνιση του κτήτορα της μονής Φλαμουρίου, του οσίου Συμεώνος.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η πρόσβαση της ομάδας εργασίας στο εσωτερικό της μονής και του καθολικού ήταν ολιγόληπτη και η φωτογράφιση δεν επεφάνη από τους μοναχούς.

Εικ.5. Ι.Μ. Φλαμουρίου. Α όψη της μονής.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Πρόκειται για ένα μεγάλο υποδειγματικό μοναστηριακό συγκρότημα.

Η μονή σήμερα εμφανίζει πολλή φθορά. Οι επισκευές "πρόχειρες και με τρόπο αφαιρετικό", όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Γ. Κίζης, έγιναν υπό τους μοναχούς. Είναι προφανές ότι το μέγεθος και οι ειδικές κατασκευές των κτισμάτων της μονής καθώς και το δυσπρόσιτο της περιοχής καθιστούν την αποκατάσταση ιδιαίτερο εξειδικευμένη, χρονοβόρο και πολυδάπανη. Η πολύπλοκη όμως μορφολογικά και λειτουργικά ενδιαφέρονσο σύνθεση του καθολικού δικαιώνει κάθε προσπάθεια συντήρησης και ανάδειξης των στοιχείων του.

Η πολιτεία αναμένεται να στοθεί στο ύψος των περιστάσεων και να συμβάλει μεθοδικά και οποτελεσματικά στη διατήρηση της ιστορίας και στην ενίσχυση του μοναχισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- κ.Γερμανός, Μητροπολίτης Δημητριάδος, "Τρίο αγίλλιο της Μονής Φλομουρίου, των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως Ιερεμίου Β' και Τιμοθέου Β', Θ.Χ., τ. 1 (1930), σ. 113 - 120
- Κίζης Γ., "Η Μονή Φλομουρίου στο Πήλιο", *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ. II, Ε.Μ.Π.Σ.Ι.Α., Αθήνα 1982, σ. 151 - 166
- Κορδάτος Γ., *Η ιστορία της επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ.411 - 412
- Κωνσταντινίδης Α., "Η Μονή Φλομουρίου", Θ.Χ., τ.5 (1936), σ.162 - 176
- Κωνσταντινίδης Α., *Λεύκωμα επιγραφών και σχεδίων*, Αλεξάνδρεια 1961, σ.43, σ. 69
- Nanou M., *La peinture myrale du XVIIeme siecle sur le Mont - Pelion. Le decor peint de l'eglise de Saint -Athanasie a Zagora*, Memoire de D.E.A.,Paris 1987 (αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία), σ. 28 - 31, 46 - 50
- Nanou M., "Monuments et peintures murales du XVIIeme siecle sur le Mont-Pelion", *Θεσσαλία, Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας, 1975 - 1990. Αποτελέσματα και προοπτικές, Πρακτικό Διεθνούς Συνεδρίου, Λυών 1990*, τ. Β' Αθήνα 1994,σ. 387 - 389, 391, 393 - 396.
- Πιορμπίνος Φ., *Έλληνες αγιογράφοι μέχρι το 1821*, Αθήνα 1984, σ. 75, 100, 475.
- Σιδηλιάνος Δ., *Η Μακρινίτσα και το Πήλιο, Ιστορία -Μνημεία -Επιγραφές*, Αθήνα 1939, σ.153 - 157
- Τσοποτού Δ., " Η επί του Πηλίου Μονή Φλομουρίου και ο κτήτωρ αυτής Όσιος Συμεών", Θ.Χ., τ. 1 (1930), σ. 111 - 112
- Τσοποτού Δ., *Γη και γεωργία της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατίαν*, Αθήνα 1983, σ. 72, 79 - 80
- Χατζηδάκης Μ., *Έλληνες ζωγράφοι μετά την άλωση (1453 - 1830)*, Αθήνα 1987, σ. 217, 268

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Θ. Χ.: Θεσσαλικά Χρονικά

Εικ. 1 Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος.

4.ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ "ΡΑΣΟΥΣΑΣ" ή "ΡΑΣΟΒΑΣ" (ΖΑΓΟΡΑΣ)

Χρόνος ίδρυσης: Αχρονολόγητη Η ύπαρξη βεβαιώνεται από τον 13ο αι.

Διεύθυνση: μεταξύ Ζαγοράς και Πουρίου

Ιδιοκτησιακό: Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος

Εγκαταλελειμμένο

Εορτάζει - πανηγυρίζει: 21 Νοεμβρίου (Εισόδια της Θεοτόκου)

Βρίσκεται βορειοδυτικά της Ζαγοράς, σε ειδυήλιακή τοποθεσία, με έντονη βλάστηση και καλλιέργειες, σε υψόμετρο 572μ. Στη διαδρομή Ζαγοράς - Πουρίου, 2,5 κήμ μετά τη Ζαγορά, αγροτικός δρόμος αριστερό, ανφορικός και δύσβατος οδηγεί μετά από 3 κήμ περίπου στο χώρο της Ι. Μ. της Παναγίας της Ράσοβας της οποίας σήμερα σώζεται μόνο το καθολικό (εικ. 1).

Η προέλευση της επωνυμίας "Ράσουσα" ή "Ράσοβα" παραμένει αβέβαιη. Ωστόσο κοινή ερμηνευτική προσέγγιση του ονόματος από τους Δ. Σισιλιάνο, Γ. Κορδότο και Γ. Θωμά, αποδίδει σλαβική προέλευση στην επωνυμία. Ο ζαγοραίος ποιητής Π. Μόγγης υποθέτει αραβική ετυμολογική προέλευση του ονόματος : ράσουσα = δώρο - δωροδοκία, άρα Παναγία η Ράσοβα, δηλαδή Παναγία η Δωροδότρα. Τέλος ο Α. Κωνσταντινίδης εκφράζοντας την τοπική παράδοση, συνδέει - ίσως όχι άδικα - την προσωνυμία "Ράσουσα" ή "Ράσοβα" με παρόσταση εικόνας, προφανώς των Εισοδίων της Θεοτόκου, όπου η τριετής Θεοτόκος

ενδεδυμένη "ράσα" (χιτώνας - μαφόριο) οδηγείται και αφιερώνεται από τους γονείς της στον ναό. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε παρόμοιο εικονογραφικό τύπο απεικονίζεται η Θεοτόκος σε παιδική ηλικία μεταξύ των γονέων της, σε τοιχογραφία του ανατολικού τμήματος του βορεινού τοίχου του κυρίως ναού, ακριβώς δίπλα στο τέμπλο (εικ. 7).

Η ύπαρξη της μονής βεβαιώνεται ήδη από τον 13ο αι. Πράγματι σε συνοδικές πράξεις - σιγίλλια (1270-71 και 1272) και σε αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο (1272), επικυρώνεται από τον Πατριάρχη Κων/πόλεως Ιωσήφ και από τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο αντίστοιχα, το μονύδριο της Ράσουσας ως μετόχι της μονής Μακρυνιτίσσης. Τελευταίος μοναχός ήταν ο Ανατάλιος ο οποίος απεβίωσε περίπου το 1885.

Από την παλιά μονή, μέχρι το 1970, διασώζονταν ο περίβολος, η ανατολική και νότια πτέρυγα των κελιών και ερείπια της δυτικής. Σήμερα σώζεται μόνο το καθολικό, το οποίο και παραμένει αγρο-

Εικ. 2. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Δ πλευρά. Ερείπια μονής. Κρήνη του 1915.

Εικ. 3. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Καθολικό. Ν άψη. Είσοδος.

νολόγητο. Οι πολλές και άτεχνες μεταγενέστερες επεμβάσεις σπερέωσης και "συντήρησης" του κτίσματος και των τοιχογραφιών του και η σημερινή κακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται, δεν αποτελούν ασφαλή κριτήριο για την ανίχνευση της ιστορίας του και δεν επιτρέπουν περαιτέρω αρχιτεκτονικές ή τεχνολογικές παρατηρήσεις που θα οδηγούσαν σε πιθανή χρονολόγηση. Ωστόσο ο Α. Κωνσταντινίδης, βάσει γροπτής μαρτυρίας σε Παρακλήτική του ναού, ανάγει το κτίσμα στο 1^ο μισό του 17ου αι. Τη χρονολογική τοποθέτηση του μνημείου στον 17ο αι. ενισχύουν ορισμένες τυπολογικές και μορφολογικές παρατηρήσεις όπως ο αρχιτεκτονικός τύπος ναού, οι χαμηλοί τυφλοί θόλοι, η ενιαία στέγωση, η χρονολόγηση του τέμπλου στο τέλος του 17ου αι. - λόγω της τεχνικής του προστύπου αναγλύφου του - καθώς και η ύπαρξη εικόνων και βιβλίων του ίδιου επίσης αιώνα.

Παρατηρήσεις του Α. Κωνσταντινίδη και αρχαιολογικά στοιχεία της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων αναφέρουν ότι στην ανατολική πλευρά της μονής υπήρχε πυλώνος - διαβατικό, στεγασμένος με ημικυλινδρική καμάρα. Στην ίδια πλευρά στεγάζονταν το ηγουμενείο, ενώ διώροφες πτέρυγες κυρίων με κεκλιτά, ξενώνες, παρεκκλήσι και άλλους βοηθητικούς χώρους περιέβαλλαν το καθολικό προσδίδοντας στη μονή φρουριακό χαρακτήρα. Ερείπιο των κτιρίων αυτών ανιχνεύονται σήμερα δυτικά, ανατολικά και κυρίως βόρεια, όπου παραμένει προσκολλημένο το καθολικό. Αντίθετα η νότιο πλευρά του ναού, όπου και η μοναδική πόρτα εισόδου στο εσωτερικό του, είναι επιμελημένο ισοπεδωμένη. Επί των δυτι-

κών ερειπίων σώζεται κρήνη του 1915 (εικ. 1, 2, 3, 4).

Το καθολικό αποτελείται από δύο ορθογώνιους συνεχόμενους κατά μήκος χώρους με υποτυπώδη στουρική κάταψη, οι οποίοι καλύπτονται από δύο χαμηλωμένους τυφλούς θόλους. Κάθε θόλος φέρεται επί τεσσάρων ποροστάδων, μέσω ισόριθμων τόξων. Οι θόλοι συνδέονται μεταξύ τους με ημικυλινδρική καμάρα. Δίρριχτη στέγη από σχιστολιθικές πλάκες καλύπτει εξωτερικά το ναό, στην οποία προβάλλουν κωνικοί οι δύο

Εικ.4. Ι.Μ. Παναγίας Ράσσοβας. Α όψη καθολικού. Περιβάλλον χώρος.

τυφλοί θόλοι. Πρόκειται για σπάνιο αρχιτεκτονικό τύπο ναού, μοναδικό δείγμα στην περιοχή του Πηλίου (εικ. 1, 3, 4, 5, 6).

Τέσσερις ογκώδεις αντηρίδες προβάλλουν στη νότια όψη σε θέσεις τυχαίες ως προς τα ανοίγματα, καταργώντας κάθε αισθητική και αναλογία. Προφανώς στατικοί λόγοι επέβαλαν την κατασκευή τους (εικ. 3, 4). Εξωτερικά οι επιφάνειες έχουν επιχριστεί, πιθανότατα το ίδιο διάστημα που έγιναν οι εργασίες στερέωσης. Ωστόσο η υγρασία είναι διάχυτη παντού, αλλή κυρίως στη στέγη όπου λόγω των φυτών και της γενικής εγκατόλειψης έχει δημιουργήσει σημανκά προβλήματα (εικ. 5, 6).

- Εικ.5. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβος.
Στέγες καθολικού.
Προβλήματα υγρασίας.
Εικ.6. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβος.
Στέγες καθολικού.
Προβλήματα υγρασίας.

Ο εσωτερικός διάκοσμος του ναού διατηρείται αποσπασματικά. Μεγάλο τμήμα των τοιχογραφιών κατοστράφηκε κατά τη διάρκεια εργασιών στερέωσης από τους κατοίκους της Ζαγοράς το 1915, ενώ επιζωγραφίσεις και υγρασία αλλοίωσαν ό,τι απέμεινε. Στον χώρο του Ιερού δεν διατηρείται καμία παράσταση. Σε κακή κατάσταση, ανέπαφες μεταγενέστερων επεμβάσεων εμφανίζονται οι τοιχογραφίες του ανατολικού τμήματος του βόρειου τοίχου του κυρίου ναού (εικ.7). Η διάταξη των τοιχογραφιών, σύμφωνα με τα καθιερωμένα, περιλαμβάνει σειρά ολόσωμων αγίων στην κάτω ζώνη, ενδιάμεση στενότερη ζώνη με σπηθάρια αγίων και σκηνές του Ακόθιστου Ύμνου στην ανώτερη ζώνη. Τα εσωράχια των τόξων καλύπτουν ολόσωμοι προφήτες, ενώ στην εγκάρσια καμάρο σώζεται αποσπασματικό η παράσταση του Αίνων (εικ. 7, 8, 9).

Εικ.7. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας.
Καθολικό. Τοιχογραφίες.
Β τοίχος, Α τμήμα.

Γενικά στους τοίχους και στην οροφή, οι ρηγματώσεις είναι ιδιαίτερο σημαντικό (εικ. 9, 10). Οι επισκευές που έγιναν είναι τελείως επιφανεϊσκές και σφορούν κυρίως κάλυψη με τσιμεντοκονία ή άλλο υλικό στην κάτω ζώνη και σε τμήματα τόξων και θόλων. Η εργασία έγινε εντελώς πρόχειρα προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση του ναού (εικ. 11, 12). Οι τοιχογραφίες καταστρέφονται κολλημένες από τσιμέντο, ξύλα και σίδερα, άτεχνα καρφωμένα οπουδήποτε, για την προσωρινή έστω υποστήλιξη της οροφής και των τοιχωμάτων (εικ. 13, 14, 15). Επεμβάσεις υπάρχουν ακόμα και στο ξυλόγλυπτο εξάισιο τέμπλο που χρονολογείται στο τέλος του 17ου αι. (εικ. 15, 16, 17).

- Εικ. 8. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Καθολικό. Ταιχαγραφίες.
- Εικ. 9. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Καθολικό. Ταιχαγραφίες. Ρηγματώσεις.
- Εικ. 10. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Καθολικό. Ρηγματώσεις.

Εικ.11. Ι.Μ. Παναγίας Ρούσσοβας. Καθολικό.
Πρόχειρες επισκευές.

Εικ.12. Ι.Μ. Παναγίας Ρούσσοβας. Καθολικό.
Τοιχογραφίες. Β τοίχος, κάτω τμήμα.

Εικ.13. Ι.Μ. Παναγίας Ρούσσοβας. Καθολικό.
Πρόχειρη υποστήριξη τόξου.

14

15

Εικ. 14. Ι.Μ. Παναγίας Ράσας. Καθολικό.
Πρόχειρη υποστήριξη τόξου.

Εικ. 15. Ι.Μ. Παναγίας Ράσας. Καθολικό.
Πρόχειρη υποστήριξη τόξου στο Ιερό.

16

Εικ. 16. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Καθολικό.
Τέμπλο.

Εικ. 17. Ι.Μ. Παναγίας Ράσοβας. Καθολικό.
Τέμπλο.

17

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η μακράιωνη ιστορία της μονής, το ιδιαίτερο τυπολογικά και μορφολογικά καθολικό της, οι ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες και το εξαιρετικό ξυλόγλυπτο τέμπλο τοποθετούν το μνημείο μεταξύ των σημαντικότερων της περιοχής.

Σήμερα το καθολικό καταρρέει. Οι ρηγματώσεις βαθιές και πολυπληθείς, σχεδόν σε όλα τα στοιχεία της δομής του, επιβάλλουν άμεσα σημαντικές επεμβάσεις στερέωσης. Παλαιότερες προσπάθειες ανεξέλεγκτων και πρόχειρων επισκευών επιτείνουν την καταστροφή του. Η υγρασία που διεισδύει καθημερινό, κυρίως από τη στέγη, διαβρώνει την τοιχοποιία και επιταχύνει τη φθορά του εσωτερικού διάκοσμου. Η εικόνα όλων αυτών των ξύλων, σίδερων και καρφιών στηριγμένων βάρβαρα στα πρόσωπα των αγίων προκαλεί και προσβάλλει το θρησκευτικό συναίσθημα των προσκυνητών.

Η προσεκτική απομάκρυνση όλων των πρόχειρων κατασκευών σε συνδυασμό οπωσδήποτε με εργασίες επισκευής και αποκατάστασης του καθολικού και στη συνέχεια η αποκάθιση - όπου είναι εφικτή και συντήρηση των αυθεντικών τοιχογραφιών, αποτελούν ελάχιστη υποχρέωση προσφοράς του σύγχρονου πολιτισμού στην τέχνη και τις αξίες του παρελθόντος που κινδυνεύουν να χαθούν για πάντα.

Τέλος αξίζει να επισημάνουμε ότι προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος συρρίκνωσης του ζωτικού χώρου του παλαιού συγκροτήματος, επιβάλλεται η οριοθέτηση και προστασία του περιγράμματος ώστε τα λιγαστά εναπομείναντα ερείπια να παραμείνουν αδιάψευστοι μάρτυρες της ιστορίας της μονής, σημαντικές πηγές πληροφόρησης στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γιαννάπουλου Ν., "Αι παρά την Δημητριάδα Βυζαντιναί Μοναί", *Ε.Ε.Β.Σ.*, έτ. Α', Αθήναι 1924, σ. 217-218, 220
- Κορδάτος Γ., *Ιστορία της επαρχίας Βόιλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ. 401-402
- Κουρκουτίδου Ε., "Μονή Παναγίας Ρόσσβας", *Α.Δ.* 23 (1968), Χρονικό Β', σ. 273
- Κωνσταντινίδου Α., *Τα εν τω Πηλῶ ὄρει παλαιά και σύγχρονα χριστιανικά μνημεία*, Αλεξάνδρεια 1960, σ. 213-219
- Νανου Μ., *La peinture murale du XVIIeme siecle le Mont-Pelion, Le decor peint de l'eglise De Saint-Athanase a Zagora*, Memoire de D.E.A., Paris 1987, (οδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία), σ. 54-58
- Νανου Μ., "Monuments et peintures murales du XVIIeme siecle sur le Mont-Pelion", *Θεσσαλία, Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας, 1975-1990. Αποτελέσματα και προοπτικές*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Λυών 1990, τ. Β', Αθήνα 1994, σ. 390-391
- Παπαθανασίου Α., *Η βυζαντινή Δημητριάδα, 431-1204*, Βόλος 1995, σ. 144-145, 190-191 και υποσ. 271, 276-286

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Α.Δ. Αρχαιολογικό Δελτίο
- Ε.Ε.Β.Σ. Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών

Εικ. 1 Γ.Μ. Ταξιαρχώ Ζαγοράς, Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος

5. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΖΑΓΟΡΑΣ

Χρονος ίδρυσης: Ανάγεται στις αρχές του 18ου αι. Καθολικό 1733

Διεύθυνση: Μεγάλο Ρέμα Ζαγοράς

Ιδιοκτησιακό: Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος

Εγκαταλελειμμένο

Εορτάζει - πανηγυρίζει: 8 Νοεμβρίου (Σύναξις Παμμεγίστων Ταξιαρχών
Μιχαήλ και Γαβριήλ)

Ανατολικά της Ζαγοράς, δίπλα στο
ρέμα του χειμάρρου Καλοκαιρινού,
η Ι.Μ. Ταξιαρχών διακρίνεται από ψηλά,
στα μέσο περίπου της διαδρομής Ζαγο-
ράς - Χορευτού. Κατηφορικός βατός
δρόμος δεξιά οδηγεί στο γεφύρι του χει-
μάρρου και απέναντι μετά από 200μ.
βρίσκουμε την μονή. Χτισμένη σε επί-
πεδο ξέφωτο περιβάλλεται από έντονη
βλάστηση, ποικίλο δέντρα, θάμνους και
καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Τη γραφικότητα
του τοπίου επιτείνουν τα αιωνόβιο κυπα-
ρίσσια, που δεσπόζουν στην περιοχή
αναδεικνύοντας ιδιαίτερο το ερειπωμένο
σήμερα μοναστήρι (εικ. 1, 2).

Η ίδρυση της μονής ανάγεται στις
αρχές του 18ου οι, ίσως και παλαιότερα,
σύμφωνα με γραπτές μαρτυρίες, που
διασώζουν παλαιά "Παρρησία - Πρόθε-
ση" (1705), καθώς και βιβλίο Χρονικών
της μονής, του οποίου η διήγηση αρχίζει
από το 1728.

Αγνώστου οίτιος σοβαρή καταστροφή
ή επέκταση και αύξηση του ανθρώπινου
δυναμικού της μονής υπαγορεύουν την
"εκ βάθρων" ανακαίνισή της μεταξύ των
ετών 1733 και 1795, όπως μαρτυρούν

Εικ.2. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Δ όψη.

Εικ.3. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς.
Δ πτέρυγα.

επιγραφές πλάκες εντοιχισμένες στην οψίδα του Ιερού εξωτερικά, στη δυτική όψη του καθολικού και στη δυτική άλληλο-κυρίο είσοδο της μονής (εικ.4,5). Σύμφωνα με τις επιγραφές αυτές το σημερινό καθολικό κτίστηκε το 1733, με δαπάνη του ιερομόναχου Ευγενίου, ηγουμένου της μονής. Η ανέγερση των κελιθίων και λοιπών προσκτισμάτων έλαβε χώρα αργότερα, το 1795, επί ηγουμένης Προκοπίου του Μικρού, από τον πρωτομάστορα Μοστροδήμο, με τη συνδρομή όλων των κατοίκων της Ζαγοράς.

Εκατόν σάραντα χρόνια μετά, το 1874, πυρκαγιά προκαλεί εκτεταμένες καταστροφές στο μοναστηριακό συγκρότημα, για την αποκατάσταση των οποίων συνδράμουν τόσο οι κάτοικοι της περιοχής, όσο και οι απόδημοι στην Αλεξάνδρεια συμπατριώτες.

Άγνωστος παραμένει ο ακριβής χρόνος εγκατάλειψης της μονής. Ενώ το μοναστήρι βρίσκεται "εν ενεργεία" το 1904, όταν ο μηλιώτης μοναχός Θεοφάνης υπογράφει τις τελευταίες ενθυμήσεις, που διασώζει το βιβλίο των Χρονικών της μονής, το 1961 ο Α. Κωνσταντινίδης αναφέρει την μονή ως εγκαταλελειμμένη, επισημαίνοντας χαρακτηριστικά την "από πολλού" κατάρρευση του ανατολικού άκρου της βόρειας πτέρυγας των κελιθίων.

Σύμφωνα με τις πολύτιμες σήμερα περιγραφές του ίδιου ερευνητή, ο άλληλο-υψηλός περίβολος της μονής προσέδιδε εξωτερικά φρουρικό χαρακτήρα στο μοναστηριακό συγκρότημα. Οι πτέρυγες σε σχήμα Π, που κατελάμβαναν τη βόρεια, δυτική και νότια πλευρά, εσωτερικά περιελάμβαναν ισόγειο διομερίσματα με ελαιοτριβείο, αλευρόμυλο, μαγειρείο,

Εικ.4. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Δ όψη. Ενεπίγραφη πλάκα.

Εικ.5. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Ενεπίγραφη πλάκα στη κόγχη του Ιερού εξωτερικά

6

αποθήκες, στάβλους και όροφο με τα κελλιά των μοναχών, τράπεζα, άνετο αρχονταρίκι και τα κελλιά των επισκεπτών. Η πρόσβαση στους χώρους του ορόφου ήταν επιβλητική μέσω της ξύλινης γραφικής στοάς (χαγιάς) προς το εσωτερικό της αυλής.

Το επιβλητικό άλλοτε συγκρότημα μαρτυρά ένδοξο παρελθόν, το οποίο στην μακρά πορεία της μονής τουτίστηκε με την έντονη κοινωνική προσφορά των μοναχών στους αναξιοπαθούντες κατοίκους της ευρύτερης περιοχής. Το

ονομαστό θρησκευτικό - εμπορικό στις 8 Νοεμβρίου και η ετήσια λιτανεία της εικόνας των Ταξιάρχων στην περιοχή Ζαγοράς, επιβεβαιώνουν ζωντανή παρουσία και σχέση των μοναχών και των κατοίκων των γύρω χωριών. Πράγματι, ο Α. Φιλιππίδης, στα 1815, περιγράφοντας την σημαντική κτηματική περιουσία της μονής, τις εύφορες και πλούσιες καλλιέργειες, επισημαίνει παράλληλα το μέγεθος της προσφοράς και ελεημοσύνης των μοναχών.

Εικ.6. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς.
ΒΔ ερειπωμένη πτέρυγα κελλιών.

Σήμερα από τα κτίσματα της μονής σώζονται τμήματα της δυτικής και νότιας πλευράς του περιβόλου, το ερειπωμένο σχεδόν διώροφο κτίσμο των κελιών στη βορειοδυτική γωνία (που χρησιμοποιείται για τη φύλαξη προβάτων) και λιγαστά ερείπιο της βορεινής και νότιας πτέρυγας (εικ. 2, 3, 6).

Ανατολικά το καθολικό διατηρείται σε κακή κατάσταση. Πρόκειται για μονόχωρο επιμήκη ναό, στεγασμένο με δίρριχτη ηλοκοσκήπη στέγη με σημαντικές οπισιμήσεις των αεωμάτων στη Δ και Α πλευρά (εικ. 7). Ευρεία ξύλινη στοά (χαγάτι) περιβάλλει τη δυτική άψη της εισόδου και το μεγαλύτερο μέρος της βόρειας, το ανατολικό άκρο της οποίας κατά τον Α. Κωνσταντινίδη κατελάμβανε παλιότερα μικρό παρεκκλήσι αφιερωμένο στους Αγίους Θεοδώρους και στους Αγίους Πάντες, που επικοινωνούσε μέσω εσωτερικού μικρού ανοίγματος με το ιερό του Καθολικού (εικ. 8, 9, 10).

Πρόσφατα ανακατασκευάστηκε όλη η λιθοδομή της βόρειας πλευράς με "σενόζ" από σκυρόδεμα, όπου διανοίχθηκαν αρθογώνια απλά παράθυρο και πόρτες, εξαφανίζοντας ταυτόχρονα κάθε ίχνος του προϋπάρχοντος παρεκκλησίου, με αποτέλεσμα να χαθούν τα μορφολογικά και δομικά στοιχεία της αρχικής κατασκευής και να δημιουργηθούν σημαντικά τεχνικά προβλήματα λόγω της μεμονωμένης ασύμβατης με το υπόλοιπο κτίσμο κακότεχνης επέμβασης. Κατά την επανακατασκευή της στοάς αρκετά ξύλα αντικαταστάθηκαν καθώς και πολλές σκεπόπλοκες και, ενώ η στήριξη στην δυτική πλευρά έγινε στις παλαιές δοκοθήκες, στο νέο βορεινό τοίχο διανοίχθηκαν τρύπες σε διάφορα σημεία της λιθο-

Εικ. 7. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό, ΝΔ άψη.

Εικ. 8. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό, Δ άψη. Είσοδος.

δομής, χωρίς την αναγκαία υποδομή και υποστήριξη με αποτέλεσμα να εμφανισθούν βοθείς και επιμήκεις ρωγμές σε πολλά σημεία. Η κακότεχνη αυτή επέμβαση στο παλαιό κτίσμα, ερασιτεχνική, εφαρμόζοντας ανορθόδοξες μεθόδους στερέωσης, επέφερε σημαντικές βλάβες κυρίως στις δύο γωνίες, βορειοδυτική και βορειοανατολική, όπου οι τοίχοι εμφανίζουν μετατόπιση (εικ. 10, 11, 12, 13, 18). Στη συνέχεια το εξωτερικό περιμετρικό πεζούλι συμπληρώθηκε με τσιμεντολίθους και οι ξύλινοι ορθοστάτες σπι-

ρίχτηκαν σ' αυτό χωρίς τις απαιτούμενες μεταλλικές υποδοχές. Σ' αυτή τη φάση υιοθετούμε ότι θα έγινε και η επισκευή της κύριας στέγης του ναού.

Η νότια πλευρά τροποποιημένη, διατηρείται σε κακή κατάσταση με έντονες επιμήκεις ρωγμές σε όλη την επιφάνεια της όψης και πολλές μικρότερες ρηγματώσεις στο γείσο (εικ. 14, 15, 16, 17). Η ύπαρξη δοκοθηκών σε κατόλληλο ύψος, η τειχισμένη πόρτα με το τυφλό αψίδωμα αλλήλ και κόποιες κατασκευαστικές "ανησυχίες" στην επιφάνεια της λιθοδομής,

Εικ.9. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. ΒΔ όψη.

Εικ.10. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Β όψη.

Εικ.11. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. ΒΔ γωνία.Σημαντικές ρωγμές και μετατόπιση λιθοδομής.

Εικ.12. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. ΒΔ άκρο περιστώου. Στήριξη στέγης.

Εικ.13. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Δ όψη. Στήριξη στέγης περιστώου.

14

15

17

16

- Εικ. 14. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς.Καθολικό. ΝΑ όψη.
- Εικ. 15. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς. Καθολικό.Ρωγμές στη Ν όψη.
- Εικ. 16. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς. Καθολικό. Ν όψη. Κιςμένη πόρτα.
- Εικ. 17. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς. Καθολικό. Ν όψη. Σημαντικές ρηγματώσεις.

προκαλούν εύλογα ερωτήματα για προγενέστερες κατασκευές που αργότερα καθαίρεθησαν. Αλλήωστε η άποψη της Ε. Κουρκουτίδου ότι "κατό την δυτική και νότια πλευρά ο ναός περιβάλλεται εξωτερικά υπό ανοικτού υποστέγου, απολήγοντος κατά το ανοικτό άκρο εις παρεκκλήσιον, τιμώμενο επ' ονόματι των Αγίων Θεοδώρων και Αγίων Πάντων", ακριβώς αντίθετη ως προς τον προσανατολισμό με εκείνη του Α. Κωνσταντινίδη, ίσως πρέπει να ερευνηθεί διότι ενισχύεται και από το γεγονός ότι συνήθως στους περισσότερους ναούς του Πηλίου, οι ανοικτές στοές βρίσκονται στην δυτική και νότια πλευρά.

Στην ανατολική όψη η κόγχη του Ιερού κοσμείται με πέντε αβοθή αψιδώματα, όπου στα δύο από αυτά εντοιχίζονται ισάριθμες ενεπίγραφες πλάκες ενώ στο μεσαίο διαμορφώνεται μικρό άνοιγμα (εικ. 5, 18).

Στην δυτική πλευρά του καθολικού, το ανακουφιστικό τόξο υπεράνω της εισόδου κοσμεί τοιχογραφία του αρχάγγελου Μιχαήλ του έτους 1794, ενώ παρατίθενται εκατέρωθεν της εισόδου, σε τριγωνικές εσοχές, τέσσερις τοιχογραφίες αγίων που τεχνοτροπικά παροπέμπουν σε μεταγενέστερες εποχές (εικ. 19,20).

Εικ.18. Ι.Μ. Ταξαρκών Ζαγορός.
Καθολικό. Α όψη.

20

19

Εικ.19. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς.
Καθολικό. Δ όψη. Είσοδος.

Εικ.20. Ι.Μ. Ταξιάρχων Ζαγοράς.
Καθολικό. Δ όψη. Είσοδος.
Τοιχογραφίες.

Εσωτερικά οι τοίχοι είναι επιχρισμένοι και το δάπεδο καλυμμένο με ακανόνιστες πλάκες Πηλίου. Η εμφανής ξύλινη οροφή είναι υψηλή στο ανατολικό τμήμα της, ώστε να περιλαμβάνει την σταύρωση του ξυλόγλυπτου επιχρυσωμένου τέμπλου, που χρονολογείται με ανάγλυφη επιγραφή στο 1734. Πρόκειται για εντυπωσιακό έργο του κρητικού Κοιμενάκη, του Ιωάννου Παναγιώτη από την Κων/πολη και του Λοΐζου από την Κύπρο, που κατά τον Κ. Μοκρή, "προηγείται από τα σύγχρονα τέμπλα και από την άποψη της τεχνικής (υψηλό ανάγλυφο, ταλμηρές προβολές) και από την πλευρά των θεμάτων (ανθρώπινες μορφές, τοπίο, σπειροειδή φυτικά διακοσμητικά)" (εικ. 21, 22, 23).

Στα χώρο της ευρύχωρης αυλής, στα ερείπια της νότιας πλευράς, εντοπίζεται λιθόκτιστη τοξωτή κατασκευή και διασώζεται βρύση του 1807 εξαιρετο δείγμα λιθογλυπτικής της περιοχής (εικ.24,25).

22

23

Εικ.21. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Τέμπλο.

Εικ.22. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Εσωτερικός χώρος.

Εικ.23. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς. Καθολικό. Εσωτερικός χώρος.

21

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το μοναστήρι ερειπωμένο σήμερα κατά το μεγαλύτερο μέρος, σε μια περιοχή ιδιαίτερου κάλλους, δίπλα στο ρέμα, ανάμεσα σε καλλιέργειες υψηλής παραγωγικότητας, εξακολουθεί να θυμίζει συγκινητικό την αθλοτική πνευματική λαμπρότητα του χώρου.

Ερείπια πτερύγων και ίχνη του περιτειχίσματος οριοθετούν αρκετό μεγάλη έκταση ποραμένοντας αδιάψευστοι μάρτυρες της δυναμικής παρουσίας της μονής στην περιοχή.

Το καθολικό, ζωντανό στοιχείο στο χώρο διασώζεται τροποποιημένο σε κακή κατάσταση. Ανεξέλεγκτες, οποσσοσμοτικές, αντιεπιστημονικές επεμβάσεις δημιούργησαν μεγαλύτερα προβλήματα στο παλιό κτίσμα και συνθήκες μη αναστρέψιμες, αδιαφορώντας για τη διάσωση των αυθεντικών μορφολογικών του στοιχείων.

Η επισκευή και αποκατάσταση του καθολικού, καθώς και η συντήρηση και ανάδειξη του εξαιρετικής τέχνης επιχρυσωμένου τέμπλου, επιβάλλεται να αποτελέσουν έργο με προτεραιότητα. Το εναπομείναντα κτίσματα της μονής, όσα είναι επισκευάσιμα σήλα και όσα δύνανται να ανακατασκευαστούν βόσει πληροφοριών από παλαιές φωτογραφίες και ιστορικά κείμενα, μπορούν να παραλάβουν χρήσεις θρησκευτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα σήλα και όλλες, σχετικό με τη φύση ή τις καλλιέργειες και το οικοσύστημα και να φιλοξενήσουν δραστηριότητες συμβατές με την ατμόσφαιρα του χώρου, που θα συντελέσουν σε μια ρεαλιστική λύση συντήρησης - επιβίωσης ώστε και η μονή να αναβιώσει συνεχίζοντας την πορεία της στο χρόνο, σήλα και από την κίνηση των επισκεπτών - προσκυνητών να αναζωογονηθεί ολόκληρη η περιοχή.

Εικ.24. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς.
ΝΔ πλευρό. Ερείπια κτισμάτων.

Εικ.25. Ι.Μ. Ταξιαρχών Ζαγοράς.
Ν πλευρά. Βρύση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Θωμάς Γ., "Το πανηγύρι των Ταξιαρχών Ζαγοράς", εφημ. *Η Θεσσαλία*, Βόλος, 8.11.1970
- Θωμάς Γ., *Ο Πολιτισμός του Πηλίου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, Βόλος 1996, σ. 133, 138 - 139, 177 -178, 233, 238, 241, 379, 387
- Κορδάτος Γ., *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ. 399 - 400, 402
- Κουρκουτίδου Ε., *Α. Δ.*, 22 (1967), Β2 Χρονικά, σ.305
- Κωνσταντινίδου Α., *Τα εν τω Πηλίω όρει παλαιά και σύγχρονα χριστιανικά μνημεία*, Αλεξάνδρεια 1960, σ. 131 -153
- Μακρή Κ., *Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου*, Αθήνα 1979, σ. 94
- Σκουβαράς Β.-. Μακρής Κ., *Αρχαιολογικός και Τουριστικός οδηγός Θεσσαλίας*, Βόλος 1958, σ. 118
- Σπεράντσα Θ., *Τα περιωθέντα έργα του Α. Φιλιππίδη. Μερική Γεωγραφία. Βιβλίον Ηθικών*, Αθήναι 1978, σ. 194

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. Δ.: Αρχαιολογικό Δελτίο

Εικ. 1. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδονας. Γενική άποψη. Περιβαλλών χώρος.

6. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΛΑΜΠΗΔΟΝΑΣ ΠΗΛΙΟΥ

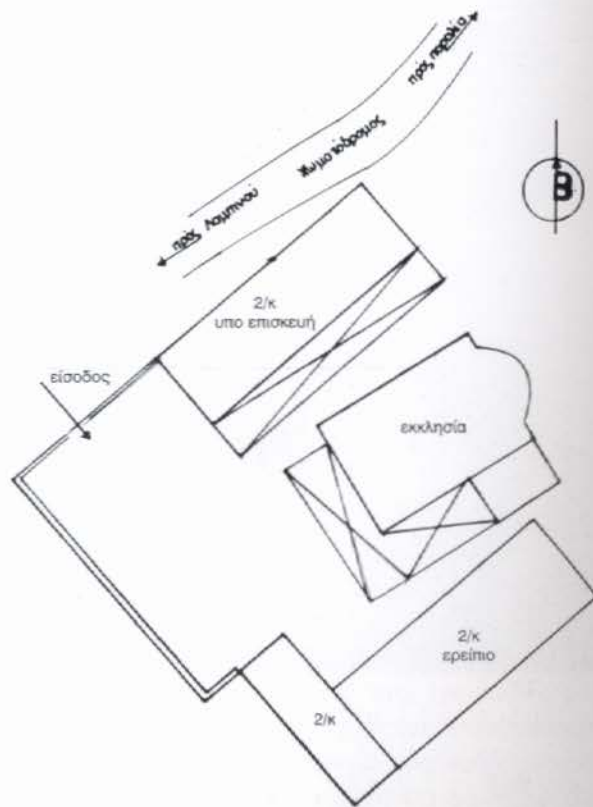
Χρόνος ίδρυσης: 1796
Διεύθυνση: Λαμνινού Πηλίου
Ιδιοκτησιακό: Διαχείριση από την κοινότητα Λαμνινούς
Εγκαταλελειμμένη
Εορτάζει - πανηγυρίζει: 23 Αυγούστου (Απόδοση Κοιμήσεως της Θεοτόκου)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο την Ι.Μονή Παναγίας Λαμπηδόνας που βρίσκεται κοντά στη κοινότητα Λαμνινούς Πηλίου, επειδή αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα πηλιορείτικης εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Η Μονή σπαρτίζεται από δύο πτέρυγες με ξύλινο προστώ στη Δ. και Ν. πλευρά που κτίσθηκε το 1799 και διαθέτει αξιόλογο τέμπλο με επιχρυσωμένο το πάνω τμήμα του."

ΦΕΚ 3Β1/Β/30-6-1983

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Ακολουθούμε το δρόμο προς Μηλιές και στη συνέχεια προς Λαμπινού όπου μετά την πλατεία, ο καταφορικός βατός χωματόδρομος με κατεύθυνση προς την παραλία, μας οδηγεί μετά από 2,5 χλμ περίπου στην Ι.Μ. Παναγίας Λαμπεδώνος.

Η μονή βρίσκεται κοντά στην ακτή σε απόσταση 300μ., σε μία θαυμάσια καταπράσινη περιοχή με ελιές και κυπαρίσσια σε υψόμετρο 60μ. με καταπληκτική θέα στο ανοιχτό πέλαγος.

Ο Β. Σκουβοράς υποθέτει ότι η προσωμμία της μονής οφείλεται σε κάποιο πρώτο κτήτορα Λαμπιννό, παλιό άρχοντα του τόπου. Γνωστότερη ωστόσο είναι η παλιά τοπική παράδοση, που θέλει τη μονή κτίσμα αλλόθρησκου κουρσάρου, ο οποίος σε προγενέστερη του 18ου αι. εποχή, παλεύοντας με τα κύματα και τον καιρό κοντά στις ακτές, σώζεται θαυματουργικά από την Παναγία, που στην απειλησία του επικαλείται, όταν Εκείνη στέλνοντας μια λάμψη (λημπηδόνο) μέσα στο σκοτάδι φωτίζει τον μικρό όρμο κάτω ακριβώς από το σημερινό μοναστήρι και καθοδηγεί έτσι τον κουρσάρο να προσαράξει το πλοίο του. Στον ίδιο τόπο ο κουρσάρος από ευγνωμοσύνη ανεγείρει αργότερα εκκλησία επ' ονόματι της Παναγίας Λαμπεδώνος.

Οι επιγραφές όμως του σημερινού καθολικού δεν αφήνουν αμφιβολία για τον κτήτορα. Πρόκειται για τον σπληρχηγό Στέργιο Μπασδέκη, κτήτορα και άλλων μονών στο Πήλιο. Ωστόσο η λαϊκή πίστη συντοριάζοντας τον θρύλλο και την ιστορική πραγματικότητα δεν διστάζει να ταυτίσει τον κουρσάρο της παράδοσης με τον γνωστό αρματολό της επιγραφής. Πρόκειται για μεταγενέστερη ελάχιστα πι-

θανή εκδοχή.

Η είσοδος του οριοθετημένου χώρου της μονής, έκτασης περίπου 600 μ., βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο και τα κτίσματα εκτείνονται στην βόρεια και νοτιοδυτική πλευρά (εικ. 1, 2). Γενικά υπάρχει ευρυχωρία στον υποίθριο χώρο προς την πλευρά του βουνού, ενώ ανάμεσα στα κτίσματα και το καθολικό προς τη θάλασσα διαμορφώνονται στενά περάσματα.

Εικ.2. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπεδώνος. Δ όψη. Β πτέρυγα κελυιών. Καθολικό

Η βόρεια διώροφη πτέρυγα των κελ-
 λιών με λιθόκτιστες καμάρες στο ισόγειο
 και ξύλινη στού (χαγιάτι) στον όροφο
 ανακατασκευάζεται. Ενισχύεται και αρμο-
 λογείται η λιθοδομή επισκευάζονται και
 οι ξυλοκατασκευές και αντικαθίσταται η
 παλιά στέγη με καινούργια. Ωστόσο οι
 οικοδομικές εργασίες αυτή την εποχή δεί-
 χνουν να είναι σταματημένες. Δεν έχουν
 τοποθετηθεί κουφώματα ούτε ολοκλη-
 ρώθηκαν τα πατώματα, ενώ η στέγη πα-
 ραμένει ημιτελής (εικ. 1, 2, 3, 4, 5). Η
 άλλη πτέρυγα των κελλιών στην δυτική
 πλευρά, επίσης διώροφη, βρίσκεται σε
 προχωρημένη ερείπωση. Το μεσαίο τμή-
 μα της έχει καταρρεύσει και το υπόλοιπο
 δεν είναι κατοικήσιμο (εικ. 5, 6, 7).

Εικ.3. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας.
 Β πτέρυγα.
 Εικ.4. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας. ΒΑ όψη
 Β πτέρυγας.

Εικ.5. Ι.Μ. Παναγίας Λομπηδόνας, Α όψη προς τη θάλασσα.

Εικ.6. Ι.Μ. Παναγίας Λομπηδόνας. ΝΔ άκρο ερειπωμένης Ν πτέρυγας κεληλιών.

Εικ.7. Ι.Μ. Παναγίας Λομπηδόνας. Ν πτέρυγα κεληλιών.

Ανάμεσα στις δύο πτέρυγες, στην ανατολική πλευρά προς την θάλασσα, βρίσκεται το καθολικό. Σύμφωνα με λιθόγλυπτες επιγραφές κτίστηκε το 1796 με έργο του καπετάν Στέργιου Μπασδέκη από τον γνωστό στο Πήλιο πρωτομάστορα Δήμο Ζηπανιώτη. Είναι μονόκλιτη βορειοανατολική με θόλο που προεξέχει σε σχήμα μισού ημερολογίου πάνω από τη πηλοκοσμητή στέγη (εικ. 2). Στη δυτική και νότια πλευρά περιβάλλεται από ξύλινο περίστωο (χαγιάτι), το ανατολικό άκρο του οποίου καταλαμβάνει παρεκκλήσι αφιερωμένο στους Αγίους Αναργύρους (εικ. 6, 8). Οι εξωτερικοί τοίχοι των όψεων στην πάνω ζώνη διακοσμούνται με εντοιχισμένα εφυσωμένα πιότα (εικ. 6, 9, 10). Μορφολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης εξωτερικά η κόγχη του Ιερού Βήματος, όπου διαμορφώνονται επτά ορθογώνια οψιδώματα σε τέσσερις ζώνες. Το κεντρικό οψιδώμα φέρει εντοιχισμένη λιθονάγλυφη πλάκα και μικρό άνοιγμα. Από τα πέντε ζωγραφιστά εφυσωμένα πινάκια, που κοσμούσαν

- Εικ.8. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας. Ν όψη καθολικού.
- Εικ.9. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας. Δ όψη καθολικού. Πάνω τμήμα.
- Εικ.10. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας. Α όψη καθολικού. Εμφανής διάβρωση της επιφάνειας της τοιχοποιίας.

άλλοτε το ανώτερο τμήμα της κόγχης, σήμερα σώζεται μόνο το κεντρικό (εικ.12). Όλη η ανατολική πλευρά του καθολικού εκτεθειμένη καθώς είναι στους ανέμους του Αιγαίου παρουσιάζει φθορές και διάβρωσή στην επιφάνεια των όψεων. (εικ. 11, 12, 13).

Το μνημείο διασώζει αξιόλογο λιθογλυπτικό διάκοσμο, που φιλοτέχνησε ο γλύπτης Μίλιος, γνωστός συνεργάτης του πρωτομάστορα Δήμου Ζηπανιώτη. Η προσεγμένη εξώγλυφη κτητορική επιγραφή στο υπέρθυρο της δυτικής εισόδου αποτελεί "πραγματική γλυπτική σύνθεση" και διασώζει εν μέρει τον ορχικό χρωματισμό της (εικ. 14, 15, 16, 17, 18). Η θεματολογία των περισσοτέρων λιθόγλυπτων παραστάσεων του καθολικού επονολογμβάνει το καθιερωμένα για την εποχή θέματα, όπως ρόδακες, εξόλφες, στουρούς, εικόνες (εικ. 9, 12, 19). Αντιθέτως εξαιρετική πρωτότυπη θεματολογία πορουσίωζαν οι λιθονάγλυφες παραστάσεις που πλαισίωζαν άλλοτε την νότιο είσοδο του ναού, όπου οπεικονίζο-

Εικ.11. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπρονάς. Α όψη καθολικού.

Εικ.12. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπρονάς. Καθολικό. Διακοσμήσεις στην κόγχη του Ιερού.

Εικ.13. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπρονάς. Καθολικό. Διακοσμήσεις στην κόγχη του Ιερού.

νιον "προσωπογραφία" του κτήτορος τις μονής, του καπετάν Σπέργιου Μπα-σδέκη και ποράσταση με την κρίση και καταδίκη γυναικός, περίπτωση μοναδική στον χώρο του Πηλίου.

Ταίχογραφίες, χρονοτογημένες με επιγραφή στα 1799, που κοσμούν το ανακουφιστικό τόξο πάνω από τις δύο χαμηλές πόρτες εισόδου, στη δυτική και νότια πλευρά του ναού, στο χώρο του περιστώου (χαγιστιού), απεικονίζουν την Κοίμηση και Μετάσταση της Θεοτόκου σε καθιερωμένους για την μετοβυζαντινή ζωγραφική εικονογραφικούς τύπους. Την πρώτη ποράσταση στην δυτική είσοδο περιβάλλει διακοσμητική ταινία με φυλλοφόρο βλαστό και άνθη, ενώ την δεύτερη στη νότια είσοδο πλαισιώνουν αδιάγνωστοι άγιοι κρατώντας ενεπίγραφα ελιτήρια (εικ. 14, 15, 20). Πορομοίως, πάνω από την είσοδο του παρεκκλήσιου των Αγίων Αναργύρων, στο νότιο χώρο του περιστώου, απεικονίζονται στο ανακουφιστικό τόξο οι ομώνυμοι Άγιοι Κοσμάς και Δαμιανός και γύρω διακοσμητική ταινία με γεωμετρικά σχήματα (εικ. 21).

14

15

Εικ. 14. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας.
Δ είσοδος καθολικού.
Λιθανάγλυφο υπέρθυρο.

Εικ. 15. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας.
Δ είσοδος καθολικού.
Επιγραφή (1799).

16

17

18

Εικ. 16. Ι.Μ. Παναγίας Λαμψηδόνας.
Δ είσοδος καθολικού.

Εικ. 17. Ι.Μ. Παναγίας Λαμψηδόνας.
Δ είσοδος καθολικού.
Λιθανάγλυφο υπέρθυρο,
αριστερό τμήμα.

Εικ. 18. Ι.Μ. Παναγίας Λαμψηδόνας.
Δ είσοδοκαθολικού. Λιθανάγλυφο
υπέρθυρο, δεξιό τμήμα.

Εικ.19. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας.
Ν όψη καθολικού. Λιθανάγλυφο
υπέρθυρο.

Εικ.20. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας.
Ν εισόδος καθολικού. Τοιχογραφία
υπέρθυρου.

Εικ.21. Ι.Μ. Παναγίας Λαμπηδόνας. Ν
χώρος προστώου. Είσοδος
παρεκκλήσιου. Τοιχογραφία.

22-23

Εικ. 22,23. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνas. Τέμπλο.

Εσωτερικό οι τοίχοι είναι επιχρισμένοι.

Ένα καταπληκτικό ξυλόγλυπτο τέμπλο με βαθιά ανάγλυφα, με πολλές και πυκνές κυρίως φυτικές παραστάσεις εντυπωσιάζει τον επισκέπτη. Το χρύσωμα του τέμπλου για άγνωστους λόγους δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Έτσι, μόνο το πάνω από το επιστύλιο τμήμα του είναι επιχρυσωμένο, ενώ το υπόλοιπο διατηρείται στην αρχική του μορφή και σε αρκετά καλή κατάσταση. Περιορισμένο μαυρισμένο εμφανίζεται το επιστύλιο από τον καπνό των καντηλιών, που ανάβουν σε μικρή αναλογικά απόσταση (εικ. 22, 23, 24, 25, 26, 27). Την πιθανή χρονολόγηση του τέμπλου στα τέλη του 18ου αι., λόγω της τεχνικής του (υψηλό ανάγλυφο, επίδραση μπαρόκ), ενισχύει η εύρεση επί του τέμπλου από την Μ. Ρ. Καμηλάρη (1936), δεσποτικής εικόνας του Χριστού του έτους 1787. Σήμερα, το τέμπλο δεν διατηρεί καμιά από τις αρχικές του εικόνες και δεν διασώζει στο ανώτερο τμήμα του τα ξυλόγλυπτα "λιπηρά" εκατέρωθεν του κεντρικού σταυρού (εικ. 28, 29).

Γύρω στον ευρύτερο χώρο του μοναστηριού υπάρχουν μικρά λιθόκτιστα κτίσματα όπως βρύσες, ερείπια ελαιοτριβείου, φούρνοι, κ.α., μάρτυρες της ολλοτινής ζωής της μονής (εικ. 30, 31, 32).

Εικ.24. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας.
Τέμπλο. Βημόθυρο.

- Εικ.25. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνος.
Τέμπλο. Λεπτομέρεια αναγλύφου.
- Εικ.26. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνος.
Τέμπλο. Βημόθυρο.
- Εικ.27. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνος.
Τέμπλο. Λεπτομέρεια αναγλύφου.

28

Εικ.28. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας.
Τέμπλο.Επικρυσωμένη ζωφόρος.

Εικ.29. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας.
Τέμπλο. Μέγας Σταυρός.

29

30

31

32

Εικ.30. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας. Βρύση.
Εικ.31. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας. Ερείπια
ελαιοτριβείου και φούρνου.
Εικ.32. Ι.Μ. Παναγίας Λαμνηδόνας. Βρύση.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ιδιαίτερη θέση της μονής πάνω στο δρόμο προς τη θάλασσα, σε συνδυασμό με την εξαιρετική θέση στο πέλαγος και την μικρή απόσταση από τον οικισμό της Λαμπινούς, κυρίως όμως η ιστορία της και ο μοναδικός διάκοσμος του καθολικού αποτελούν ισχυρά στοιχεία, κίνητρα αναγκαιότητας της αναβίωσης του χώρου.

Η επισκευή και συντήρηση του καθολικού, αλλά και η ανακατασκευή και αποκατάσταση των κτισμάτων των κελιών, αποτελούν έργα με προτεραιότητα όχι μόνο εξ αιτίας της γοντείας τους αλλά εξαιτίας του κινδύνου που διατρέχουν από τη φθορά του χρόνου και τις δύσκολες καιρικές συνθήκες.

Το μοναστήρι, ως κρηυγμένα ιστορικό και διοτηρητέο μνημείο, δύναται να λειτουργήσει με χρήσεις ανάλογες του θρησκευτικού του χαρακτήρα, αλλά και σε συνδυασμό με περιστασιακή ίσως φιλοξενία προσκυνητών, ώστε να εξοσφοηίζει τη βιωσιμότητά του και μετά την αποκατάσταση, διευρύνοντας τον κύκλο των επισκεπτών και την ακτίνα διάδοσης των εντυπώσεων που αυτοί αποκομίζουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζαχορίου Γ., *Σελίδες από την ιστορία της Μαγνησίας*, Βόλος 1994, σ. 98 - 100

Θωμός Γ., *Ο Πολιτισμός του Πηλίου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, Βόλος 1996, σ. 20, 126, 128, 131, 167, υπ.2, 237 υπ.5, 466

Κομηλάρη - Ρήγα Μ., "Ιερά Αναγραφαί, ήτοι εξέτασις των εκκλησιών, παρεκκλησιών, εξωκκλησιών, μονών, από απόψεως αρχαιολογικής των εν τοις νέως δήμοις του Πηλίου", Θ.Χ., τ. 5 (1936), σ. 84 - 86

Κορδάτου Γ., *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σελ. 442-444

Λιάπη Κ., *Ωρες του Πηλίου*, Αθήνα 1976, σ. 143 - 148

Μακρή Κ., *Η Λαϊκή Τέχνη του Πηλίου*, Αθήνα 1979, σ. 94, 126, 134, 140, 273, 274

Ρηματσαΐδου Ν., *Συνοπτική περιγραφή της Θεσσαλίας και των παρά τοις Θεσσαλοῖς Εθίμων*, Σμύρνη 1874 σ.38

Σκουβαρά Β. - Μακρή Κ., *Αρχαιολογικός και Τουριστικός Οδηγός Θεσσαλίας*, Βόλος 1958, σ. 125 - 126

Σπεράντζα Θ., *Τα περισωθέντα έργα του Αργύρη Φιλιππίδη. Μερική Γεωγραφία - Βιβλίον Ηθικών*, Αθήνα 1978, σ. 186

Στουρνάρας Ν., *Πήλιο. Ιστορία - Λαογραφία - Τουρισμός (Οδηγός)*, κ.τ., 1984, σ. 29

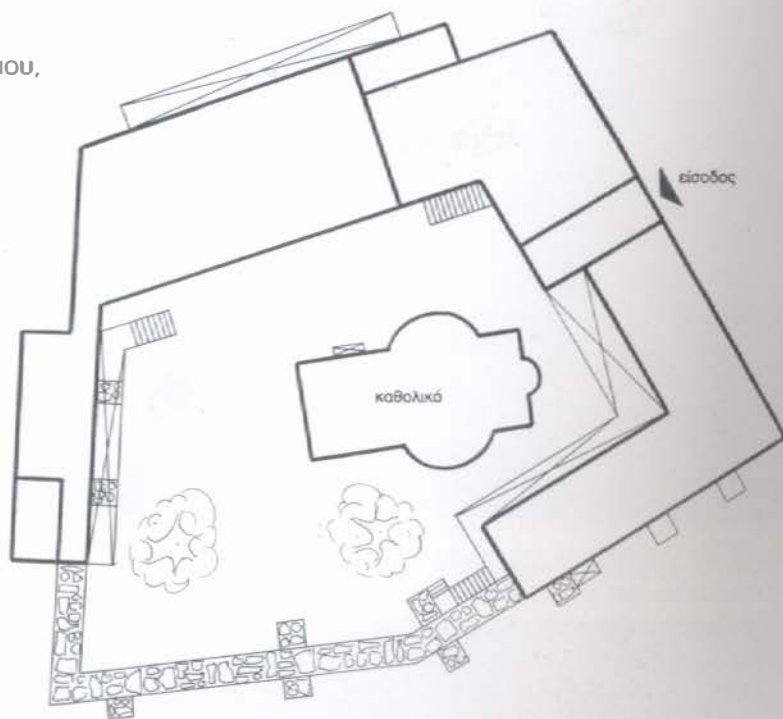

ικ.1. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Α όψη. Κεντρική είσοδος.

7. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΥΚΗΣ

Χρόνος ίδρυσης:	1795 σύμφωνα με επιγραφή
Διεύθυνση:	Συκή Πηλίου
Ιδιοκτησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Τελευταία εγκοτάσταση:	1984
Υγουμενή:	Αγαθοφύμη Δήμου
Μοναχές:	10-12
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	29 Αυγούστου και 9 Νοεμβρίου (Αποτομή κεφαλής Τιμίου Προδρόμου, Αγ.Νεκταρίου)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζεται ιστορικό διατηρητέο μνημείο η Μονή Τιμίου Προδρόμου Συκής. Ιδρύθη το έτος 1795, υπό του γνωστού εν τω Πηλίω λαϊκού αρχιτέκτονος Δήμου Ζουπανιώτου. Ανεκαιίσθη το 1839. Το καθολικόν είναι τρίκογχον, αθωνίτικου τύπου. Εκ της τετραπλεύρου μονής η ανατολική πτέρυξ και τό ήμισυ περίπου της βορείας."

ΦΕΚ 699/26-5-1976/Β'

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Η μονή βρίσκεται στο νοτιοανατολικό Πήλιο, 38 χλμ από το Βόλο, στα νοτιοδυτικά του χωριού Συκής, στη θέση "Παλάτια" και σε απόσταση περίπου ενός χιλιομέτρου απ' αυτό. Συγκεκριμένα, πριν φτάσουμε στο χωριό, στο δεξιά μας, ο ασφαλιστωμένος δρόμος μας οδηγεί στο "καστρομονάστηρο" του Τιμίου Προδρόμου, σε υψόμετρο 300μ. (εικ.1).

Η γύρω φύση είναι ενδιαφέρουσα με καταπράσινες πλαγιές, που εναλλάσσονται από λιβάδια με κομψόδεντρα δάση και θαμνώδεις εκτάσεις. Η θέα εκτείνεται μέχρι τις Βόρειες Σποράδες. Το χώρο του μοναστηριού περιβάλλουν λιγαστό πεύκο και κυπαρίσσια.

Η σημερινή μονή πρέπει να οικοδομήθηκε στη θέση παλαιότερης, ίσως της Βυζαντινής περιόδου. Η πολυαιότητα της μονής αποδεικνύεται κυρίως σύμφωνα με τον Α. Ν. Ζαχορό από την ύπαρξη παλαιότερου οικισμού σε απόσταση 1000 μέτρων από το μοναστήρι, στη θέση "Παλάτια", ο οποίος είχε άμεση σχέση με τη μονή. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την παράδοση που διασώζει ο Β. Σκουβοράς για την παρουσία και δραστηριοποίηση των μοναχών, οι οποίοι ανέλαβαν τη φροντίδα της κτηματικής περιουσίας των Συκεωτών μετά την ομοδική φυγή και πνιγμό τους στις αρχές του 18ου αι. Γραπτές πληροφορίες για τη μονή μπορούμε μέχρι σήμερα να διαβάσουμε σε μαρμόρινο εντοιχισμένο λιθονάγυφο στη δεξιά πλευρά της πόρτας του καθολικού. Απ' αυτό πληροφορούμαστε, πως το καθολικό αφιερωμένο στον "ένδοξο προφήτη Πρόδρομο και Βοπτιστή" εστερεώθη στις 26 Φεβρουαρίου του 1795 από το γνωστό αρχιμά-

στορο Δήμο Ζουπανιώτη, ο οποίος κατόγταν από το Ζουπάνι της Δυτικής Μακεδονίας. Τα χρήματα για την ανακαδόμηση του καθολικού πρόσφερε, στη μνήμη του πατέρα του Κυριάκου Μπασδέκη, ο επίσης γνωστός στο Πήλιο οπλαρχηγός Στέργιος Μπασδέκης.

Ως πρώτος γνωστός ηγούμενος φαίνεται ο ιερομόναχος Δαβίδ ο Συκεώτης σύμφωνα με επιγραφή μορφορόγυφτης πλάκας εντοιχισμένης στον νάρθηκα του καθολικού, ο οποίος φαίνεται πως συνεργάστηκε με τον οπλαρχηγό για το χτίσιμο του ναού.

Από το 1795 ως το 1822 δεν υπάρχουν στοιχεία για την ζωή της μονής. Στις 3 Μαΐου του 1822, όταν ηγούμενος ήταν ο αρχιμανδρίτης Δομασκνός, κάπκε η μονή "...ώστε δεν έμεινε λίθος επί λίθου". Ο ίδιος φρόντισε να την ανακαινίσει αρχίζοντας από την ανατολική πλευρά με μαστόρους τους Πέτρο, Γιόννη και Κοσμά Μέτο. Συγκλητόρες της μονής ήταν ο ιερομόναχος Γεράσιμος και ο επίτροπος Διανέλλης από τη Συκή.

Η ανοικοδόμηση του καθολικού ολοκληρώθηκε στις 17 Απριλίου του 1839, ενώ μέχρι τις 24 Ιουνίου 1844, (ημέρο των εγκαινίων του καθολικού από το Μητροπολίτη Δημητριάδος Ματθαίο), συνεχίζονταν οι ανακαινιστικές εργασίες στις πτέρυγες των κελιών. Η νοτιοδυτική πλευρά συμπληρώθηκε από Ζουπανιώτες μαστόρους (κτιστάδες) στο 1857 και 1859.

Μέχρι το 1911 η μονή ήταν ανδρική. Ο κύκλος των μοναχών κλείνει με τον θάνατο του μοναχού Νικηφόρου και το 1914 με τον θάνατο της μοναχής Ελισάβετ.

Το 1923 έγινε η πρώτη προσπάθεια επισκευής των παραθύρων και της στέγης των κελιών, αφού προηγουμένως όλο το μοναστήρι περιήλθε με οπαλιότητα, επί Βενιζέλου, στην κυριότητα της κοινότητας Συκής η οποία αργότερα το παρέχώρησε χωρίς τα κτήματα του στην κυριότητα του ναού Αγ.Γεωργίου Συκής, και μέσω αυτού στην Ι. Μητροπολίτη Δημητριάδος.

Έως το 1940 ήταν σε καλή κατάσταση, έκτοτε όμως εγκατοληφθηκε και σιγά - σιγά ερειπώθηκε. Μόνο το καθολικό συντηρούνταν και γιόρταζε κάθε χρόνο.

Το 1971 αποφασίζεται από τους π. Θεοχάρη Αθαμάνα, το εκκλησιαστικό συμβούλιο, την κοινότητα και κάτοικους της Συκής, η ανοικαίνιση της μονής που ολοκληρώνεται το 1983. Σ' αυτή τη φάση των 13 χρόνων επισκευάστηκε η ανατολική πτέρυγα των κελιών, η βόρεια καθώς και μέρος της δυτικής, οι οποίες σώζονται μέχρι σήμερα.

Το μοναστήρι έχει όλα τα χαρακτηριστικά της παροδοσιακής πληροειτικής αρχιτεκτονικής συνδυασμένης με αθωνικά στοιχεία.

Στο ισόγειο στεγάζονταν οι αποθήκες, το ελαιοτριβείο, ο μύλος και ο ατάβηλος και στον πρώτο όροφο το μαγειρείο, το αρχονταρίκι, το ηγουμενείο και τα κελιά με ξύλινο εξώστη - στοά προς το εσωτερικό της αυλής.

Με τον ερχομό, το 1984, της νέας σθεληρότητας από τα Μετέωρα, οι πτέρυγες των κελιών ανοικαίνονται και συμπληρώνονται, η στοά στον όροφο κλείνει με ξύλινη κατασκευή όπου ανοίγονται παράθυρα και γίνεται γενική ανοδιάταξη των χρήσεων.

Έτσι στο ισόγειο διαμορφώθηκαν το αρχοντορίκι, το παροσκευαστήριο, ο ξενώνας από την μια πλευρά, και από την άλλη εκθεσιακός χώρος, αποθήκη, εργαστήριο αιογραφίας, ιεραραφείο, πιτυσταριό, φούρνος και διάφοροι βοηθητικοί χώροι. Στον όροφο βρίσκονται τα κελιά, το ηγουμενείο, η τραπεζορία, η κουζίνα και ειδικός χώρος για την φιλοξενία κληρικών.

Το 1991 στον επάνω όροφο της νέας νοτιοανατολικής πτέρυγας ανεγείρεται το παρεκκλήσι του Αγ. Νεκταρίου. Τέλος το 1994 ως το 1995 ολοκληρώνονται οι εργασίες επισκευών και προσθηκών στη βόρεια πτέρυγα των κελιών.

Μέχρι σήμερα διαπιστώνουμε ότι έχουν γίνει επισκευές, παρεμβάσεις και προσθήκες ιδιαίτερο εμφανείς, όπως :

- στον νότιο περιμετρικό τοίχο της μονής σκώδεις αντηρίδες από σκληρό σκυρόδεμα, ξύλινοι εξώστες, νέα μεγαλύτερα παράθυρα, εμφανείς εγκαταστάσεις κλπ. (εικ.2)
- στη βόρεια και δυτική εξωτερική πλευρά, βοηθητικά ισόγεια κτίσματα με στέγαστρα, διάνοξη μεγαλύτερων παραθύρων, ξύλινοι κλειστοί εξώστες στον όροφο (εικ. 3, 4, 5)

- Εικ.2. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Ν όψη. Αντηρίδες από σκυρόδεμα.
- Εικ.3. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Α και Β όψη. Προσθήκες, εμφανείς εγκαταστάσεις.

5

4

- Εικ.4. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Α όψη. Μετογενέστερο άνοιγμα με πρέκι από εμφανές σκυρόδεμα.
- Εικ.5. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Β και Δ όψη. Στέγαστρο νέας βοηθητικής εισόδου. Ξύλινοι κλειστοί εξώστες. Διάνοιξη παραθύρων.
- Εικ.6. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Δ όψη. Υποστήλωμα με "στροφή"! Απλή υποστηρίζει τον πρόβολο!

- στον δυτικό εξωτερικό τοίχο, ο εξώστης υποστηρίζεται με κοιλώνα ύψους περίπου 6 μέτρων, ανεξάρτητη κατασκευαστικά από τον πρόβολο! (εικ.6)
- στο εσωτερικό της αυλής σκάλες και μπαλκόνιο - διάδρομοι από εμφανές οπλισμένο σκυρόδεμα, σχεδόν πάνω στον περιμετρικό τοίχο (εικ.7)
- η παλιά ανοιχτή στοά των κελιθιών του ορόφου κλείστηκε με ξύλινη κατασκευή "ρομποτέ" και διαμορφώθηκαν παράθυρα (εικ.8).

Πέραν αυτών όμως κατά γενική διαπίστωση η αυλή είναι ιδιαίτερα φροντισμένη, όλη στρωμένη με σχιστόπηλακες Πηλίου (εικ.9).

Εικ.7: Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Δ πλευρά. Εξώστη πάνω στον περιμετρικό τοίχο!

Εικ.8: Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου.Δυτική πτέρυγα. Αύλειος χώρος.

Τα καθολικά της μονής είναι τρίκαγχο, αθωνιακού τύπου, με μεγάλες πλευρικές κάγχες (χορούς) και νάρθηκα. Κατά τον Κ. Μακρή αποτελεί "...το ωραιότερο δείγμα μονόχωρου καμαροσκέπαστου ναού... με την ήρεμη όψη και το επιμελημένο αρμοιοποιημένο χτίσιμο...". Ο τρούλλος είναι μικρός οκταγωνικός χωρίς παράθυρα καλυμμένος με σκεπώπλοκες της περιοχής, όπως και όλη η στέγη που παρουσιάζει θλάση στην ανατολική και δυτική όψη (εικ. 10, 11). Οι τοίχοι κτισμένοι με λευκή ορθογωνισμένη πέτρα βρίσκονται σε πολύ καλή κατάσταση, μετά το επιμελημένο αρμοιόγραμμα που έγινε το 1995 (εικ. 12,13).

Γενικά η λιθοδομή εξωτερικά είναι διακασμημένη με λιθανάγλυφα του γλύπτη Μίλιου. Οι τρεις λιθανάγλυφες παροστάσεις που εντοιχίστηκαν στη κόγχη του Ιερού Βήματος περιλαμβάνουν την Αγία Τριάδα, χαρακτηριστικό έργο του 18ου αι. με έντονα λαϊκά στοιχεία, το γνωστό θέμα του δικέφαλου αετού και το παγώνι, σύμβολο της αθανασίας (εικ. 11,12).

Από τα άλλα λιθανάγλυφα σημαντικότερα είναι αυτά του τοίχου του ναού στο χώρο του νάρθηκα ο οποίος παλαιότερα ήταν ανοιχτός. Πρόκειται για τις κτητορικές επιγραφές που δεσπόζουν εντοι-

Εικ. 9. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Αύλειος χώρος.

Εικ. 10. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Καθολικό. Β όψη. Είσοδος.

13

Εικ. 11. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καθολικό.
Στέγες.

Εικ. 12. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καθολικό.
Α όψη.

Εικ. 13. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καθολικό.
Δ όψη.

11

12

χισμένες δεξιά και αριστερά και στο υπέρθυρο της εισόδου. Η σπουδαιότητά τους συνίσταται τόσο στην ολοκληρωμένη και όρτιο αποδοσμένη θεματολογία, όσο και στο γεγονός ότι αποτελούν τις μοναδικές ιστορικές πηγές για το μοναστήρι. Επίσης πάνω από το υπέρθυρο τοποθετήθηκε τοιχογραφία με ψηφιδωτό του Κ. Καρυδάκη (εικ.14).

Εσωτερικό στην οροφή, τόσο στον κυρίως ναό όσο και στο νόρθηκα, σχηματίζονται θόλοι από πωρόλιθο της περιοχής. Η χαμηλή πόρτα και τα στενά μικρά παράθυρα από ξύλο καστανιός προσδίδουν μυστηριακή επιβλητικότητα.

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο από αγριοκερασιά κατασκευάστηκε το 1891 από τον λαϊκό αγιογράφο και ξυλόγλυπτη Γεώργιο Ιστρογιάννη ή Γιστρογιάννη. Η θεματολογία του προέρχεται από το ζωικό και φυτικό βασίλειο με έντονο στοιχείο Μπαράκ. Κοσμείται από έργο σύγχρονων αγιογράφων (εικ.15,16).

Από τις δύο παλαιότερες και σημαντικότερες εικόνες του μοναστηριού που απεικόνιζαν τον Τίμιο Πρόδρομο η μία, έργο του 18ου αιώνα, βρίσκεται σήμερα στο νόρθηκα του καθολικού, ενώ η παλαιότερη δυστυχώς κλάπηκε.

14

16

Εικ.14. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Καθολικό. Νόρθηκος. Είσοδος ναού.

Εικ.15. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Καθολικό. Τέμπλο.

Εικ.16. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου. Καθολικό. Τέμπλο (1891).

15

ΕΚΤΙΚΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Γενικά πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ζωντανό μοναστήρι.

Με τις προσπάθειες των μοναζουσών αθλή και των κατοίκων της Συκής, τα κτίρια επισκευάζονται και εκσυγχρονίζονται. Διαπιστώνεται όμως ότι χάνεται η εσωστρέφεια που χαρακτηρίζει τη φρουριακή διαμόρφωση της μονής και αντικαθίσταται σταδιακά με μία έντονα επεκτατική και ανήσυχα εξωστρεφή διάθεση, καθώς κατασκευάζονται προσθήκες προσκολλημένες στον εξωτερικό περίβολο, ξεπροβάλλουν χογιότια στις όψεις των τοίχων, νέες πλευρικές εισοδοί και μεγαλύτερα παράθυρο διανοίγονται, κυρίως στη βρειοδυτική και βορειοανατολική πλευρά της μονής.

Πιστεύουμε ότι δομική και μορφολογική ευηρέπεια στο συγκρότημα θα προσφέρει η καθαίρεση όλων των πρόσθετων «ελαφρών» κατασκευών (ξύλινοι κλειστοί εξώστες) και οπωσδήποτε η αποκατάσταση όλων των παλαιών διατηρητέων στοιχείων.

Επιβάλλεται να επενδυθούν με πέτρα οι ογκωδέστες αντηρίδες από σκυρόδεμα και να γίνει επικάλυψη και αισθητική βελτίωση όλων των ήδη κατασκευασμένων στοιχείων με υλικά εναρμονισμένα στον υπάρχοντα δομημένο χώρο.

Οι συγκρατημένες επεκτάσεις - παρεμβάσεις, όπου κρίνονται απαραίτητες, δύνανται να συνυπάρξουν μορφολογικά με την συγκεκριμένη αρχιτεκτονική των περύγων και να συντελέσουν στην αναβίωση της ιστορικής αυτής μονής σεβόμενες και διατηρώντας παράλληλα την ηρεμία και την εσωστρέφεια του χώρου, που τόσα χρόνια συντηρεί ευλαβικά η μοναστική παράδοση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ζαχαρού Α., "Ιστορικά στοιχεία για το Μοναστήρι του Προδρόμου Συκής", *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τ.10ος, Λάρισα 1986, σ. 231-239
- Ζαχαρού Α., "Ιερομόναχος Δαβίδ ο Συκεώτης. Μία μορφή του νοτίου Πηλίου", εφημ. *"Η Θεσσαλία"*, Βόλος, 17.4.1994
- Ζαχαρού Α., "Το μοναστήρι της Συκής. Μια άγνωστη ενθύμηση του 1894", εφημ. *"Η Θεσσαλία"*, Βόλος, 21.8.1994
- Ζαχαρού Α., "Τα λιθανάγλυφα της Μονής Προδρόμου στη Συκή του Πηλίου και οι κτητορικές επιγραφές της", *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τ.26, Λάρισα 1994, σ. 241- 249
- Ζαχαρού Α., "Αφιέρωμα στο 200 χρόνια της Μονής του Προδρόμου Συκής Πηλίου, 26 Φεβρουαρίου 1795 - 26 Φεβρουαρίου 1995", εφημ. *"Η Θεσσαλία"*, Βόλος, 26.2.1995.
- Μοκρή Κ., *Μεταβυζαντινή και Νεότερη Μαγνησία. Μαγνησία, Το χρονικό ενός πολιτισμού*, Αθήνα 1982, σ. 191,192
- Κόκορη Δ., *Ορδόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια, (Προσκυνηματικός Οδηγός)*, Αθήνα 1994, σ. 90
- Σκουβαρά Β., *Το χρονικό της Συκής*, Βόλος 1959.

1. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος Προφυρίου. Γενική άποψη.

8. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΡΟΜΥΡΙΟΥ

Χρόνος ίδρυσης :	Πιθανόν ανάμεσα στα 1750 - 1800
Διεύθυνση:	Προμύρι Πηλίου
Ιδιοκτησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Τελευταία εγκατάσταση:	1979
Υγουμενή:	Ευθυμία Γκελτί
Μοναχές:	6
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	12 Δεκεμβρίου (Αγίου Σπυρίδωνα)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζεται ως ιστορικά διατηρητέο μνημείο η Ιερά Μονή Αγίου Σπυρίδωνος Προμυρίου Μαγνησίας. Πρόκειται για κτίσμα του 1834".

ΦΕΚ 731/Β /17-12-1992

2

Βρίσκεται στο νότιο Πήλιο, ανάμεσα στα χωριά Προμύρι και Πλατανιά. Κατευθυνόμενοι προς Πλατανιά, δεξιά ο χωματόδρομος μήκους 3 χιλμ περίπου, διασχίζει περιοχή από σκίνα, κουμαριές, σπαρτιές και πεύκο και οδηγεί στην Ι.Μ. Αγ. Σπυριδωνά. Το μοναστήρι, αθηινό κάστρο με τους ψηλούς τοίχους, είναι κτισμένο σε βαθύ κάθισμα της πλαγιάς, σε υψόμετρο 230μ (εικ.1,2,3).

Από την εντοιχισμένη επιγραφή δεξιά της πύλης πληροφορούμαστε ότι η μονή "ανηγέρθη εκ βάθρων" το έτος 1834 με

τη φροντίδα των Προμυριωτών. Επίσης σημειώνεται η ημερομηνία, προφανώς της εντοιχίσεως της πλάκας, 20 Φεβρουαρίου.

Η επανίδρυση της μονής έγινε μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της από τους Τούρκους, όταν τον Μάιο του 1824 παρέδωσαν στις φλόγες το χωριό και στη συνέχεια πυρριόλησαν τη μονή, εξαιτίας της δράσης του προμυριώτη οπλαρχηγού Γιώργη Ζορμπό. Ένα αφιερωτήριο έγγραφο, με το οποίο παραχωρείται στη

Εικ.2. Ι.Μ. Αγ. Σπυριδωνος. Δ όψη. Είσαδος.

3

μονή μεγάλη κινητή και ακίνητη περιουσία, που εκδόθηκε τον Μάιο του 1811 από τον μπτροπολίτη Δημητριάδος Αθανάσιος, μας φέρνει στα ίχνη της λειτουργίας της στις αρχές του 19ου αι. Σύμφωνα με τον ιερομόναχο Ματθαίο Βοτοπεδινό η ίδρυση του μοναστηριού πρέπει να αναζητηθεί στο δεύτερο μισό του 18ου αι. Η όποση του αυτή στηρίζεται στο γεγονός, ότι δεν είναι συνηθισμένο να κάνει κανείς μία τόσο μεγάλη προσφορά, όταν πρόκειται για ένα μοναστήρι άγνωστο και νεοιδρυμένο. Ο ίδιος τέλος συνδέει την

ίδρυση της μονής με τη φυγή των οπαδών της πνευματικής κίνησης των Κοιλιθιδάδων από το Άγιο Όρος στο δεύτερο περίπου μισό του 18ου αι. (1754) και την αναζήτηση από αυτούς νέων μοναστικών χώρων στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα. Η παραπάνω όποση τεκμηριώνεται κι από ένα επί πλέον στοιχείο. Πρόκειται για ενθύμηση γραμμένη σε ευαγγέλιο της Ι.Μ. Γρηγορίου του Αγ. Όρους, η οποία έχει ως εξής: "... εις τους 1775 χρόνους ήλθον εις την Μονύν μAs η αφταδελφοι του Κήρ Συνεσι από το Προ-

Εικ.3. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ όψη. Περιβάλλων χώρος. Κυπαρίσσια.

μύρι ... και ... Παχόμιος Μονοχός, απ' τον Αγ Σπυρίδωνα Προμυρίου ...".

Το μοναστήρι του Αγ. Σπυρίδωνα αποτελούσε πόλο έλξης για τους ντόπιους αλλιά και για τους κατοίκους όλου σχεδόν του νότιου Πηλίου. Υπήρξε πνευματικό κέντρο για τους νέους, σε εποχές δύσκολες, αφού υποστηρίζεται η λειτουργία "Κρυφού Σχολείου", σύμφωνα με στοιχεία του αρχείου του Θ. Κοτρώνη. Η ενεργός παρουσία της μονής σφραγίζεται με τη δράση του προμυριώτη παπα - Γιάννη Οικονόμου ή Οικονομίδη ή Κοτρώνη, ο οποίος δίδασκε στους μικρούς χωριανούς στην εκπαυή του 19ου αι. (1880 -1890).

Ο 20ος αι. θα οδηγήσει το μοναστήρι σε μαρasmus για να επαναλειτουργήσει το 1979 ως γυναικείο.

Το συγκρότημα ακολουθεί τη γνωστή δομή των περισσότερων πηλιορείτικων μονών με περίκεντρη διάταξη κτισμάτων γύρω από το καθολικό. Παρουσιάζει φρουριακή μορφή σε τετράπλευρο σχήμα με ελαφρά προεξέχουσες κεραίες στις τέσσερις γωνίες του (εικ. 2, 4, 5, 6).

Η πύλη με διπλό τοξωτό υπέρθυρο και βαριά ξύλινη δίφυλλη πόρτα, οδηγεί μέσω διαβατικού στην αυλή. Πάνω απ' αυτή, στον άξονα της, υπάρχει παράθυρο - καταχύστρα (εικ. 7, 8, 9).

Εικ.4. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος Β όψη. Προσθήκες, τροποποιήσεις ανοιγμάτων.

Εικ.5. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Α όψη.

Εικ.6. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Ν όψη. Χαμηλοί πύργοι στις γωνίες.

- Εικ.7. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ όψη.
Πύλη εισόδου
- Εικ.8. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ πτέρυγα.
Διαβατικό.
- Εικ.9. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ πτέρυγα.
Πόρτα εισόδου μονής.
- Εικ.10. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ πτέρυγα.
Κατασκευή ορόφου.
- Εικ.11. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ πτέρυγα.
Όψη προς την αυλή.

12

Εικ. 12. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος, ΒΔ πτέρυγα. Προσθήκη.

Εικ. 13. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος, Β πτέρυγα. Ισόγειο παλαιό τμήμα.

Εικ. 14. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος, Β πτέρυγα. Προσθήκες υπό κατασκευήν.

13

14

Σήμερα από το κτίσματο της ονοστή-
 λωσης του 1834 διατηρούνται μόνο η
 δυτική και βόρειο πτέρυγα των κελλιών
 σε δύο ορόφους. Στο ισόγειο λειτουρ-
 γούν χώροι υγιεινής και αποθήκες, ενώ
 στον όροφο υπάρχουν κελλιά, εργοστή-
 ριο ογιογραφίας και το ορχοντορίκι. Στη
 δυτική πτέρυγα η ανοιχτή στοά στον όρο-
 φο έχει πρόσφατα κλείσει με ξύλινη κο-
 τασκευή "ραμποτέ", όπου έχουν ανοι-
 χθεί μεγάλο παράθυρα (εικ. 10, 11, 12,
 19).

Στη βόρεια πτέρυγα τη διώροφη στοά
 έχουν αντικαταστήσει νέοι κλειστοί χώροι
 σύγχρονης δομής και απροσδιόριστης
 αισθητικής (εικ. 13, 14, 15). Στη βορειοο-
 νοτολική γωνία πάνω από τα κτίσματα
 τοποθετήθηκαν εμφανείς εγκαταστάσεις,
 όπως ηλιακός θερμοσίφοντας, μεταλλική
 δεξαμενή και πρόχειρη βοηθητική σκάλα
 (εικ. 16, 17).

Στην νότια πτέρυγα (κτίσμα του 1950)
 όπου σήμερα στεγάζονται η Τράπεζα και
 το παρεκκλήσι του Αγ. Χαρίτωνος (εικ.
 18), νέα στέγαστρα τοποθετήθηκαν και
 πολλά ανοίγματα διευρύνθηκαν, ενώ
 κουφώματα αντικαταστάθηκαν με άλλα
 ποικίλων μορφών (εικ. 19, 20).

Εικ. 15. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Β πτέρυγα.
 Νέα κτίσματα.

Εικ. 16. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Β πτέρυγα.
 Προσθήκες με εμφανείς
 εγκαταστάσεις.

Εικ. 17. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Α πτέρυγα.
 Εμφανής ηλιακός θερμοσίφοντας.

Εικ. 18. Ι.Μ. Αγ. Σπυριδωνος. Ν πτέρυγα.
Εικ. 19. Ι.Μ. Αγ. Σπυριδωνος. ΝΔ πτέρυγα.
Στέγαστρα, προσθήκες.

Το υλικό κατασκευής των παλαιότερων κτισμάτων της μονής είναι πέτρο ή ασπρόχτιστη στους τοίχους, ξύλο στα δάπεδο και πλάκες Πηλίου στις στέγες. Κατά τις επισκευές όμως χρησιμοποιήθηκαν ωπλισμένο σκυρόδεμα, τούβλο και τιμεντόλιθαι στις προσθήκες, γαλβανικό κεραμίδιο στις στέγες που αντικαταστάθηκαν, αλλά και πληθώρα άλλων υλικών όπως μέταλλο, ξύλο κ.α.

Το καθολικό ήταν μονόκλιτη βασιλική με τρίπλευρη κόγχη και τρούηλο. Κατεδοφίστηκε κατά το μεγαλύτερο τμήμα του, αν και είχε κηρυχθεί διατηρητέο από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, για να κατασκευαστεί μεγαλύτερο από ωπλισμένο σκυρόδεμα και τούβλο με νέο ανοίγματα σημερινής αισθητικής και ψηλότερο τρούηλο (εικ. 20, 21, 22, 23, 24, 25). Εξωτερικά επιχρισμένο παρουσιάζεται τελείως σύγχρονο και μόνο η κόγχη του ιερού με τη διπλή οδοντωτή ταινία στο γείσο και τις σκεπώπλεκες δηλώνει την αρχική του μορφή (εικ. 17, 26).

Εικ.20. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ τέρυγα. Ποικίλες μορφές ανοιγμάτων.

Εικ.21. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Καθολικό. Δ όψη.Είσοδος.

Εικ.22. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος.Καθολικό. Β όψη.

23

24

25

Εικ.23. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Καθολικό. Β όψη.

Εικ.24. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Καθολικό. Ν όψη.

Εικ.25. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Καθολικό. ΒΑ όψη.

Εσωτερικά οι τοίχοι καλύπτονται με επίχρισμα, ενώ στο δάπεδο υπάρχουν μωσαστικά πλακάκια.

Μετά τους σεισμούς του 1955 στο εσωτερικό της μονής κατασκευάστηκε το παρεκκλήσι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, με λιθοδομή πλάτους 70 - 80 εκ. και επιχρίστηκε εσωτερικά και εξωτερικά.

Πρόσφατα έξω από την μονή, κτίζεται ισόγειο απλό κτίσμα με χώρους φιλοξενίας και υγιεινής για τους προσκυνητές (εικ. 27).

Εικ.26. Ι.Μ. Αγ. Σπυριδωνος. Καθολικό. Α όψη. Κόγχη Ιερού.

Εικ.27. Ι.Μ. Αγ. Σπυριδωνος. Νέο κτίσμα φιλοξενίας. Περιβάλλον χώρος.

30

28

Εικ.28. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. ΒΔ πλευρά.
Ρηγματώσεις λιθοδομής.

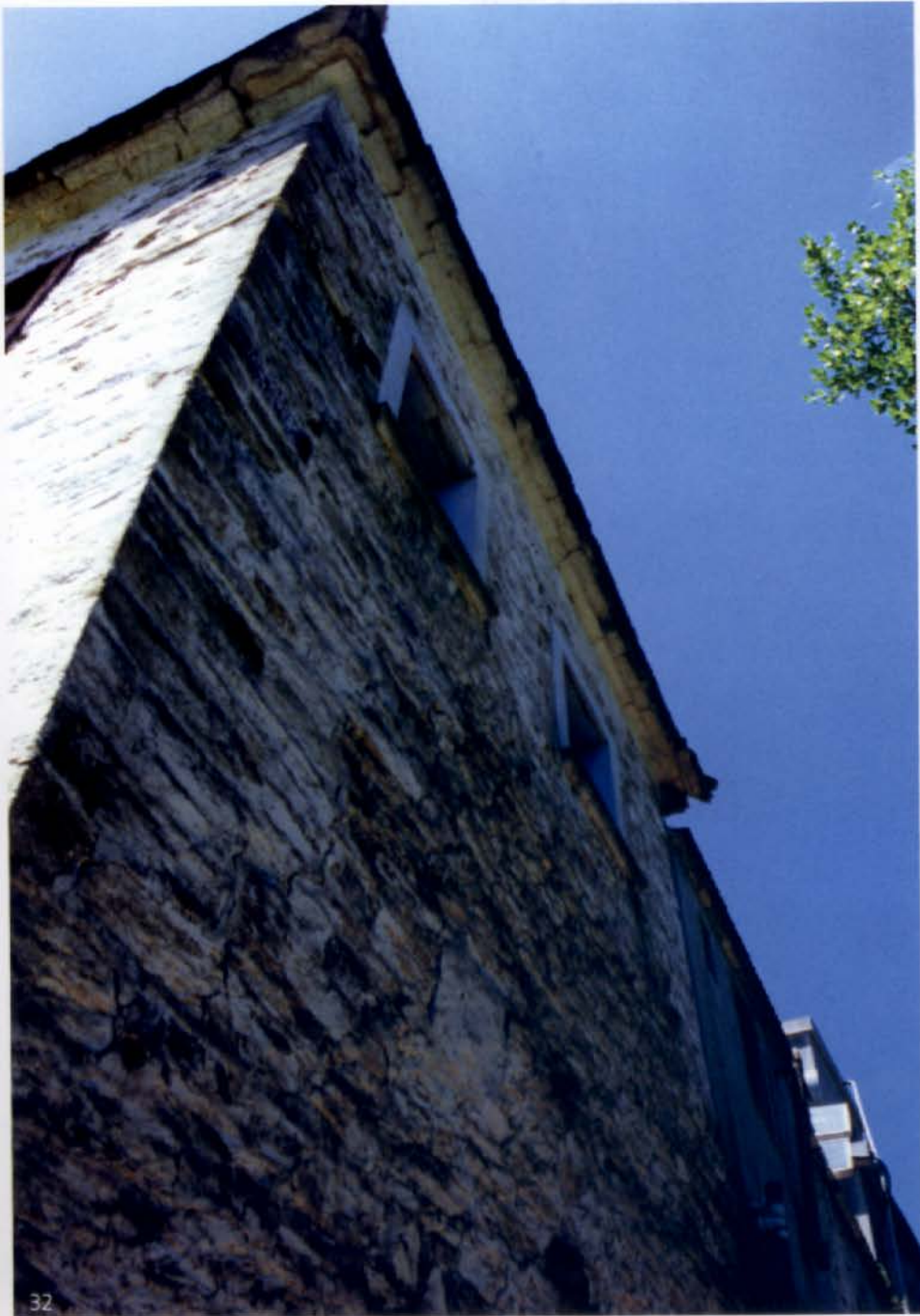
Εικ.29. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Δ όψη.
Ρωγμή στο γείσο της στέγης.

Εικ.30. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. ΒΔ γωνίο
εξωτερικής όψης. Ρηγματώσεις
πρόχειρο επισκευασμένες.

29

Εικ.31. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Β όψη.
Προσθήκη καθ' ύψος.

Εικ.32. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. ΝΑ όψη.
Ρηγματώσεις λιθοδομής.

- Εικ.33. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Ν όψη.
Ρηγματώσεις λίθοδομής. Υγρασία.
- Εικ.34. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Α όψη.
Προσθήκες καθ' ύψος.
Εμφανείς εγκαταστάσεις.
- Εικ.35. Ι.Μ. Αγ. Σπυρίδωνος. Γενική άποψη.
Περιβάλλον χώρος. Περίοπτες
εγκαταστάσεις.

Η επιβλητικότητα των εξωτερικών όψεων του συγκροτήματος της μονής και η τυπολογική του οργάνωση, που αναδεικνύει το καθαρό τετράπλευρο σχήμα του περιγράμματος, ουδόλως σχεύζεται με την πληρώθη ετερόκλητων, ασύμβατων δομών και μορφών που κυριαρχούν στο εσωτερικό του.

Το παλαιά κτίσματα αλλοιωμένα από τις άτεχνες προσθήκες και τροποποιήσεις με δυσκολία ανιχνεύονται, ενώ νέες κατοσκευές υπό ωπλισμένο σκυρόδεμα πιέζουν ασφυκτικό, καταλαμβάνοντας όλα και περισσότερο τον ελεύθερο χώρο της ουλής.

Το καθολικό, διατηρητέο κύμα, όπως και όλη η μονή, υπό την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, μεταλληγαμένο κυριολεκτικό σε όγκο και μορφή, σχεδόν εφάπτεται των γύρω πτερυγών αφού και αυτές επεκτάθηκαν με στέγαστρα καταργώντας ταυτόχρονα τις ανοιχτές στοές στο ισόγειο και στον όροφο.

Προκλητικό εμφανείσι οι εγκαταστάσεις ξεπερνούν το ύψος των κτιρίων ακόμη και του καθολικού επιτεινοντας περισσότερο την δομική και αισθητική αναρχία που επικρατεί.

Επιβάλλεται άμεσα καθαίρεση όλων των νέων κατασκευών κυρίως στη νότια και βόρειο πτέρυγα και ταυτόχρονα ανάδειξη και αποκατάσταση των παλαιών δομών και ανοιχτών στοών. Παράλληλα προτεινεται να επισκευαστούν και αξιοποιηθούν όλο τα κτίσματα παραλαμβάνοντας όσες λειτουργίες κρίνονται αναγκαίες. Η οποξήληση όλων των πρόχειρων εγκαταστάσεων και ο εκσυγχρονισμός της μονής μετά από εμπειριστωμένη λεπτομερή μελέτη σκοπιμότητας θα οποτρέψουν απόπειρες ερασιτεχνικών μεθόδων στα μέληλον. Οι λιθαδομές αφού αποηληλογούν από την "πίεση" των ασύμβατων νέων κατασκευών, που προκαλούν και επιταχύνουν τις ρηγματώσεις, επισκευάζονται, καθαρίζονται και ενισχύονται με αρμοηαγήματα και υδραυλικό ενέματα που εξασφαλίζουν επιηλήαν προστασία και υπό την υγρασία (εικ. 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35).

Στο καθολικό οι εκτετομένες επεμβάσεις μόηηλον θεωρούνται μη αναστρέψιμες σήμερα. Δύσκαλο ανιχνεύεται και αναγνωρίζεται η παλιά του δομή. Οι παρομορφώσεις των όψεων και η καταστροφή των μορφοηολογικών του στοιχείων δείχνουν ολοκληρωτικές.

Παρόηλο αυτά ευεηπιστούμε ότι ομάδα ειδικών επιστημόνων θα μπορούσε να ερευνησει κάθε πιθανότητα ανοξήτησης παηιοόερων τμημάτων και να διασώσει αναδεικνύοντας έστω μερικό από αυτά.

Η ενδιαφέρουσα φρουριακή μορφή της μονής και η ηλημηρή ιστορία της στην περιοχή δικαιώνει κάθε προσπάθεια συντήρησης και αποκατάστασης. Είναι χαρακτηρισμένη ως διατηρητέα και δικαιωματικό διεκδικεί σεβασμό και κατονόηση από τους διαμένοντες αηηά και συντήρηση και φροντίδα από την πολιτεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βατοπεδινού Ματθαίου, Ιερομονάχου, *Η εν τη περιοχή Προμηρίου κειμένη ιερά μονή του εν αγίοις πατρός ημών Σπυριδωνος Επισκόπου Τριμυθούντιος του θαυματουργού*, Αγ. Όρος 1973, σ. 5-14, 26
- Θωμά Γ., "Το μοναστήρι του Αγ. Σπυριδωνα στα Προμήρι", εφημ. "Η Θεσσαλία", Βόηος 11-12-1994.
- Κόκκορη Δ., *Ορθόδοξα Εηληνηκά Μοναστήρια*, (Προσκυνηματικός Οδηγός), Αθήνα 1994, σ. 89

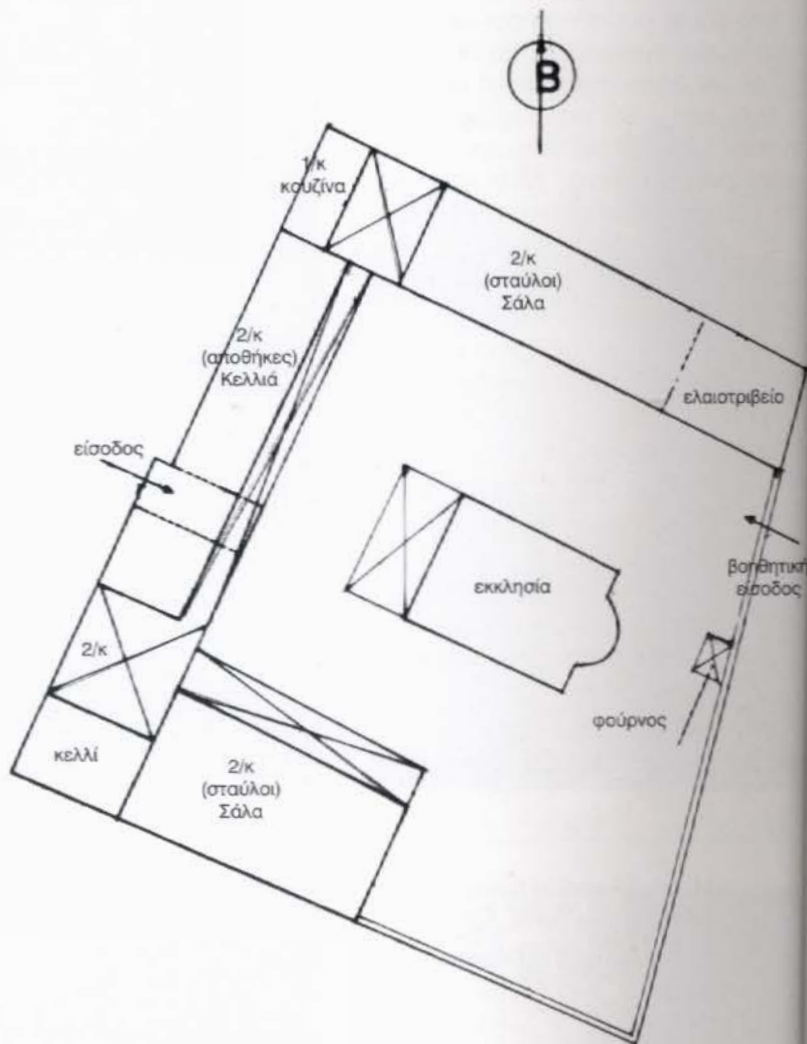

Εικ. 1. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος.

9. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΑΥΚΟΥ

Χρόνος ίδρυσης: 1795
Διεύθυνση : θέση Κωτίκια Λαύκου
Ιδιοκτησιακό: Κοινότητα Λαύκου
Εορτάζει - πανηγυρίζει: 2 Μαΐου (Ανακομιδής λειψάνων
Μεγάλου Αθανασίου)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο την Ι. Μονή Αγ. Αθανασίου, που βρίσκεται στη θέση Κωτίκια της Κοινότητας Λαύκου του Ν.Μαγνησίας γιατί πρόκειται για κτίσμα με μεγάλη αρχιτεκτονική γλυπτική και ζωγραφική αξία".

ΦΕΚ 132/Β/27-3-1986

Ταπογραφικό Σκαρίφημα

Από το Βόλο ακολουθούμε το δρόμο προς Αργολαστί - Λούκο. Λίγο πριν το Λαύκο ο χωμοτόδρομος αριστερά, μετό οπό 6 χλμ μας οδηγεί στη μονή, στη θέση Κωτίκι. Βρίσκεται δίπλα σε χείμαρρο, σε μια άνετη κοιταπράσινη πλαγκαδιά σε υψόμετρο 100μ. περίπου. Η βλδότηση στην ευρύτερη περιοχή περιλαμβάνει πουργάρια, κουμαριές, ελιές και κοντά στο μοναστήρι αρκετά κυπαρίσσια (εικ. 1, 2).

Κτίστηκε στη θέση παλαιότερου μετοχίου της Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών Αγίου Γεωργίου Νηλείας με αρχιτεκτονικά σχέδια του πρωτομάστορα Δήμου Ζουπανιώτη. Οι υπάρχουσες ιστορικές πηγές δεν αναφέρουν συχνά το μοναστήρι. Σύμφωνα με τον Χ. Χαρίτο, όπως αρκετά μοναστήρια που χρονολογικά ανήκουν στην εκπνοή του 18ου αι., έτσι και αυτό το μοναστήρι δεν φαίνεται να έχει "ιδιαιτέρη εκκλησιαστική δράση".

Από πωλητήριο έγγραφο του 1776 γίνεται γνωστή η μεταβίβαση του μετοχίου της Ι.Μ. Ταξιαρχών του Αγίου Γεωργίου Νηλείας στη θέση Κωτίκια στους κατοί-

Εικ.2. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Δ όψη. Είσοδος μονής.

Εικ.3. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
ΒΔ όψη.

κους του Λαύκου με ό,τι αυτό περιελάμβανε (κτήματα, κτίρια, δάση κ.λ.π.) χωρίς να αναφέρεται η ύπαρξη του καθολικού του Αγ. Αθανασίου, καθώς κτίζεται αργότερα κατά το 1795, με δαπάνη του οπλαρχηγού Στέργιου Μπασδέκη. Η πωλητήρια πράξη επικυρώνεται από το Βοεβόδα Αργαλαστής την ίδια χρονιά. Ένα αιώνα αργότερα, στο 1887, η κοινότητα Λαύκου νοικιάζει την κινητή και ακίνητη περιουσία της μονής του Αγ. Αθανασίου.

Όλο το οικοδομικό συγκρότημα της μονής, έκτασης ενός στρέμματος, έχει φρουριακό χαρακτήρα καθώς διαμορφώνονται διώροφες και μονώροφες πύργους κελλιών, ενώ το σχήμα κλείνει προς ανατολικά και βόρεια με υψηλό λιθόκτιστο περίβολο (εικ. 2, 3, 4, 5).

5

Εικ.4. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Ν όψη.

Εικ.5. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Α όψη. Βοηθητική είσοδος.

4

Η κεντρική πύλη στη δυτική όψη της μονής, προβάλλει εντυπωσιακό καθώς προεξέχει σε όλο το ύψος της πτέρυγος ειδικό στον όροφο όπου διαμορφώνεται δεύτερο επίπεδο προς το έξω στηριζόμενο σε πέτρινο φουρούσιο με κεντρικό παράθυρο στον άξονα του (εικ. 2, 6, 7). Η βοριά δίφυλλη ξύλινη πόρτα, επενδεδυμένη με λαμαρίνα, οδηγεί μέσω θολωτού διαβατικού στο εσωτερικό της αυλής.

Στη δυτική πτέρυγα το ισόγειο χρησιμοποιούνταν ως στάβλος και αποθήκες (εικ. 8), ενώ στον όροφο πάνω από το διαβατικό βρίσκονται τα κελιά των μοναχών. Είναι μικροί χώροι προσπελάσιμοι από γραφική ξυλόστεγη ανοιχτή στοά, διαθέτουν τζάκι και σήμερα φιλοξενούν τους προσκυνητές της μονής (εικ. 9, 10, 11, 12). Η νότια πτέρυγα διαμορφώνει διώροφη στοά με τοξοστοιχίες στο ισόγειο και λιθόκτιστο υποστυλώματα που συνεχίζουν στον όροφο και στηρίζουν την ξύλινη στέγη (εικ. 13, 14). Στη

Εικ.6. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Δ όψη.

Εικ.7. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.Δ όψη,
πύλη εισόδου.

8

9

10

11

Εικ. 8. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Δ πτέρυγα. Βαηπτικοί χώροι ισογείου.

Εικ. 9. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Δ πτέρυγα κελλιών.

Εικ. 10. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Δ πτέρυγα. Όραφος κελλιών.

Εικ. 11. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Δ πτέρυγα. Ξυλόστεγη αναικλή στοά.

13

14

12

Εικ.12. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λούκου. Δ πτέρυγα. Εσωτερικό κελλίο.

Εικ.13. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λούκου. Ν πτέρυγα.

Εικ.14. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λούκου. Ν πτέρυγα. Λεπτομέρεια υποστηλώματος.

βορειοδυτική γωνία στο μονώροφο κτίσμα σιγαζόταν η κουζίνα (εικ.15) και στη συνέχεια προς βόρεια η διώροφη πύργω του εδάφους πτέρυγα στο ισόγειο ήταν στάβλος και ελαιοτριβείο, ενώ στον όροφο διαμορφώνονταν μια ευρύχωρη χαρακτηριστική σάλα (εικ. 16, 17). Σήμερα το ισόγειο είναι διαμορφωμένο σε αποθήκες και κουζίνα ενώ ο όροφος λειτουργεί ως τραπεζαρία. Ο χώρος εντυπωσιακός σε καλή κατάσταση με εμφανή την ξύλινη στέγη του δηλώνει έντονα την τάξη και την αρμονία της μοναστηριακής ζωής, ενώ ο διάχυτος φωτισμός που διαπερνά τα παράθυρα με τα τοξωτά υπέρθυρα στο νότιο λιθόκτιστο τοίχο, δημιουργεί ευχάριστη διάθεση στον επισκέπτη (εικ. 18, 19, 20).

Όλα τα κτίσματα είναι υπό εμφανή λιθοδομή με στέγες καλυμμένες με πλάκες Πηλίου, αλλά και κεραμίδια γαλλικού τύπου στα σημεία που επισκευάστηκαν. (εικ. 3, 16). Στην ανατολική πλευρά, στον περιβόλο, υπάρχει δεύτερη βοηθητική είσοδος της μονής (εικ. 5, 21).

Εικ.15. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
ΒΔ κτίσμα. Κουζίνα.

Εικ.16. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Β πτέρυγα.

Εικ.17. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Β πτέρυγα. Τραπεζαρία ορόφου.

18

Εικ. 18. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαΐκου.
Β πτέρυγα. Τραπεζαρία ορόφου.

Εικ. 19. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαΐκου.
Β πτέρυγα. Τραπεζαρία ορόφου.
Ανοίγματα.

Εικ. 20. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαΐκου.
Β πτέρυγα. Τραπεζαρία ορόφου.
Ανοίγματα.

19

20

Το καθολικό στο μέσον το αυλής, ανήκει στον τύπο της μονόκλιτης βυζαντινής με χαμπλό εξογωνικό τυφλό τρούιλο, που φέρεται σε τέσσερα τόξα μέσω ισαρίθμων σφαιρικών τριγώνων. Ο κτιστός εξωνόρθκος στη δυτική όψη, αποκλείει ενιαίο σύνολο με τον κυρίως ναό και διαμορφώνει τοξωτά μεγάλα ανοίγματα στις τρεις πλευρές του. Στεγάζεται με δίρρικτη στέγη από οχιστολιθικές πλάκες και παρουσιάζει θλάση στη δυτική και ανατολική πλευρά. Το κτίσιμο της τοιχοποιίας είναι σχεδόν ισοδομικό. Το αρμοπλόγημα έγινε με παχύ στρώμα ασβεστοκονίας, στο οποίο έγιναν οριζόντιες και κάθετες χαρακιές με μυστρί (εικ. 21, 22, 23, 24).

Στην πρόσοψη τρεις σκολιστές επιγραφές μας πληροφορούν για τον κτίτορα Στέργιο Μπασδέκη, τον ηγούμενο Ευγένιο και τον ιερομόναχο Γρηγόριο με την σύμπραξη των οποίων χτίστηκε το μοναστήρι. Οι επιγραφές του Μίλιου, σύμφωνα με τον Κ. Μακρή, "είναι πραγματικές γλυπτικές συνθέσεις. Γράμματα, κοσμήματα και παραστάσεις είναι στοιχεία ομαγενών συνόλων, εκτελεσμένα με συνέπεια και ενιαία αντίληψη". Στις επιγραφές διακρίνεται η μεγαλογράμματη συνεχιζόμενη βυζαντινή γραφή, που πλαισιώνεται από φυτικό και ζωικό διάκοσμο (εικ. 25, 26, 27, 28).

Εικ.21. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Α τμήμα περιβόλου.

Βοηθητική είσοδος. Καθολικό

Εικ.22. Αθανασίου Λαύκου. Καθολικό.
Δ όψη. Είσοδος.

23

24

Εικ.23. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Στέγες καθολικού.

Εικ.24. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Τρούλλης καθολικού.

27

25

Εικ.25. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Είσοδος καθολικού. Όψη από
διαβατικό.

Εικ.26. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Δ όψη καθολικού. Λιθανάγλυφη
επιγραφή.

Εικ.27. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Καθολικό. Κόχη ιερού.
Λιθανάγλυφα.

Εικ.28. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Δ όψη καθολικού.
Λιθανάγλυφη επιγραφή.

26

28

Οι εξωτερικοί τοίχοι του καθολικού, στολίστηκαν με λιθανάγλυφες σκηνές έργα και αυτά του γλύπτη Μίλιου. Ανάμεσα τους ξεχωρίζουν τα τέσσερα λιθανάγλυφα της θείας λειτουργίας που αποτελούν ποράθεση στιγμιότυπων σε πλόκες τοποθετημένες στην κόγχη του ιερού. Στην πρώτη από αριστερά διακρίνεται ο Αγ. Αθανάσιος να χοροστατεί, στη δεύτερη δυο φτερωτοί άγγελοι κρατούν σταυρό με χαραγμένο το ΙC ΧC ΝΙ ΚΑ, στη τρίτη ο Αγ. Αθανάσιος παραλαμβάνει το Αγ. Δισκοπότηρο και στην τέταρτη είναι χαραγμένοι τέσσερις άγγελοι (εικ. 29, 30, 31).

Εικ.29. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαΐκου. Καθολικό. Κόγχη ιερού.

Εικ.30. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαΐκου. Καθολικό.Κόγχη ιερού. Λιθανάγλυφα.

Εικ.31. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαΐκου. Καθολικό. Κόγχη ιερού. Λιθανάγλυφα.

Οι μαρμώρινες παραστάδες και το υπέρθυρο της εισόδου του καθολικού έγινε το 1917, πιθανότατα σε αντικατάσταση εκείνου του γλύπτη Μίηλιου (εικ. 32).

Το δάπεδο του ναού έχει αντικατασταθεί με μωσαϊκά πλακάκια ενώ στον εξωτερικό έχει παραμείνει η πηλακόστρωση με οκανόνιστες πλάκες (εικ. 32).

Στο εσωτερικό του καθολικού τοιχογραφίες σήμερα διακρίνονται στο σφαιρικό τρίγωνο όπου τέσσερις άγγελοι "στηρίζουν" τον τρούηλο στο κέντρο του θόλου του οποίου δεσπόζει η μορφή του Παντοκράτορα Χριστού με τρεις αγγέλους γύρω του. Κατά τον Κ. Μακρή, λόγω της απλοϊκής τεχνολογίας που πορουσιάζουν οι αγιογραφίες, ο άγνωστος αγιογράφος πρέπει να δούλεψε μετά το 1890. Στο 1960 η αυθαίρετη, άτεχνη επέμβαση στις τοιχογραφίες μείωσε την αξία του έργου. Οι επιφάνειες περάσθηκαν με πλαστικό προσιμογόλοζο χρώμα καλύπτοντας οκόμη και ακραία τμήματα των μορφών (εικ. 33, 34, 35, 36).

Στην ευρύχωρη αυλή ο φούρνος στον ανατολικό περίβολο και το πολύπηγάδι παραμένουν αδιάφρεστοι μάρτυρες της συνέχισης της ζωής στο μοναστήρι έως σήμερα (εικ. 37, 38).

Εικ. 32. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Είσοδος καθολικού.

Εικ. 33. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Εσωτερικό καθολικού.

Εικ. 34. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου. Εσωτερικό καθολικού. Θόλος τρούηλου.

35

36

Εικ. 35. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου,
Εσωτερικό καθολικού

Εικ. 36. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου,
Εσωτερικό καθολικού.

Εικ.37. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Φούρνος στην αυλή.

Εικ.38. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου Λαύκου.
Πηγάδι στην αυλή.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η δομή του συγκροτήματος παραμένει ανοηλοϊώγη στο χρόνο διασώζοντας ακέραιο και σε καλή κατάσταση όλο το στοιχείο της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής που το χαρακτηρίζουν. Η αμυντική μορφή με το ψηλό λιθόκτιστο περίβολο και τις πτέρυγες, οι γραφικές στοές με τους ξύλινους εξώστες γύρω από την ευρύχωρη αυλή που αναδεικνύει το καθολικό σε μια αρμονική σχέση κλειστού και ανοιχτού χώρου καθιστούν το συγκρότημα ιδιαίτερο ενδιαφέρον με σημαντικές αναφορές στον παλιό χαρακτηριστικό μοναστηριακό τρόπο ζωής στην περιοχή του Πηλίου.

Η γύρω κοιταχόσιμη περιοχή, ήρεμη και πανέμορφη προσφέρεται μοναδικά στην διαδικασία της εσπερινής ανοζήτησης. Την ιερότητα του χώρου ενισχύει το λιθόκτιστο καλντερίμι με τις συστοιχίες των πανύψηλων κυπαρισσιών στις δύο πλευρές του, δρόμος πρόσβασης της μονής μέχρι και σήμερα (εικ. 39).

Γενικά τα κτίσματα και όλο το μοναστήρι είναι σε καλή κατάσταση. Τα προβλήματα που παρουσιάζονται αφορούν κυρίως στη γήρανση των υλικών, την υγρασία καθώς και την εγκατάλειψη. Οι ρωγμές διαπιστώνονται σε περιορισμένη έκταση, κυρίως στους εξωτερικούς τοίχους του περιβόλου και παρόλο που δείχνουν σημαντικές είναι επισκευάσιμες.

Η ελιχιστοποίηση των επεμβάσεων για τον εκσυγχρονισμό των χώρων και τη βελτίωση των εγκαταστάσεών τους, διατηρώντας παράλληλα αμετάβλητη τη δομή, το ύψος και την αισθητική των κτιρίων, επαναφέρουν τη ζωή στο μοναστήρι καθιστώντας το σημείο αναφοράς και πολιτισμού γενικότερο, με χρήση θρησκευτικού αλλά και οικολογικού περιεχομένου, αναζωογονώντας το ενδιαφέρον των επισκεπτών προσκυνητών του καθώς και ολόκληρης της ευρύτερης περιοχής.

Εικ. 39. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου
Λαύκου.
Λιθόστρωτο καλντερίμι
με κυπαρίσσια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Λαμπαδόρης Δ., *Ο Λαύκος, Γενέθλια Γη, το αρχοντοχώρι του Νότιου Πηλίου*,
Αθήνα 1996, σ. 84 - 66

Μακρή Κ., "Ο Καπετάν Στέργιος Μπασδέκης και ο γλύπτης Μίλιος", Βόλος 1955, ανάτυπο
από την *Αγγλοελληνική Επιθεώρηση*, τ. 7ος, τ. 7ο, Μάρτιος 1955

Μακρή Κ., "Αρχιτέκτων Δήμος Ζουπονιώτης", ανάτυπο από την *Επιθεώρηση Τέχνης*,
Αθήνα 1957

Μακρή Κ., *Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου*, Αθήνα 1976, σ. 66, 132-134, 138, 148

Ρημοτισίδου Ν., *Συνοπτική περιγραφή της Θεσσαλίας και τινών παρά τοις Θεσσαλοῖς εθιμών*, Σμύρνη
1874, σ.36 - 37

Σκουβαρά Β.- Μακρή Κ., *Τουριστικός και αρχαιολογικός οδηγός Μαγνησίας*, Βόλος 1958, σ. 159-160

Χαρίτος Χ., "Σελίδες από την ιστορία της Μονής Αγ. Αθανασίου στη θέση Κωτίκια
Λούκου", *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, Λάρισα 1980, σ. 54 - 62

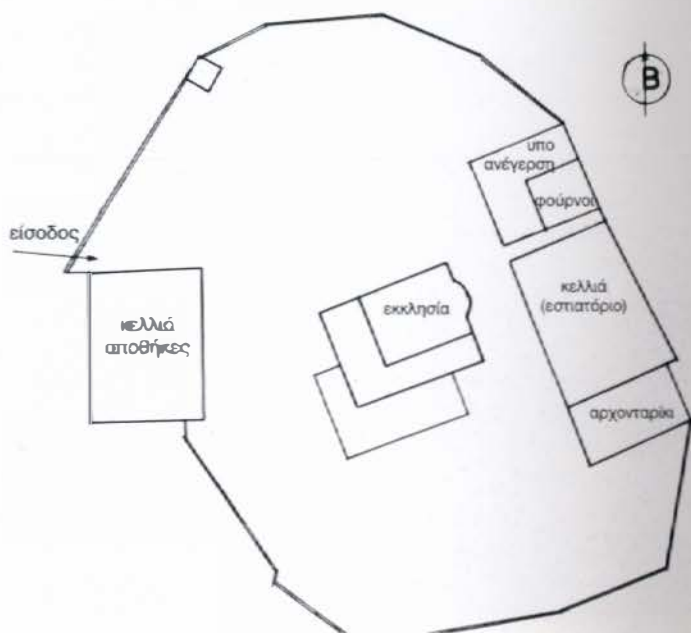

Εικ. 1. Ι.Μ.Αγίας Τριάδας. Γενική άποψη.

10. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ ΑΝΩ ΓΑΤΖΕΑΣ

Χρόνος ίδρυσης:	1816 (Σύμφωνα με επιγραφή που κατέγραψε ο Γ. Παπούλης)
Διεύθυνση:	Αγία Τριάδα Άνω Γατζέας Πηλίου
Ιδιοκτησιακό:	Μετόχι Μεγίστης Λαύρας Αγ. Όρους
Τελευταίο εγκατάσταση:	1989
Ηγούμενος:	Γρηγόριος Χατζηνικολάου
Μοναχοί:	6
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	Αγ. Πνεύματος

Κείμενο κήρυξης.

Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο την Ιερά Μονή Αγίας Τριάδας μαζί με ολόκληρο το κτήμα στο οποίο βρίσκεται και αποτελεί μετόχι της Μονής Ξενοφώντος του Αγίου Όρους, που βρίσκεται στον Οικισμό Άνω Γατζέας της Κοινότητας Αγίου Γεωργίου Νηλείας της Επαρχίας Βόλου του Νομού Μαγνησίας επειδή το σύνολο αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα πηλιορείτικης, εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.*

ΦΕΚ 411/Β/4-7-1985

*Διόρθωση - Σημείωση

Είναι μετόχι της Ι.Μ. Μεγίστης Λαύρας και όχι της Ι. Μ. Ξενοφώντος όπως αναγράφεται.

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Βρίσκεται στον οικισμό Αγίας Τριάδος της Άνω Γοιτζέος σε απόσταση 20 χλμ από το Βόλο .

Η μονή δεσπόζει από μακριά κτισμένη πάνω σε βροχώδη λόφο, σε υψόμετρο περίπου 240μ. με πανοραμική θέα προς τον Παγασπικό κόλπο και τη γύρω περιοχή. Ο περιτοιχισμένος χώρος, περίπου 2 στρέμματα, περιβάλλεται από ελλοιμένες και άλλοι σπυροφόρα δέντρα (εικ. 1).

Σύμφωνα με ανέκδοτη εργασία του ηθιλορείτη ιστορικού Γ. Παπόπουλου η Παπούλια, η αρχική μονή της Αγ. Τριάδος χτίστηκε στη θέση ενετικού κάστρου, "γι' αυτό και οι ντόπιοι ονόμαζαν την περιοχή αυτή Παλιοκάστρο" ή Πολιόκοστρο. Ο ίδιος ιστορικός μας πληροφορεί πως το κάστρο καταστράφηκε από τους Κοταλιανούς στα 1310, χωρίς ωστόσο να επιβεβαιώνεται από γραπτές πηγές μέχρι σήμερα. Στις σημειώσεις του επίσης αναφέρεται η ύπαρξη μικρού οικισμού γύρω από αυτό και αργότερα γύρω από την μονή, οι κάτοικοι του οποίου ασχολούνταν με την γεωργία. Ο Κ. Λιάπης μελετώντας τις γραπτές σημειώσεις του Γ. Παπούλια μας πληροφορεί για τον πρώτο κτήτορα και ιδρυτή της μονής, τον Νικόλαο Γεωργίου Τζιώρατζου ή Τσουρτσά στο 1816, ενώ ο Ν. Ι. Σακελλαρίου τοποθετεί την ίδρυση της μονής στην δεκαετία του 1830. Από το παραχωρητήριο έγγραφο του Γ. Τζιώρατζου, αντίγραφο του οποίου φυλάσσεται στο αρχείο της κοινότητας του Αγίου Γεωργίου Νηλείας, γνωρίζουμε πως στο 1841 ο ηγούμενος και κτήτορος της μονής την παραχώρησε "εις έσχατο γήρος ελλητικώς" στην Ι.Μ. Μεγίστης Λούρος του Αγίου Όρους, αφού προηγουμένως προίκισε την μονή με μεγάλη κτημοτική περιουσία, ενώ στο ίδιο

έγγραφο τονίζεται επίσης ότι έκτισε το μονύδριο, όταν "ήγε την ηλικία των τριάκοντα ετών", γεγονός που μας οδηγεί στην ανεπιβεβαίωτη άποψη, ότι η μονή μπορεί να κτίστηκε πριν το 1816.

Σύμφωνα με τον Ζ. Εσφιγμένιτη και τον Γ. Ποπούλιο, το κτίσμα της μονής καταστράφηκε από τους Τούρκους τον Απρίλιο του 1822 (κατά τον Κ. Λιάπη τον Μάιο του 1823) και οι ιδιοκτήτες της μονής τα επισκεύασε με τη βοήθεια του ιερομόναχου Γερμανού. Οι επόμενες επισκευές έγιναν με επιστασία και δωπάνη της Ι.Μ. Μεγίστης Λούρος.

Η μονή εκτός από το μικρό καθολικό, περιελάμβανε δυτικά διώροφη οικοδομή με τα κελλιά των μοναχών, οποθήκη για τις ελιές ανατολικό, φουρναριό, ένα μονώροφο κτίσμα έξω και βρειοδυτικό του περιτοιχισμένου χώρου για την διαμονή των εργατών, ελλοιοτριβείο στην Αγ. Τριάδα και κοφενείο για τον οικισμό. Σύμφωνα με τοπική παράδοση στον ίδιο χώρο και συγκεκριμένο νοτιοδυτικό από το καθολικό, μέχρι το 1930, υπήρχε "ένα τυφλό υπόγειο τούνελ" από την

εποχή της οκμής του μεσαιωνικού κάστρου. Εικάζεται ότι χρησιμοποιούνταν ως κρύπτη, πιθανόν πυρομαχικών.

Το μοναστήρι λειτουργούσε ως το 1963, αλλά η ονόκληση του τελευταίου ιερομόναχου της μονής Σάββα, στην μονή Μεγίστης Λούρος, σήμανε και το τέλος της λειτουργικής ζωής της μονής και την ερήμωσή της για πολλά χρόνια, μέχρι το 1989, χρονιά κατά την οποία εγκαταστάθηκε η μικρή μοναστική αδελφότητα με εντολή και πάλη της Ι.Μ. Μεγίστης Λούρος.

Οι εργασίες αρχίζουν άμεσα με πρωτοβουλίες των μοναχών.

Η τοξωτή είσοδος σήμερα επισκευασμένη με νέο σιδερένιο πόρτα, οδηγεί στο εσωτερικό της μονής μέσω εντυπωσιακού ημικυλινδρικού ανοίγματος του τείχους του περιβόλου (εικ. 2, 3). Στην ίδιο πλευρό δεξιά διοσώζεται το λιθόκτιστο διώροφο κτίσμα σε κοκή σχεδόν κατάσταση και υπολειτουργεί. Ο κάτω όροφος χρησιμοποιείται για αποθηκευτικούς χώρους, ενώ στον επάνω υπάρχουν κελλιά και μικρό ορχοντορίκι (εικ. 4, 5, 6).

Εικ.2. Ι.Μ.Αγίος Τριάδος. Δ. πλευρά. Είσοδος.

Γενικά σε όλο το χώρο της μονής γίνονται εκτεταμένες οικοδομικές εργασίες. Νέα κτίσματα προστίθενται, η αυλή διαμορφώνεται με πεζούλια, βρύσες, κήπους και προς τη θάλασσα τοποθετείται υπερμεγέθης σταυρός ύψους 12μ.

Στην ονοτομική πλευρά, στη θέση παλιού στάβλου η νέα σύγχρονης αισθητικής διώροφη πτέρυγα (1991-1993) περιλαμβάνει στο ισόγειο ένα μικρό αρχοντορίκι και τη μεγάλη τραπεζαρία των προσκυνητών, με ευρύχωρη κουζίνα. Στον όροφο στεγάζονται τα κελιά των μονα-

Εικ.3 Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. Δ πλευρά. Η είσοδος από το εσωτερικό της αυλής.

Εικ.4 Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. Παλαιά πτέρυγα κελιτών

χών και μικρός ξενώνας με βοηθητικούς χώρους (εικ. 7). Βορειότερα, σε κτίριο όπου γίνονται εκτεταμένες οικοδομικές εργασίες, διασώζονται στο ισόγειο τρεις αξιόλογοι φούρνοι, ενδιαφέρουσες τεχνотροπίας (εικ. 8, 9).

Στο πρόγραμμα ανακαίνισης της μονής (1992) περιελήφθη και η ανακατοσκευή του παλαιού μεσαιωνικού κάστρου, στη σκιά του οποίου αναπτυσσόταν η ζωή της Ι.Μ. Αγ. Τριάδας. Ο λιθόκτιστος περίβολος επεκτείνεται και συμπληρώνεται με οδοντωτές επάλξεις και ένας μικρός πύργος υψώνεται στο βορειοδυτικό όκρο (εικ.10).

Αντίθετα με την παραγγελία του ιερομόναχου και ιδρυτή της μονής Νικηφόρου, σχετικά με την περιουσία της μονής, η οποία θα έπρεπε "να ξοδεύεται εις καλλωπισμόν του Ναού, του μονιδρίου ...", το καθολικό έμεινε λιτό και ταπεινό. Σύμφωνα με δημοσίευμα του Κ. Λιάπη στην εφημερίδα "Η Θεσσαλία" της 23 - 9 - 1973, "οι κατά καιρούς σταθμένοι από την Ι.Μ. Μεγίστης Λαύρας ιερομόναχοι που διαχειρίστηκαν την μεγάλη ακίνητη περιουσία του μετοχίου αυτού δεν θέλησαν να ξομπλιάσουν το μικρό καθολικό". Πρόκειται για μικρό μονόχωρο καμαροσκεπή ναό του 1815

- Εικ.5 Ι.Μ.Αγίας Τριάδας.
Δ πλευρά. Παλαιά πτέρυγα κεληλιών
- Εικ.6 Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. Δ πλευρά.
Παλαιό κτίσιμο κεληλιών.
Εσωτερικός χώρος.

Εικ.7 Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. Γενική άποψη. Ν όψη καθολικού

Εικ.8 Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. ΒΑ πλευρά,
Παλαιοί φούρνοι.

Εικ.9. Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. ΒΑ πλευρά.
Δομή εσωτερικού φούρνου.

(εικ.11). Αρχικά είχε δύο εισόδους στη νότιο και δυτική όψη ενώ στη βόρειο μικρό παράθυρο. Τελευταίο όμως ο όγκος του σχεδόν τριπλοσιάστηκε καθώς προστέθηκε το 1993 κλειστός εξωνάρθηκος στη δυτική πλευρά, στη συνέχεια το 1994 εσωτερικό περίστωο στη νότιο και δυτική πλευρά και πρόσφατα δεύτερο περίστωο, σε χαμηλότερη στάθμη, στη νότιο πλευρά που χρησιμεύει κυρίως ως εκθεσιακός χώρος της μονής (εικ.7).

Ο εσωτερικός χώρος του ναού διαμορφώνεται εξ ολοκλήρου με επιστροφή μαρμάρων, νέο ξυλόγλυπτο τέμπλο και σύγχρονο εξοπλισμό.

Το παλαιότερο κειμήλιο της μονής είναι ένα άγιο διακοπτήριο με χαραγμένο το σώμα του κτήτορα της μονής Νικολάου και το έτος της ευγενικής προσφοράς του (1815).

Τέλος αναφέρουμε ότι στο καθολικό υπάρχουν δύο παρεκκλήσια, του Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου στο νότιο κλίτος και της Παναγίας Γοργοϋπηκκού στο βόρειο, ενώ κατασκευάστηκε τελευταίο στο χώρο της αυλής προς νότιο και τρίτο παρεκκλήσι των αγίων Μυροφόρων (εικ.7).

Γενικό ο αύλιος χώρος παραμένει άνετος και επαρκής για τις χρήσεις που φιλοξενεί, μεταλλαγμένος όμως σήμερα καθώς δέχεται ποικίλες κατοσκευές και τροποποιήσεις.

Εικ. 10. Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. Β πλευρά. Νέες επάλλξεις και πύργος.

Εικ. 11. Ι.Μ. Αγίας Τριάδας. Καθολικό. ΒΑ όψη.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι συνεχώς αυξανόμενες λειτουργικές ανάγκες της μονής, εξαιτίας της ιδιαίτερα αναπτυγμένης κοινωνικότητας, πιέζουν για όλο και μεγαλύτερες σύγχρονες κατασκευές με αποτέλεσμα να αλλοιώνεται ανησυχιακά η αρχική εικόνα του χώρου.

Τα παλαιότερα κτίσματα σιγά σιγά εγκαταλείπονται ή μεταμορφώνονται κυριολεκτικά με νέες επεμβάσεις, ενώ καινούργιο, αμφίβολης σύγχρονης αισθητικής, οικοδομούνται. Οι εκτεταμένες ανακαινιστικές δραστηριότητες κατέστρεψαν όλη την αρμονία και την ισορροπία του συνόλου που επιτεύχθηκε βάσει μιας ορισμένης και επεξεργασμένης λογικής. Κάποιο ενδιαφέροντα μορφολογικά στοιχεία, όπως οι φούρνοι, χάνονται ενσωματωμένοι ασφυκτικά στις νέες κατασκευές, ενώ το καθολικό δείχνει σχεδόν ανύπαρκτο από τη νότια πλευρά καθώς κυριορχούν οι μεγαλύτερες μεταγενέστερες προσθήκες. Το μεσαιωνικό κάστρο με τις επάλξεις και τον πύργο όπως ανοικοδομήθηκε, γραφικό στοιχείο στο χώρο, «σκηνικό» σήμερα στο οικοδομικό τοπίο, αδυνατεί να ανακαλέσει αίσλη του παρελθόντος.

Οπωσδήποτε αναγνωρίζονται οι σύγχρονες ανάγκες της μοναστικής κοινότητας και διαφαίνεται ο κόπος και η προσπάθεια των μοναχών για την ανασυγκράτηση της μονής. Θεωρούμε όμως ότι ως διοικητικό ιστορικό μνημείο η μονή της Αγίας Τριάδας θα πρέπει να επανεξετάσει τις μέχρι σήμερα επιλογές της, να καθιερώσει τις περιπτώσεις κακής αισθητικής κατασκευές ή και να τις αναμορφώσει, όπου κριθεί εφικτό, και να αναδείξει τα αυθεντικά στοιχεία του παρελθόντος, οπωσδήποτε σε συνεργασία με ομάδα επιστημόνων, ώστε τα αποτελέσματα να είναι είναι οντάξιο του παρελθόντος, σε μια πορεία μελλοντικής αναγέννησης και πρόδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δανού Β., *Το μοναστήρι της Αγίας Τριάδας Πηλίου*, Αθήνα 1994, σ. 15
- Εσφιγμενίτου Ζ., *Ημερολόγιον "Η Φήμη"*, εν Βόλω 1887, σ. 196
- Ζοχαρίου Γ., *Σελίδες από την ιστορία της Μαγνησίας*, Βόλος 1994, σ. 40
- Κάκορη Δ., *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια (Προσκυνηματικός Οδηγός)*, Αθήνα 1994, σ. 91
- Λέκκου Ε., *Τα μοναστήρια του Ελληνισμού (ιστορία - Παράδοση - Τέχνη)*, Πειραιώς 1996, τομ Α', σ. 181
- Λιάπη Κ., "Στο καστρομοναστήρι της Αγ. Τριάδος", εφημ. "Η Θεσσαλία" 23 - 9 - 1973.
- Λιάπη Κ., "Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία για τη Μονή Αγ. Τριάδα", εφημ. "Η Θεσσαλία" 3 - 6 - 1980 και 1 - 6 - 1980.
- Λιάπη Κ., *Ο μεγάλος Αν - Γιώργης του Πηλίου (Οι αιώνες)*, Βόλος 1994, σ. 341 - 343 και 36 - 38
- Κουκουζέλη Χ., "Αγ. Γεώργιος Νηλείας", εφημ. "Ταχυδρόμος", Βόλος 27-7-1972.
- Παππόπουλου ή Παπούλια Γ., *Λεχώνια, Κανάλια, Άγιος Γεώργιος*, Βόλος 1936, (χειρ. ανέκδοτη έρευνα).
- Σακελλαρίου Ν., *Το ιστορικό της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδος Γατζέας Πηλίου, Μετοχίου της Ι.Μ. Μεγίστης Λούρας*, Γατζέα 1989, (ανέκδοτη).

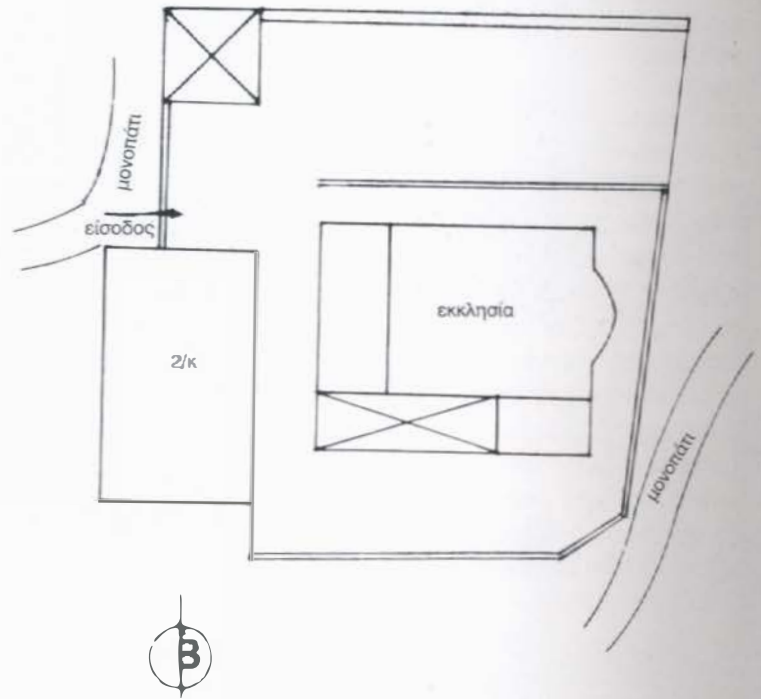

Εικ. 1. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βαπτιστάς. Γενική άποψη. Περιβαλλών χώρος

11. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΥΖΙΤΣΑΣ

Χρόνος ίδρυσης: 1797 (βάσει επιγραφής καθολικού)
Διεύθυνση: Βυζίτσα Πηλίου
Ιδιοκτησιακό: Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Εορτάζει - πανηγυρίζει: 29 Αυγούστου (Αποτομή Κεφαλής Ιωάννου Προδρόμου)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Το 1815 ο Α. Φιλιππίδης στο βιβλίο του "Μερική Γεωγραφία" αναφέρει την Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Βυζίτσας και προσδιορίζει την τοποθεσία και την καστροειδή αρχιτεκτονική της, γράφοντας χαρακτηριστικά "του Τιμίου Προδρόμου είναι εις το κάτω μέρος εις την άκρια της χώρας τους, ...περιτριγυρισμένο με κάστρο. ...εις το κάτω μέρος έχουν πύργους". Σήμερα η μονή βρίσκεται στο κέντρο πλέον του οικισμού της Βυζίτσας σε υψόμετρο 480 μ. με περιτοιχισμένο χώρο περίπου 750 μ² και γύρω ψηλά επιβλητικά πλατάνια (εικ.1).

Το ξωκλήσι είσοδος στη δυτική πλευρά του περιβόλου οδηγεί στο εσωτερικό της. Αριστερά της εισόδου βρίσκεται εντοιχισμένη λιθανάγλυφη επιγραφή με χαραγμένο βυζαντινό ισόπλευρο σταυρό, λόγχη και σπόγγο. Στη βάση του σταυρού διακρίνεται χαραγμένο κείμενο με μεγαλογράμματα γραφή (εικ. 2, 3).

Στο νοτιοδυτικό άκρο το παλιό λιθόκτιστο με ξυλοδεσιές κτίσμα στέγαζε τα κελιά για τους μοναχούς και πιθανόν και για τους επισκέπτες. Ο αριθμός τους πρέπει να ήταν μεγάλος, μαρτυρώντας τη φιλόξενη διάθεση της μονής, γεγονός που τονίζεται ιδιαίτερο από τον Α. Φιλιππίδη "...έχει μέσα οντόδες ορκετούς δια μουσαφίρηδες...", αλλά και την οικονομική άνεση της μονής "...έχει ικανούς προσόδους..." (εικ. 4, 5, 6)

Εικ.2. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Δ όψη. Είσοδος μονής.

Εικ.3. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Λιθανάγλυφη επιγραφή στην είσοδο της μονής.

Εικ.4. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Ν όψη μονής.

Εικ.5. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
ΝΑ όψη κτίριου κελλιών.

Εικ.6. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Α όψη κτίσματος κελλιών.

Στη βόρεια πλευρά το δάπεδο της αυλής υπερυψώνεται και περιβάλλεται με μεταλλικά κιγκλιδώματα, ενώ ξύλινο στέγαστρο καταλαμβάνει τη βορειοδυτική γωνία. Το κωδωνοστάσιο της μονής πάνω από την είσοδο είναι μεταγενέστερο (εικ. 7, 8).

Όλα τα κτίσματα κατασκευάστηκαν από εμφανή λιθοδομή βαμμένη ή έντεχνα καλυμμένη μερικώς με επίχρυσμα. Η επικάλυψη των στεγών καθώς και της αυλής έγινε με πλάκες Πηλίου.

Εικ.7. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Εσωτερική αυλή.

Εικ.8. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Είσοδος της μονής. Κωδωνοστάσιο.

Το καθολικό βρίσκεται στο κέντρο του χώρου. Είναι τρίκλιτη βασιλική, μονόκοχη με θόλο και φουρνικά και η διερριχτη στέγη καλυμμένη με σχιστολιθικές πλόςες, παρουσιάζει θλόση στην ανατολική και δυτική πλευρά (εικ. 9). Τη νοτιοδυτική γωνία περιβάλλει ανοιχτή ξυλόστεγη στοά (εικ. 10, 11, 12, 13).

Στο νάρθηκα, πάνω από την πόρτα της εισόδου του καθολικού, στην εγχάρακτη επιγραφή διαβάζουμε:

"ΕΝΕΤΙ 1797 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 20 ΤΑ ΤΕΛΗ ΙΟΥΝΙΟΥ 6",

δηλωτική του χρόνου ανέγερσης του καθολικού. Επίσης δίπλα ακριβώς είναι τοποθετημένη μια δεύτερη εγχάρακτη επιγραφή σε συνεχί μεγαλογράμματη γραφή με το εξής περιεχόμενο:

"ΟΥΤΟΣ Ο ΘΙΟΣ ΚΑΙ ΗΕ[Ρ]ΟΤΑΤΟΣ / ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΕΝΔΟΞΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟ/ΜΟΥ ΕΓΙΝΗ ΔΙΑ ΣΥΝΤΡΟΜΗΣ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΠΡΟΤΟΣ ΥΓΟΥΝ ΠΑΤΡΙΟΤΗΣ ΒΙΖΙΤΣΗΣ ΕΚΤΙΣΘΗ ΥΠΟ ΧΙΡΟΣ/ ΤΟΥ ΜΑΣΤΡΟΔΙΜΟΣ ΖΟΥΠΑΝΙΟΤΙΣ".

Εικ.9. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Καθολικό. Δ όψη. Εισόδος.

Εικ.10. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Καθολικό. ΝΔ όψη.

Το καθολικό βρίσκεται στο κέντρο του χώρου. Είναι τρίκλιτη βασιλική, μονόκοχη με θόλο και φουρνικά και η δίριχτη στέγη καλυμμένη με σχιστολιθικές πλῆκες, παρουσιάζει θλίση στην ανατολική και δυτική πλευρά (εικ. 9). Τη νοτιοδυτική γωνία περιβάλλει ανοιχτή ξυλόστεγη στοά (εικ. 10, 11, 12, 13).

Στο νόρθηκα, πάνω από την πόρτα της εισόδου του καθολικού, στην εγχάρακτη επιγραφή διαβάζουμε:

"ΕΝΕΤΙ 1797 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 20 ΤΑ ΤΕΛΗ ΙΟΥΝΙΟΥ 6",

δηλωτική του χρόνου ανέγερσης του καθολικού. Επίσης δίπλα ακριβώς είναι τοποθετημένη μια δεύτερη εγχάρακτη επιγραφή σε συνεχή μεγαλογράμματη γραφή με το εξής περιεχόμενο:

"ΟΥΤΟΣ Ο ΘΙΟΣ ΚΑΙ ΗΕ[Ρ]ΟΤΑΤΟΣ / ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΕΝΔΟΞΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟ/ΜΟΥ ΕΠΙΝΗ ΔΙΑ ΣΥΝΤΡΟΜΗΣ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΠΡΟΤΟΣ ΥΙΟΥΝ ΠΑΤΡΙΟΤΗΣ ΒΙΖΙΤΣΗΣ ΕΚΤΙΣΘΗ ΥΠΟ ΧΙΡΟΣ/ ΤΟΥ ΜΑΣΤΡΟΔΙΜΟΣ ΖΟΥΠΑΝΙΟΤΙΣ".

Εικ.9. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Καθολικό. Δ όψη. Είσοδος.

Εικ.10. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Καθολικό. ΝΔ όψη.

Εικ. 11. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Καθολικό. Ν όψη.

Εικ. 12. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Καθολικό. Ν όψη.

Εικ. 13. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Καθολικό. Α όψη.

Εικ. 14. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Δ είσοδος του ναού, στο χώρο
του νάρθηκα.

Εικ. 15. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Επιγραφή ανέγερσης καθολικού.

Εικ. 16. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Καθολικό. Ν είσοδος.

Εικ. 17. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Καθολικό. Ν είσοδος.
Λιθίνο υπέρθυρο.

Η Μ.Ρ.Καμνηλίδου καταγράφει την επιγραφή ως εξής: "Τούτος ο θείος και ιερότατος ναός του Τιμίου ενδόξου Προδρόμου, εκτίσθη εκ βόθρων ορα (;) επιτροπεύοντας Παπα - Παρθένιος Μαΐου 20 1720" (εικ. 14, 15). Ωστόσο δεν μπορούμε να δεχθούμε το 1720 ως χρόνο ίδρυσης του καθολικού, αφού η ίδια στην προηγούμενη επιγραφή κατέγραψε λάθος την χρονολογία, δηλαδή 1907 αντί 1797. Η χρονολογία αυτή (1797) την οποία αναφέρει και ο Κίτσος Μοκρής, επιβεβαιώνεται και στις χαρακτηριστικές στην Πηλιορείτικη τέχνη λίθινες υπέρθυρες πηλόκες, οι οποίες πλαισιώνουν την είσοδο του καθολικού και ξεχωρίζουν για το ήπιο φυτικό τους διάκοσμο. Αριστερά και δεξιά εντύπωση προκαλούν το δύο μεγάλα ζωγραφισμένα φίδια, ενώ πάνω από το υπέρθυρο και συγκεκριμένο στο τοξωτό τώπανο απεικονίζεται η αποτομή της κεφαλής του Τιμίου Προδρόμου που τεχνοτροπικά παραπέμπει στο τέλη του 18ου αι. (εικ. 16, 17).

ΟΤΙ ΟΣ ΘΕΟΙΣ ΚΑΙ ΗΓΟΡΑΤΟΣ
 Η ΑΣ ΤΥ ΤΙΜΙΟΥ ΕΝ ΔΟΞΗ ΠΡΟΔΡΟ
 ΕΝ ΕΤΙ 1797 ΑΠΡΗ ΜΥΘΙΝ ΗΔΙΑ ΣΤΗ ΤΡΟΜΗΣ ΕΚ ΤΗΣ
 ΖΟΤΑΤΕΛΙΧΝΙΧ Σ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥΣ ΠΡΟΣΕΤΗΝ ΟΤΗ ΠΑΤΗ
 ΤΙΣ ΒΙΖΙΟΤΗΣ ΕΚ ΤΙΣ ΟΜ ΤΡΟΧΙΡΟΣ
 ΤΥΜΑ ΣΙΟΡΩΔΙΜΟ
 ΖΧ ΠΑΝΙΟΤΙΣ

15

Στο χώρο του νάρθηκα που προσέ-
 θηκε στα 1898, στη δυτική πλευρά του
 καθολικού, πάνω από την κύρια είσοδο
 του ναού διαμορφώνεται υπέρθυρο προ-
 σκυνητάρι. Την εσοχή του τυμπάνου κο-
 σμεί ολόσωμη φτερωτή απεικόνιση του
 Τιμίου Προδρόμου (εικ. 14). Εκατέρωθεν
 της εισόδου διατηρούνται σε καλή κατά-
 σταση τοιχογραφίες, των οποίων η θεμα-
 τική διάταξη ακολουθεί τη σειρά της με-
 σσίας ζώνης των εικόνων του τέμπλου.
 Αριστερά απεικονίζεται η Παναγία με τον
 Χριστό, ενώ δεξιά ο Χριστός, ο Αγ. Ιωάν-
 νης, ο Αγ. Θεόδωρος ο Τήρων και ο Αγ.
 Θεόδωρος ο Στρατηλάτης (εικ. 18, 19).
 Χρονολογικά και τεχνοτροπικά πρέπει να
 ανήκουν στην ίδια εποχή (19ος αι.) και
 στον ίδιο άγνωστο καλλιτέχνη.

Στο ανατολικό τμήμα του εξωνάρθη-
 κα, στην υπέρθυρη εσοχή βοηθητικής
 εισόδου παριστάνονται ολόσωμοι οι
 Άγιοι Ανάργυροι, Κοσμάς και Δαμιανός
 (εικ. 20, 21).

20

Εικ.20. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
 Καθολικό. Εξωνάρθηκας.

Εικ.21. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
 Καθολικό. Εξωνάρθηκας.
 Τοιχογραφία στο υπέρθυρο
 βοηθητικής εισόδου.

21

Εσωτερικά του καθολικού πρωτοτυπία παρουσιάζει η πολυηλοκόπιτα της θολοδομίας με τριπλά συνεχή τάξα που προσδίδουν μια γλυπτική διάθεση στη δομή της οροφής (εικ. 22, 23, 24, 25). Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα θεωρείται η εμφανής λιθοδομή του κεντρικού θόλου (εικ.26).

Το τέμπλο αποτελεί ένα επιπλέον ενδιαφέρον δείγμα της Πηλιορείτικης ξυλουργικής. Αντίθετα με ό,τι συναντάται στα περισσότερα τέμπλα αυτής της περιό-

δου (18ος - 19ος αι.), το κέντρο βάρους δεν πέφτει στο ξυλόγλυπτο σιλήτσο στην ζωγραφική που κοσμεί το θωράκιο, το βημόθυρα, και τις παράλληλες διακοσμητικές ζώνες κάτω από το Δωδεκάκαστρο, στις οποίες κυριαρχεί το κόκκινο χρώμα και τα φυτικά θέματα. Οι εικόνες του τέμπλου είναι καλής μεταβυζαντινής τέχνης (εικ.27).

Εικ.22. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Θολοδομία καθολικού.

Εικ.23. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας. Θολοδομία καθολικού.

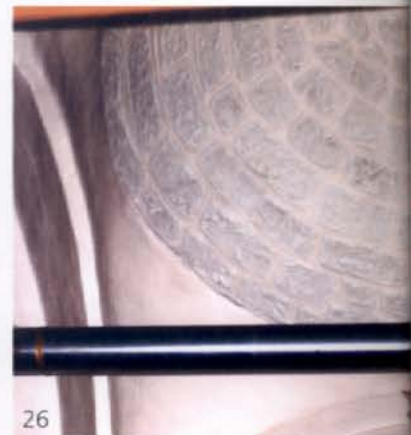
24. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Εσωτερικό καθολικού.

25. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Καθολικό. Λεπτομέρεια
κιονόκρανου.

Εικ.26. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Κεντρικός θόλος καθολικού
Εικ.27. Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Βυζίτσας.
Τέμπλο.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Γενικά ο χώρος έχει στοιχεία εγκατάληψης. Εκτός από τα καθολικά, που διατηρείται σε καλή κατάσταση, οι υπόλοιπες κατασκευές εμφανίζουν προβλήματα υγρασίας. Το κτίσμα των κελιών παρουσιάζει ρωγμές και χρειάζεται άμεσα επισκευή και συντήρηση.

Στην αυλή η προσθήκη των κιγκλιδωμάτων είναι απαράδεκτη και δεν έχει καμία σχέση με τα ύφασ και την αισθητική του χώρου. Θα πρέπει να αποξηλωθούν και να κατασκευαστούν πεζούλια ή κάποια σιθαία ή ακόμη να τοποθετηθούν άλλα κιγκλιδώματα, περισσότερο εναρμονισμένα και μόνο όπου είναι απολύτως απαραίτητο.

Επισημαίνεται η αναγκαιότητα της επισκευής της εισόδου της μονής και της περιτοίχισης καθώς και η συντήρηση του λιθόστρωτου μονοποτιού, που θα διευκολύνει την πρόσβαση των πιστών.

Βέβαια γίνεται κατανοητό, ότι ένα μοναστήρι μέσα στο κέντρο του οικισμού είναι δύσκολο να λειτουργήσει σήμερα. Η προβολή του αξιόλογου καθολικού και η επισκευή και συντήρηση των κτισμάτων του, ώστε να φιλοξενούν πιθανόν λειτουργίες συμβατές με την ιερότητα του χώρου, όπως εργαστήρια χειροτεχνίας ή μικρό ξενώνα για ιερείς και προσκυνητές, γύρω από ένα ευημερή και φιλοφροντισμένο αύλειο χώρο, θα συμβάλουν στην ανάδειξη της ιστορικότητας της μονής καθιστώντας την σημαντικό πόλο έλξης για όλους τους επισκέπτες του παραδοσιακού οικισμού της Βυζύτσας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζαχαρίου Γ., *Σελίδες από την ιστορία της Μαγνησίας*, Βόλος 1994, σ. 71

Καμπηάρι - Ρήγα Μ., "Ιεραία αναγραφάί, ήτοι εξέτασις των εκκλησιών, παρεκκλησιών, εξωκκλησιών, μονών, από απόψεως αρχαιοχριστιανικής των εν ταις τέως δήμοις του Πηλίου", *Θεσσαλικά Χρονικά*, τ. 4ος, 1933, σ. 50 - 51

Καρδάτου Γ., *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ. 339 - 341

Μάγνη Ν., *Περιήγησις ή Τοπογραφία της Θεσσαλίας ή Θεσσαλικής Μαγνησίας*, εν Αθήναις 1860, σ. 63

Μακρή Κ., *Η Λαϊκή Τέχνη του Πηλίου*, Αθήνα 1976, σ. 67

Σπεράντζα Θ., *Τα περιωθέντα έργα του Αρχ. Φιλιππίδου. Μερική Γεωγραφία, Βιβλίον Ηθικών*, Αθήναι 1978, σ. 163 - 164

Εικ.1. Μ. Αγ. Αθανασίου. Τεφκλό, Αρκαδία.

12. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ (ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ)

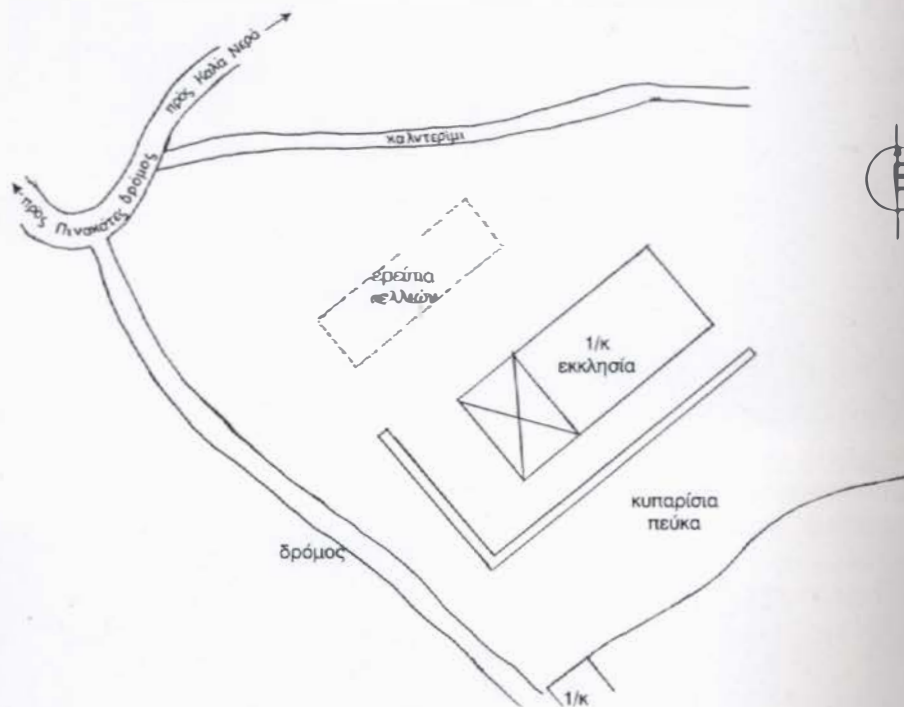
Χρόνος ίδρυσης: 1866, επιγραφή ανακαίνισης της προϋπάρχουσας μονής και του καθολικού

Διεύθυνση: Πινακάτες Πηλίου

Ιδιοκτησιακό: Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος

Εγκαταλελειμμένη

Εορτάζει - πανηγυρίζει: 18 Ιανουαρίου και 2 Μαΐου (Αγίου Αθανασίου, Ανακομιδής λειψάνων Μεγ. Αθανασίου)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Από το Βόλο, ακολουθώντας το δρόμο προς Πινοκάτες, 2 χλμ. πριν το χωριό, χωματόδρομος στο δεξιό προς Κοιά Νερά οδηγεί μετά από 3 χλμ στο καθολικό του Αγίου Αθανασίου. Στη γύρω περιοχή φύονται κυρίως κυπαρίσσια, πεύκο και ελιές, ενώ πολύ κοντά στο χώρο της πρώην μονής βρίσκεται αγροτική κατοικία με στάβλους και πρόχειρες κοτοκευές (εικ. 1, 2, 3).

Δυστυχώς δεν διαθέτουμε αρκετές γραπτές πληροφορίες για την ιστορία της μονής. Στο 1936 η Μ. Κομηλιάρη καταγράφοντας τον κινητό πλούτο της μονής, συμπεριλαμβάνει και ένα βιβλίο Τριωδίου με σημειώσεις (ενθυμήσεις) που φέρουν τις χρονολογίες 1773 Ιουλίου 24, 1816, 1762 Απριλίου 18, χωρίς ωστόσο να εξασφαλίζεται η τουτόχρονη ύπαρξη της μονής. Η ίδια περιγράφει και λειψανοθήκη με εγχάροκτη αφιερωματική επιγραφή: "δια συνδρομής κηρίου Πα. Μελετίου Ιερομόναχου 1803 Φεβρορίου 20". Ο Κ. Μακρής διασώζει επίσης ενθύμηση σε Πεντηκοστάριο της ίδιας μονής, του Ιερομόναχου Καλλίνικου, η οποία ονομάζεται στη μεγάλη πείνα που έπληξε την περιοχή κατά το 1775 και 1779. Το παραπάνω στοιχείο θα μπορούσαν να μας οδηγήσουν στη άποψη πως, η μονή πιθανόν κτίστηκε στο τέλη του 18ου με αρχές του 19ου αι.

Εικ.2. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Περιβάλλον χώρος. ΝΔ πλευρά.

Εικ.3. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Δ πλευρά. Είσοδος της μονής.

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων του χωριού, το τελευταίο ίχνη της μοναστικής ζωής προσδιορίζεται πριν το 1940. Το έσοδά της προέρχονταν από ελαιοπερίβολα και αμπελώνες, οι οποίοι καταλάμβαναν μεγάλη έκταση έξω και γύρω από τον περίβολο.

Σημαντική πηγή για την ιστορία της μονής αποτελεί η επιγραφή ανακαίνισης που χορήγησε πάνω στο λίθινο πλαίσιο της δυτικής εισόδου του καθολικού στην αριστερή πλευρά διασώζοντας την χρονολογία και το όνομα του μοναχού που ανέλαβε την ανακαίνιση, η οποία έχει ως εξής:

"ΕΤΟΣ 1866 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ Η ΗΜΕΡΑ Σ Ε ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗ Ο ΝΑΟΣ ΟΜΟΙΩΣ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΕΞ ΑΠΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ".

Στο κέντρο του λίθινου πλαισίου επί της διακρίνεται καλό ισοσκελής σταυρός με χαραγμένο στις επάνω κεραιές το μονόγραμμα του Χριστού (ΙΧΧ) και τη χρονολογία 1865 στις δυο κάτω. Είναι πολύ πιθανό να γρόφθηκε πριν την επιγραφή ανακαίνισης της μονής. Επίσης δεξιά από το σταυρό με δυσκολία ξεχωρίζουν τα γράμματα "ΧΚΙ...5ου αι." (εικ. 8).

Γύρω από το καθολικό υπάρχουν υπολείμματα λιθοδομών καθώς και τμήματα του αρχικού περιβόλου της μονής. Σύμφωνα και πάλι με τις προφορικές παραδόσεις των κατοίκων του χωριού (επιβεβαιώνονται από παλαιότερο φωτογραφικό υλικό), στη βόρειο πλευρά της αυλής υπήρχε διώροφο κτίσμα σε σχήμα Τ (βαρειοδυτική γωνία), που στέγοζε τα κελιά και τους βοηθητικούς χώρους. Συγκεκριμένα στο ισόγειο υπήρχε κουζίνα, αποθήκες, φούρνος και στάβλος και

στον όροφο κελιά, που προστατεύονταν από ξύλινο χοιότι. Μετά την ερήμωση της μονής ο στάβλος και οι αποθήκες χρησιμοποιούνταν από τους ντόπιους, ενώ κατά διαστήματα μέχρι το 1970 διέμεναν οικογένειες. Το κελιά και οι βοηθητικοί χώροι κατεδαφίστηκαν προληπτικά για λόγους ασφαλείας, χωρίς να αναφέρεται επίσημη γνωμοδότηση (εικ. 2, 3, 4).

Η είσοδος του μοναστηριού βρισκόταν στη δυτική πλευρά του περιβόλου. Στο ίδιο σημείο έξω από τη μονή υπήρχε μεγάλη δεξαμενή, ίχνη της οποίας διακρίνονται μέχρι σήμερα.

Το καθολικό διατηρείται σε σχετικά καλή κατάσταση. Πρόκειται για μονόκωρο, μονόκοξο "δρομικό" ναό με δίριχτη πλακοσκεπή στέγη, με απότμηση και κομποναριό στη δυτική πλευρά. Ανατολικά προεξέχει η ημικυλινδρική κόγχη του ιερού, η οροφή της οποίας καλύπτεται επίσης με πλάκες Πηλίου (εικ. 5).

Στη δυτική πλευρά του καθολικού ο υπόστεγος χώρος της εισόδου, στηρίζεται σε τέσσερις ταιμεντένιες κολόνες και καλύπτεται πρόχειρο με λαμαρίνα, ενώ τμήματα ξύλινων δοκών, που προεξέχουν από τη λιθοδομή, μαρτυρούν πιθανή ύπαρξη παλαιότερου χαγιατιού - εξωνόρθηκα (εικ. 1, 6).

Σήμερα τα παράθυρο του ναού βρίσκονται μόνο στη νότιο πλευρά (εικ. 6, 7).

Εικ. 4. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Ερείπια στη Β πλευρά.

Εικ. 5. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Καθολικό, Α πλευρά.

Πάνω από τη βαριά σιδερένια πόρτα της εισόδου του ναού, εκτός από την εγχάρακτη επιγραφή, υπάρχει σε αψιδωτό τύμπανο η απεικόνιση του Αγίου Αθανασίου πατριάρχη Αλεξανδρείας, στον τύπο του αρχιερέα, πιθανόν έργο του τέλους του 18ου ή αρχών του 19ου αι. (εικ. 9). Εσωτερικά οι τοίχοι του καθολικού δεν φέρουν τοιχογραφίες. Η οροφή καλύφθηκε, στη δεκαετία του 1980, με ξύλινο «ραμποτέ».

Το τέμπλο είναι κατασκευασμένο πρόχειρα, βαμμένο με λαδομπογιά. Ψηλά στο κέντρο είναι τοποθετημένο τμήμα από παλαιό ξυλόγλυπτο τέμπλο (ίσως από το αρχικό), που παρουσιάζει τα "θηνηρό" (Σταυρός, δράκοντες) καλυμμένα και αυτά με λαδομπογιά. Φέρει τέσσερις μεγάλες φορητές εικόνες, δυστυχώς χωρίς χρονολογία, με μοναδική ένδειξη σε μια αυτές τα ορχικά Δ.Χ. Βρίσκονται σε αρκετά κακή κατάσταση και πιθανολογούνται επίσης ως έργα του τέλους του 18ου αι. ή αρχών του 19ου αι.

Δεν μας επιτράπη η φωτογράφιση στο εσωτερικό του καθολικού.

- Εικ.6. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Καθολικό. Β όψη.
- Εικ.7. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Καθολικό. Ν όψη.
- Εικ.8. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Καθολικό. Δ όψη. Επιγραφή στο υπέρθυρο της εισόδου.
- Εικ.9. Ι.Μ. Αγ. Αθανασίου. Καθολικό. Δ όψη. Εισόδος.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σήμερα το μικρό καθολικό, μοναδική μαρτυρία της προϋπάρχουσας μονής, εγκαταλελειμμένο και αφημένο στο χρόνο, ασφυκτιά και δυσλειτουργεί ως προσκύνημα των πιστών καθώς περιβάλλεται από σωρούς ερειπίων και πρόχειρες ευτελείς κατασκευές διαφόρων χρήσεων των γειτονικών ιδιοκτησιών.

Προτίνουμε την αποκατάσταση και συντήρηση του καθολικού και του ξυλόστεγου εξωνάρθηκα, καθώς και την ανακατασκευή έστω τμήματος της βορειοδυτικής πτέρυγας των κελιών.

Σημαντική προϋπόθεση λειτουργίας του μοναστηριού αποτελεί η οριοθέτηση και ο καθαρισμός του γύρω χώρου, ώστε να διαφυλαχθεί η ιερότητα και η ευπρέπεια που του αρμόζει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζαχαρίου Γ., *Σελίδες από την ιστορία της Μαγνησίας*, Βόλος 1994, σελ. 145.

Καμπηλάρι - Ρήγα Μ., "Ιερά αναγραφαι, ήτοι εξέτασις των εκκλησιών, παρεκκλησιών ξωκλησιών, μονών, από απόψεως αρχαιοχριστιανικής των εν τοις τέως δήμοις του Πηλίου", *Θεσσαλικά Χρονικά*, τόμ. 5ος, Αθήναι 1936, σ. 43-45

Μακρή Κ., *Η Λαϊκή Τέχνη του Πηλίου*, Αθήναι 1976, σελ. 33

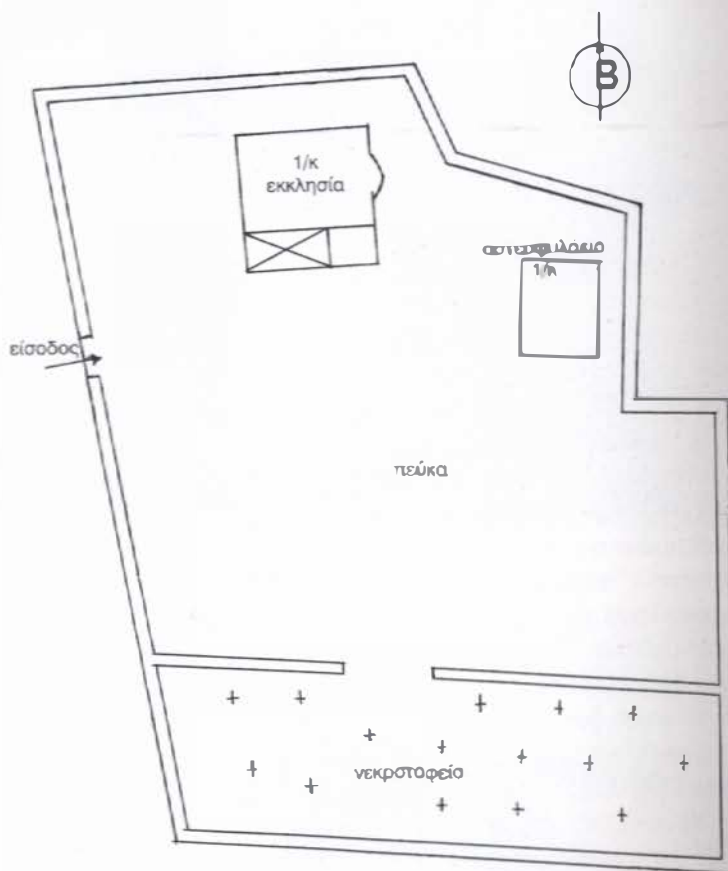

Εικ. 1. Ι.Μ. Αγ. Κυριακός. Γενική άποψη. Είσοδος.

13. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ (ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ)

Χρόνος ίδρυσης: Πιθανολογείται το 1775
Διεύθυνση: Πινακάτες Πηλίου
Διοικησιακό: Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Εγκαταλελειμμένο
Εορτάζει - πανηγυρίζει: 7 Ιουλίου (Αγίας Κυριακής)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Στο δρόμο Αγ. Γεωργίου Νηλείας - Πινκατών, 2 χλμ πριν το χωριό Πινκατός, συναντούμε δεξιά δρόμο που οδηγεί στα Καλά Νερά. Μετά από 1500μ περίπου, ακολουθώντας τον χωματόδρομο στα δεξιά, κατευθυνόμαστε σε λόφο, όπου βρίσκεται η μονή (εικ. 1). Γύρω υπάρχουν πεύκα και ελιές.

Ο περιτοιχισμένος χώρος καταλαμβάνει έκταση περίπου ενός στρέμματος. Στη δυτική πλευρά η μεταλλική καγκελόπορτα της εισόδου φέρει λιθόκτιστους παραστάδες (εικ. 1, 2).

Ο Γ. Ζαχαρίου μας πληροφορεί πως η μονή ιδρύθηκε το 1775, από τον ορχιμανδρίτη της Ι.Μ. Ιβήρων του Αγ. Όρους, Δανιήλ Ξηραδάκη, ο οποίος καταγόταν από τις Πινκατές. Ωστόσο στη δυτική όψη του καθολικού διακρίνεται στην εντοιχισμένη πλάκα η χρονολογία 1745 (πιθανόν το 1775 αναφέρεται σε ανακαίνιση).

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες ήταν ανδρική με ζωή ως τα χρόνια του Μακεδονικού πολέμου. Στο χώρο της φιλοξενήθηκαν μακεδονομάχοι αλλά και αντιστασιακοί, αφού μέχρι σήμερα διακρίνονται χαράγματα με ονόματα και χρονολογία του 1939 στο δάπεδο του εξωνάρθηκα του καθολικού, αλλά και του αύλειου χώρου.

Η μονή δεν είχε παρά λίγα έσοδα, προερχόμενα κυρίως από τα αμπέλια που καλλιιεργούνταν στη γύρω περιοχή.

Τα κτίσματα υπέστησαν καταστροφές από τους σεισμούς του 1955. Ακολούθησαν επισκευές του καθολικού και του περιβόλου του μοναστηριού, ενώ στην ανατολική πλευρά από τα κτίρια των κελιών σώζονται μόνο ερείπια θεμελίων, πάνω στο οποία κτίστηκε πρόσφα-

Εικ.2. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Είσοδος της μονής. Λεπτομέρεια.

Εικ.3. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Α πλευρά. Ερείπια θεμελίων.

τα λιθόκτιστο σπαιοφυλάκιο (εικ. 3, 4).

Σήμερα σε όλο τον χώρο της μονής γίνονται οικοδομικές εργασίες, όπως επισκευές στη λιθοδομή του περιβόλου και γενικά διαμορφώσεις στη μεγάλη αυλή με πεζούλες και πλακοστρώσεις (εικ. 4, 5).

Το καθολικό είναι μονόχωρος ναός, κολυμμένος με δίριχτη πλακοσκεπή στέγη που φέρει αποτμήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά, πάνω από την οποία βρίσκεται και το παλιό κωδωνοστάσιο (εικ. 5, 6).

Εικ.4. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. ΒΑ γωνία. Οσπαιοφυλάκιο.

Εικ.5. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Αύλειος χώρος. Καθολικό.

Εικ.6. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικο.
Δ όψη.

Εικ.7. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικο.
Δ όψη. Κωδωνοστάσιο.

Εικ.8. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικο.
Δ όψη. Επιγραφή.

Εικ.9. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικο.
Δ όψη. Επιγραφή.

10

Στη δυτική όψη επίσης, πάνω από το παράθυρο, στο νεοεπισκευασμένο τμήμα της λιθοδομής, βρίσκεται εντοιχισμένη επιγραφή με χαραγμένο ασυνήθιστο σχήμα σταυρού, ο οποίος στηρίζεται πάνω σε ανοικτό Λ.

Ανάλογη μικρότερη πλάκα τοποθετείται στον ίδιο τοίχο δεξιότερα (εικ. 7, 8, 9).

Η κόγχη του ιερού είναι διακοσμημένη με υψίκορμα τυφλά αψιδώματα στην εξωτερική όψη (εικ. 10, 11).

Η είσοδος του ναού βρίσκεται στη νότια πλευρά, όπου σχηματίζεται μικρό ξύ-

λινο χαγιάτι, κλειστό στις δύο γωνίες. Τη νοτιοανατολική γωνία καταλαμβάνει μικρών διαστάσεων παρεκκλήσι αφιερωμένο στους Αγ. Αναργύρους (εικ. 12,13).

Εσωτερικό ο χώρος του καθολικού είναι επιχρισμένος εκτός από την κόγχη της πρόθεσης, όπου σώζονται αποσπασματα παλαιών τοιχογραφιών. Στο παρεκκλήσι διατηρούνται επίσης τοιχογραφίες στην κόγχη του ιερού και της πρόθεσης.

Το δάπεδο στο χαγιάτι και στην αυλή μπροστά στην είσοδο είναι λιθόστρωτο.

Εικ.10. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικό, Α όψη.

Εικ.11. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικό, Α όψη.

Εικ.12. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικό.
Νάφπη.

Εικ.13. Ι.Μ. Αγ. Κυριακής. Καθολικό.
Εισόδος.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Διαφαίνεται προσπάθεια εκτεταμένης ονομαστικής του χώρου όπου προσδίδονται στο κτίματά λειτουργίες συγγενείς του παρακείμενου στη νότια πλευρά νεκροταφείου.

Το μικρό καθολικό παρουσιάζει ενδιαφέρον, παρότι δείχνει τροποποιημένο σε αρκετά σημεία των όψεων και προτείνεται μετά από εμπειριστωμένη μελέτη να προσδιοριστούν οι μετατροπές που έγιναν και να αποκατασταθεί η παλαιά μορφή του.

Οι τωρινές εργασίες πρέπει να περιοριστούν στις απόλυτα απαραίτητες σεβόμενες τα εναπομείναντα αυθεντικά ίχνη των παλαιών δομών της μονής.

Στον άνετο αύλειο χώρο η επανακατασκευή τμήματος του κυρίου των κελιών θα συμβάλει στη διάθεση αναβίωσης της μονής με δυνατότητα φιλοξενίας επισκεπτών της περιοχής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζαχαρίου Γ., *Σελίδες από την Ιστορία της Μαγνησίας*, Βόλος 1994, σ.144

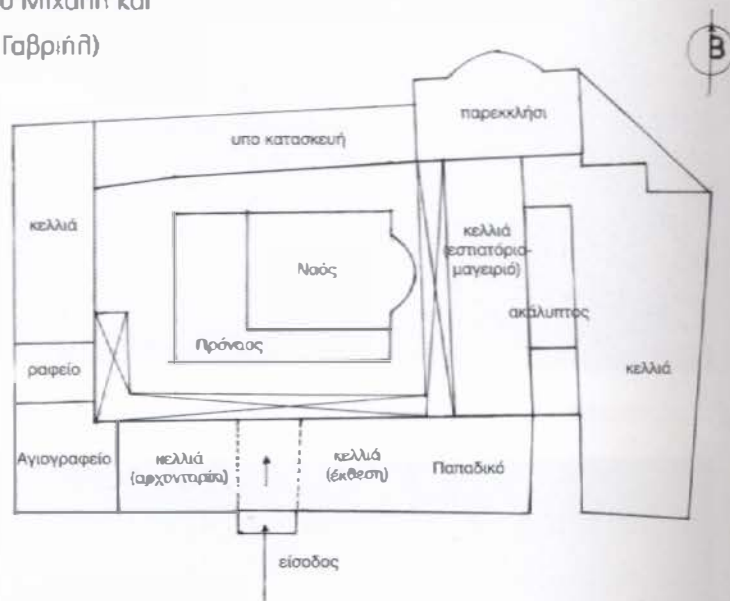

Εικ. 1: Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Γενική όψη. Περιβάλλον χώρος

14. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΜΜΕΓΙΣΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΗΛΕΙΑΣ

Χρόνος ίδρυσης:	Άγνωστος, καταστράφηκε και επανιδρύθηκε τον 14ο αιώνα.
Διεύθυνση:	Άγιος Γεώργιος Νηλείας
Ιδιοκτησιακό:	Κοινότητα Αγίου Γεωργίου Νηλείας
Τελευταία εγκατάσταση:	1976
Ηγούμενη:	Νικοδήμη Κίσσα
Μοναχές:	26
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	6 Σεπτεμβρίου και 8 Νοεμβρίου (Ανάμνηση θαύματος αρχαγγέλου Μιχαήλ και Σύναξη αρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ)

Κείμενο κήρυξης

Χαρακτηρίζεται η Ι.Μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών, που βρίσκεται στο χωριό Αγ. Γεώργιος Νηλείας του Ν.Μαγνησίας, ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, επειδή αποτελεί αξιόλογο σύνολο μοναστηριακής αρχιτεκτονικής και το καθολικό του κοσμείται με τοιχογραφίες 17ου και 18ου αιώνα.

ΦΕΚ 219/Β/14-4-1981

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Από το Βόλο, ακολουθούμε το δρόμο προς Άνω Λεχώνια και Αγ. Βλάσιο και 3,5 χλμ μετά τον Άγιο Βλάσιο, ο δρόμος αριστερό μας οδηγεί μετά από 800μ. στην Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Απέχει περίπου 25 χλμ από το Βόλο και 2 χλμ από την Ι.Μ. Γενέσεως Θεοτόκου Αγ. Βλασίου.

Το μοναστήρι έχει φρουριακή μορφή, "περιτριγυρισμένο με κάστρο μικρόν" κατά τον Α. Φιλιππίδη, και βρίσκεται σε υψόμετρο 600μ. περίπου, με πανοραμική θέα προς τον Παγασητικό κόλπο. Την γύρω βλάστηση αποτελούν κυρίως πουρνάρια, ενώ κοντά στο μοναστήρι υπάρχουν κάποιο κυπαρίσσια και πεύκα (εικ. 1).

Ο περιτοιχισμένος χώρος είναι περίπου 1,2 στρέμματα και με την γύρω περιφραγμένη έκταση φθώνει συνολικά τα 4 στρέμματα (εικ.2).

Η μονή ιδρύθηκε τον 12ο αι., καταστράφηκε από Καταλανούς πειρατές τον 13ο και επανιδρύθηκε τον 14ο αι.

Σύμφωνα με τον Γ. Παππόπουλο ή

Παπούλια η σημερινή μονή δεν είναι η αρχική. Τα πρώτα κτίσμα πρέπει να βρίσκονταν πιο κάτω, νοτιοανατολικά. Ιδρύθηκε στα βυζαντινά χρόνια και συγκεκριμένα τον 12ο αι., ίσως και από τους Μαγισσινούς, σύμφωνα με τον Κ. Λιάπη, και καταστράφηκε από τους Καταλανούς κατά το 1310. Ο ίδιος υποστηρίζει πως η θέση του καινούριου μοναστηριού άλλαξε εξαιτίας της συσσώρευσης του χιονιού από τον διπλά ορεινό όγκο, που δυσκόλευε κατά πολύ την ζωή των μοναχών. Ο Ζ. Εσφιγμενίτης υποστηρίζει πως ένας δεύτερος λόγος για την μεταφορά του μοναστηριού ήταν οι καταστροφές, που δέχονταν από τους διάφορους επιδρομείς. Η προστασία του μοναστηριού ενισχύθηκε με κάστρο - τμήματα του οποίου σώζονται μέχρι σήμερα - και οχυρωματικό πύργο.

Εγχάρκτη χρονολογία στην εξωτερική πλευρά του Ιερού Βήματος και στην βρύση του μοναστηριού μας παραπέμπει στον 18ο αι. και συγκεκριμένα στα 1764, όταν προφανώς ανακοινιάθηκε η μονή,

χωρίς δυστυχώς να αναφέρεται το όνομα του κτήτορα ή του ανακαινιστή. Ο Α. Φιλιππίδης επισημαίνει πως λίγο νωρίτερα, στα 1615, η μονή ενσωματώθηκε με όλη της την περιουσία στο Βακούφι (περιουσία της εκάστοτε Βασιλομήτορος) του Αγίου Γεωργίου, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τον Ζ. Εσφιγμενίτη, σχεδόν τρεις αιώνες αργότερο, στα 1891, στον κατάλογο των "εν ενεργεία μονών της Ελλάδος", με την σημείωση πως "τούτο το μοναστήριον δεν είναι στουροπήγιον αλλά κοινοτικόν".

Ως πιο φωτεινή προσωπικότητα, στα νεώτερα χρόνια της μονής, φέρεται η μορφή του γέροντα Γαβριήλ Ιωάσσοφ ο οποίος ηγουμήνευσε επί 47 χρόνια. Ο ιερομόναχος Γαβριήλ στα 1864 εξοσφολίζοντας την πληρεξουσιότητα των Ιβη-

Εικ.2. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Ν. όψη. (Παλαιότερη φωτογραφία).

2

ροκελιωτών μοναχών κατάφερε να νοικιάσει εφ' όρου ζωής τη μονή με την κτηματική της περιουσία. Το 1919, μετά τον θάνατο του τελευταίου ηγουμένου Ακόκιου, η διαχείριση πέρασε και πάλι στην κοινότητα του Αγίου Γεωργίου.

Το 1976, η νέα γυναικείο αδελφότητα που εγκαταστάθηκε, βρήκε το μοναστήρι ερειπωμένο. Τα τελευταία χρόνια γίνονται εκτεταμένες εργασίες και ανοκαίνισης των κτιρίων των κελιών με ποικίλες τροποποιήσεις και προσθήκες (εικ. 3, 4).

Υπάρχουν γραπτές αναφορές και για παλαιότερες προσπάθειες επισκευών των κτιρίων, όπως αυτές που μας πληροφορεί ο Κ. Λιάπης, (προέρχονται από τον Γ. Παπούλια), σύμφωνα με τις οποίες στη δυτική πλευρά το κελιά, που πυρπολήθηκαν από τους Γκέκκους το 1823, ανακαινίσθηκαν το 1833, κατά την ηγουμηνία του ιερομονάχου Δανιήλ Στάμου, ενώ το 1859 ανοικοινίσθηκε η ανατολική πλευρά με τον πύργο, ηγουμευόντος του παπα - Νεόφυτου Καμπούρη.

Όλο το μοναστήρι είναι θεμελιωμένο σε βραχώδες έδαφος. Η κατασκευή των παλαιών κτισμάτων είναι από λιθοδομή, με ξυλοδεσιές, ξύλινα πατώματα και στέγες με επικάλυψη πηλκών Πηλίου, εκτός από τις προσθήκες που καλύπτονται με κεραμίδια γαλλικού, ρωμαϊκού αλλά και βυζαντινού τύπου (εικ. 3, 4).

Εικ.3. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.
Β πτέρυγα. Ανακαίνιση εκ βάρθρων!

Εικ.4. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.
Β πτέρυγα. Ανακατασκευή με σύγχρονα υλικά.

5

6

Η κύριο είσοδος της μονής εντυπωσιακή, με πέτρινη θολωτή καμάρα και στεγασμένο εξώστη στον όροφο, πραεξέχει χαρακτηριστικά στη νότια όψη (εικ. 5, 6, 7). Η προσπέλιση στην ουλή γίνεται μέσω διαβατικού όπου στο ισόγειο δεξιά, σήμερα στεγάζονται η έκθεση, η τράπεζα και το μαγειρείο, ενώ οριστερά το αρχονταρίκι, το εργαστήριο αγιογραφίας και το ραφείο. Τον όροφο καταλαμβάνουν το κελιά των μοναχών. Εργασίες στερήσας της εξωτερικής πλευράς της νότιος πτέρυγος καθώς και αντικοτάσταση

φθαρμένων ξύλων και επισκευές στη στέγη έγιναν από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (εικ. 7). Στην όψη προς το εσωτερικό της αυλής, η περιμετρική στοά των κελιών στον όροφο έχει επενδυθεί πρόχειρα με ευτελή υλικά, όπου και διονοίχθηκαν κάποια παράθυρο (εικ. 8). Στη συνέχεια η δυτική πτέρυγα φέρει αρκετές αλλοιώσεις. Τμήμα της ξύλινης στοάς του ορόφου καθοιρέθηκε, (όπως προδίδουν οι ενοπομείνουσες δοκοθήκες), ενώ ό,τι απέμεινε έκλεισε πρόχειρο. Στο ισόγειο η ξύλινη κατασκευή,

Εικ. 5. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών Ν όψη.

Εικ. 6. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών Ν όψη. Ο πυλώνας.

8

Εικ.7. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. ΝΔ πτέρυγα. Εξωτερική όψη. Διακρίνεται στο βάθος η προϋπάρχουσα δομή της Β πτέρυγας. (Παλαιότερη φωτογραφία).

Εικ.8. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. ΒΑ άποψη. Κλειστή στοά ορόφου στη Ν και Δ πτέρυγα. Νεόδμητο ογκώδες παρεκκλήσι στη ΒΑ γωνία.

7

που στήριζε τη στοά, αντικαταστάθηκε με μεταλλικούς δοκούς και λιθόκτιστα υποστηλώματα, όπου στο ένα από αυτά σήμερα βρίσκεται τοποθετημένη μαρμάρινη πλάκα με δυσανάγνωστο περιεχόμενο. Πρόκειται μάλλον για επιγραφή ανακαίνισης, καθώς διακρίνονται ονόματα και χρονολογία, όπως "γιουργάκης ... επίτροπος ... (;) 8/1833, Ιουλι 25, ... μαστορου πουτολις" (εικ. 10). Η λιθοδομή δείχνει επισκευασμένη και αρμολογημένη, ενώ η στέγη έχει υποστεί καθιζήσεις (εικ. 9, 10, 11).

Στη βόρεια πτέρυγα οι επεμβάσεις είναι δραστικότερες. Εκτεταμένες τροποποιήσεις και προσθήκες, ανεξέλεκτες αισθητικά και αμφισβητούμενες κατασκευαστικά, μεταβάλλουν ολοκληρωτικά την παλαιά δομή (εικ. 12, 13). Διαφορετικοί τύποι λιθοδομών, όπου διανοίχθηκαν παράθυρα ποικίλων μεγεθών και αναλογιών, καλούνται να ενσωματώσουν μορφολογικά αξιόλογα προγενέστερα αυθεντικά στοιχεία, όπως τη μαρμαροπελεκκτή βρύση όπου διακρίνονται καθαρά λιθανάγλυφες παραστάσεις με το φίδι που δαγκώνει το δικέφαλο αετό, τον σκύλο που κυνηγεί το λαγό, αλλά και επιγραφή που καταγράφει τη χρονιά ανακαίνισης της μονής. Η επι-

Εικ. 9. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.

Δ πτέρυγα. Εσωτερική όψη.

Εικ. 10. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.

Δ πτέρυγα. Εντοιχισμένη επιγραφή σε υποστήλωμα ισογείου.

Εικ. 11. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.

Δ πτέρυγα. Εξωτερική όψη.

- Εικ. 12. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Σύνδεση λιθοδομής παλαιάς Δ πτέρυγας και σύγχρονης Β πτέρυγας.
- Εικ. 13. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Β πτέρυγα υπό ανακατασκευήν. Εσωτερική όψη. Διάφορα είδη τοιχοποιίας και λιθοδομής...
- Εικ. 14. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Β πτέρυγα. Βρύση.
- Εικ. 15. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Β πτέρυγα. Επιγραφή στο δεξιό κάτω άκρο της βρύσης.

γραφή έχει ως εξής:

"ΤΩ ΑΓΙΩ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ
Ε/ΠΑΡΑΚΙΝΕ/ΘΥΟΣ ΝΑΟ (c) ΕΤΟΣ
/1764/ ΑΠΡΙΛΙΟΥ/2" (εικ. 14, 15).

Η νέα κατασκευή γίνεται με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα και περιμετρικό "σενάζ" για την έδρωση της ξύλινης στέγης, τείχους πλήρωσης από οπτοπληθοδομή και επενδύσεις με πέτρα (εικ. 4, 16). Ο χώρος στο ισόγειο θα λειτουργήσει ως αρχονταρίκι και ο όροφος θα στεγάσει κελιά μοναχών. Το βορειοανατολικό άκρο καταλαμβάνει νεόδμητο μεγάλο πορεκκλήσι αφιερωμένο στη Γένεση του Τιμίου Προδρόμου, στον Άγιο Ποτάμιο και στον Άγιο Αντώνιο (εικ. 7, 8). Η ανατολική πτέρυγα επίσης επισκευασμένη και τροποποιημένη επικοινωνεί με νέα κτίρια έξω από το περίγραμμα της μονής, όπου λειτουργούν ραφείο, εργοστάσιο αγιογραφίας και κελιά μοναχών.

Στο κέντρο βρίσκεται το καθολικό κτίσμο του 15ου αι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Είναι λιθόκτιστη μονόκλιτη βσιλική με τρούηλο, ο οποίος κατέπεσε στους σεισμούς του 1955. Κατά την επισκευή, που έγινε στη δίρριχτη στέγη, αντικαταστάθηκαν οι χαρακτηριστικές σκεπόπλακες με κεραμίδια γαλλικού τύπου (εικ. 17). Ο Κ. Λιάπης περιγρά-

Εικ. 16. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.
Β πτέρυγα. Εξωτερική όψη.

Εικ. 18. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών.
Στέγες κυρίως ναού και πρόναου.

φοντας το καθολικό αναφέρει επίσης για την οροφή ότι "ύστερα από την σνακαίνιση του 1955 είναι πια επίπεδη και χρισμένη με τσιμεντοκανία... Ο φωτισμός του κυρίως ναού γίνεται από έξι μικρά μονόλοβα παράθυρα που βρίσκονται όλα ψηλά... Η κόγχη του ιερού δεν είναι ακριβώς κυκλική αλλήλ φέρει εξωτερικά επτά κάθετες και παράλληλες αβαθείς εσοχές πάνω από τις οποίες υπήρχαν παλιότερα ισάριθμα εντοιχισμένα πιάτα" (εικ. 17).

Ο πρόναος, στεγασμένος με δίρριχτη στέγη καλυμμένη με σκεπόπληκας, προστέθηκε το 1903 από τον ηγούμενο Γαβριήλ Ιωσόσφ, περιορίζοντας σημαντικό το χώρο της αυλής (εικ. 18). Το δάπεδό του, όπως και του παρεκκλήσιου, καλύφθηκε με μαλτεζόπληκας, ενώ του κυρίως ναού επιστρώθηκε με σύγχρονα κεραμικό πλακίδια.

Οι εσωτερικοί τοίχοι του καθολικού, τόσα από τις παλαιότερες γραπτές αναφορές, όσο και από τις σωζόμενες μέχρι σήμερα ταιχογραφίες του, όσες απέμειναν από τους σεισμούς του 1955 και 1980 και από τις άτεχνες επικαλύψεις, φαίνεται πως ήταν σχεδόν κατάγραφοι από θέματα χωρισμένα σε διαφορετικές ζώνες. Πρόκειται για έργα αχρονολόγητα και ανυπόγραφα, επηρεασμένα από την λαϊκή ζωγραφική. Ο Κ. Λιόπης αναφέρει

Εικ.17. Ι.Μ. Παρμεγίστων Ταξαρχών.
Καθολικό. Κόχη Ιερού.

19

20

την παλιό σημείωση του Γ. Παπούλια, η οποία καταγράφει επιγραφή που δεν υπάρχει πλέον σήμερα: "...1806, εικονογραφίσθη ο θείος ούτος ναός, αρχιερατεύσαντος Αθανασίου του Κυπρίου, ηγουμενεύσαντος εν ιεραμονάχοις κ. Ποπολακώβου". Οηλάσωμοι άγιοι, προφήτες, σκηνές από την ζωή του Χριστού αυθεντικές ή επιζωγραφισμένες από τον Μ. Πανσιωτόκη (1910 - 1911) εντυπωσιάζουν και καθηλώνουν τον προσκυνητή, ενώ ταυτόχρονα ξαφνιόζουν και απογοη-

τεύουν, συνδυαζόμενοι με την οπτότην μετάβαση από τα σκούρα έντονα χρώματα στο εκτυφλητικό λευκό του τοίχου (εικ. 19, 20).

Το ψηλό και επιβλητικό τέμπλο αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα δείγματα της ξυλογλυπτικής τέχνης του Πηλίου. Κοσμεύεται πυκνά από τα γνωστά διακοσμητικά θέματα εμπνευσμένα από το ζωικό και φυτικό βασίλειο και φέρει δεσποτικές εικόνες, έργα του 1772 (εικ. 21, 22).

Εικ. 19. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχ. Καθολικό. Τοιχογραφίες.

Εικ. 20. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχ. Καθολικό. Τοιχογραφίες.

Τα βημόθυρα κυριαρχούν στη σύνθεση εξαιτίας της χρυσαυμένης τους επιφάνειας. Είναι διάτρητα στο πάνω μέρος, ενώ πιο χαμηλά κοσμούνται από μικρές ισομεγέθεις εικόνες του Ευαγγελισμού και διαφόρων αγίων (εικ. 22).

Ο μεγάλος στουρός του τέμπλου κόπηκε κατά την ανακαίνιση του 1956, ενώ το ψηλότερο τμήμα του, στο οποίο είχαν τοποθετηθεί οι εικόνες των Αποστόλων, αφαιρέθηκε και τοποθετήθηκε σε αποθήκη της μονής, όπου σύμφωνα με τον Κ. Λιάπη τελικά εξαφανίστηκε.

Ανάμεσα στα ιερά κειμήλια μεγάλης σπουδαιότητας είναι ένα άγιο ποτήριο, με χαραγμένη τη χρονολογία 1490 (;), ενώ εξέχουσα θέση κατείχε η θαυματοργός εικόνα του Ταξιάρχου Μιχαήλ, η οποία δυστυχώς κλήθηκε το 1976 από την εκκλησία της Πανογίας Ευαγγελίστριας, στην οποία είχε μεταφερθεί για μεγαλύτερη ασφάλεια. Αρκετές επίσης νεότερες φορητές εικόνες (19ου και 20ου αι.) φυλάσσονται στο καθολικό και στο παρεκκλήσι της μονής.

Εικ.21. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Καθολικό. Τέμπλο.

Εικ.22. Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Καθολικό. Βημόθυρα τέμπλου.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Διαφάνεται έντονα διάθεση επέκτασης, ανανέωσης και εκσυγχρονισμού σε όλο το χώρο της μονής. Τμήματα των παλαιών πτερυγών επισκευάζονται και συντηρούνται, αλλήλ κυρίως γίνονται καθαιρέσεις και ανακαινίσεις εκ βόθρων (βόρεια και ανατολική πτέρυγα), όπου αντικαθίστανται οι παλαιές δομές από νέα και μεγαλύτερα κτίσματα, με κάθε υλικό και τρόπο, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στις λειτουργικές ανάγκες, όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από την μοναστική κοινότητα. Επιπλέον επισημαίνουμε ότι στο καθολικό οι εκτεταμένες ανακαινίσεις και προσθήκες δεν συνάδουν με τον χαρακτηρισμό ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, όπως αυτό κηρύχθηκε από την πολιτεία. Όλες αυτές οι επεμβάσεις αλλοίωσαν τη φυσιογνωμία του συγκροτήματος, ο ελεύθερος χώρος της αυλής συρρικνώθηκε και η κυκλοφορία και παραμονή σε αυτόν γίνεται δύσκολη.

Αισθητικά χάθηκε η αρμονία της σύνθεσης των κτιρίων καθώς μεταλλάχθηκε το τοπίο εμπλουτιζόμενο συνεχώς με νέα, επιτείνοντας την ανησυχία δομικής και μορφολογικής συνύπαρξης ετερόκλητων στοιχείων στο χρόνο.

Η σωστή τεχνική συντήρηση των παλαιών κτισμάτων από εξειδικευμένους επιστήμονες, η επισταμένη στερέωση της λιθοδομής και των στεγών, η αποξήλωση των πρόχειρων κατασκευών και η ανάδειξη - ανακατασκευή της ξύλινης σιόας στον όροφο με σεβασμό όλων των ειδικών στοιχείων, που προσδιορίζουν την ιστορία και την ιερότητα του χώρου, θα προσδώσουν νέα πολιτιστική και θρησκευτική διάσταση στη μονή.

Η αυλή, ιδιαίτερα σημαντική στα μοναστηριακά συγκροτήματα, ωφείλει να παραμένει σε μέγεθος ανάλογο των κλειστών χώρων. Με τα νέα κτίρια που κατασκευάζονται όταν αυτό κατοικηθούν, η κυκλοφορία και η παραμονή των ανθρώπων θα επιδεινωθεί ακόμη και ως προς την ασφάλειά τους, αφού δεν διαφαίνονται μέτρα πυροπροστασίας και εύκολη διαφυγή σε περίπτωση ειδικών συνθηκών.

Παρ' ότι διαφάνεται ότι σε πολλά τμήματα η κατάσταση είναι μη αναστρέψιμη, κρίνεται απαραίτητο και καθοριστικό εντός του περιτοιχισμένου χώρου να σταματήσουν οι παράτυπες επεμβάσεις, να καθαιρεθούν όπου είναι δυνατόν οι αυθαίρετες προσθήκες και να διατηρηθούν επιστροτεύοντας σύγχρονες τεχνικές μεθόδους και γνώσεις όλα τα παλαιά κτίσματα, διαμορφωμένα με τρόπο που να αποτελούν ενιαίο λειτουργικό και αισθητικό παραδοσιακό μοναστικό σύνολο. Οι οποιοσδήποτε λειτουργικές ανάγκες θα πρέπει να καλυφθούν σε άλλους χώρους, έξω από τον περιτοιχισμένο διατηρητέο χώρο της μονής.

Θεωρούμε σκόπιμο ότι, σε όποια φάση κατασκευών και να βρίσκεται ο χώρος, υπάρχει δυνατότητα αναθεώρησης επιλογών, ακόμη και αν εκτιμηθούν σήμερα χρονοβόρες και δαπανηρές, προκειμένου η μονή, ιδιαίτερα πολυηληθής, από τις σημαντικότερες του νομού Μαγνησίας, να παραμείνει ιστορικό ισχυρή, διατηρώντας στο μέλλον τα ίχνη του πολιτισμού μας στα κτίσματά της, σεβόμενη το παρελθόν και την πορεία του μοναχισμού. Άλλως με το χρόνο θα δείχνει όλο και περισσότερο χώρος σύγχρονης και όνετης περιστασιακής ή και μόνιμης φιλοξενίας ανθρώπων, όπου ο θρησκευτικός οίστρος, ηρεμία και η γαλήνη δεν θα κυριαρχούν των συναισθημάτων τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργιάδη Ν., *Η Θεσσαλία*, Βόλος 1894, (2η έκδοση), κ.σ.
- Εσφιγμενίτου Ζ., *Προμηθεύς*, έτ. Γ', αρ. Λγ', Βόλος 1891, σ. 265 - 266
- Κορδότου Γ., *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ. 279 - 280
- Λιάπη Κ., "Τ' Αφξαρχού το μοναστήρι", εφημ. "*Η Θεσσαλία*", Βόλος 13.2. 1972
- Λιάπη Κ., "Η Μονή Ταξιαρχών στον Αϊ - Γιώργη Νηθείας", *Θεσσαλικά Χρονικά*, τ. 6, Βόλος 1983, σ. 36
- Μακρή Κ., *Η Λαϊκή Τέχνη του Πηλίου*, Αθήνα 1976, σ. 97, 272
- Παπαθανασίου Α., *Η Βυζαντινή Δημητριάδα, 431-1204*, Βόλος 1995, σ. 144
- Παππόπουλου ή Παπούλια Γ., *Λεχώνια, Κανάλια, Αγ. Γεώργιος*, Βόλος 1936.
- Παππόπουλου ή Παπούλια Γ., *Ιστορικά αναμνήσεις Ιεράς Μονής των Ταξιαρχών*, Βόλος 1939.
- Σπερόντσα Θ., *Τα περιωθέντα έργα του Αργ. Φιλίππιδη. Μερική Γεωγραφία, Βιβλίον Ηθικών*, Αθήνα 1978, σ. 180

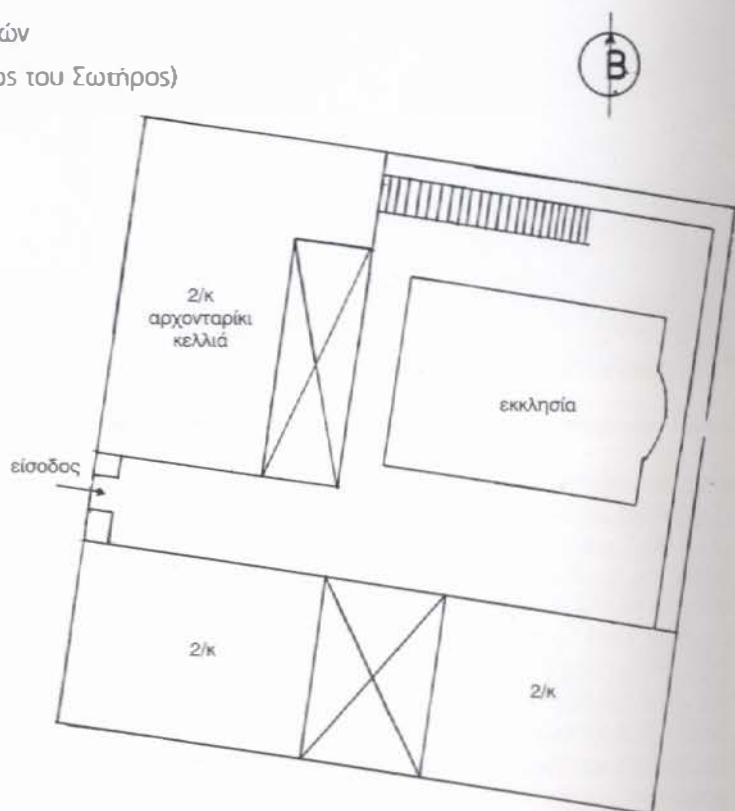

Εικ. 1. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος.

15. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ή "ΜΕΓΑ ΣΩΤΗΡΑ" ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΗΛΕΙΑΣ

Χρόνος ίδρυσης:	1755 ανακοίνηση "εκ βόθρων"
Διεύθυνση:	Αγ. Γεώργιος Νηλείας - Άνω Γατζέα
Ιδιοκτησιακό:	Κοινοτική μανή. (Κοιν. Αγ. Γεωργίου Νηλείας) Εποπτεύεται από την Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών Αγίου Γεωργίου Νηλείας (από τον Οκτώβριο του 1994)
Τελευταία εγκατάσταση:	1996
Μοναχές:	2 (εκ περιτροπής το καλοκαίρι) της Ι. Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	6 Αυγούστου (Μεταμορφώσεως του Σωτήρος)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

2

Η μονή βρίσκεται στη θέση "Κανό-
ηλια", ανάμεσα στον Αγ.Γεώργιο Νη-
ληίας και την Άνω Γατζέα. Κατευθυνόμε-
νοι από τον Αγ. Γεώργιο Νηληίας προς Πι-
νακάτς, μετά το χωριό Αγ. Γεώργιος, δε-
ξιά υπάρχει μικρότερος δρόμος που οδηγεί
στον οικισμό της Αγ. Τριάδας. Μετά
από 1,5 χλμ περίπου ακολουθούμε το
χωματόδρομο δεξιά και φτάνουμε στη
μονή.

Καταλαμβάνει έκταση περίπου μισό
στρέμμα, έχει πανοραμική θέα και βρί-
σκεται σε περιοχή κατάφυτη από ελιές

και λίγα ψηλά κυπαρίσσια στην τσιμεντο-
στρωμένη εξωτερική αυλή (εικ. 1).

Δυτικά της μονής υπάρχουν τμήματα
μικρού ελαιοτριβείου (γαηλιόγρας), που
χρησιμοποιούνταν από τους μοναχούς.

Σύμφωνα με παλαιά έγγραφα, (αφιε-
ρωτήριο, δωρητήριο, ενοικιαστήριο
κλπ.), που φυλάσσονται στο αρχείο της
κοινότητας του Αγ. Γεωργίου Νηληίας και
παραθέτει ο Πασαγράφος Κωνσταντός Λιάπης,
"η μονή δεν ανήκει στην κατηγορία των
μεγάλων μοναστηριών του τόπου. Δεν

Εικ.2. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Δ πλευρά

Εικ.3. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".

Δ όψη. Τροποποίηση αναγμάτων.

ήταν καν σταυροπηγιακή μονή ή έστω μετόχι μίας γνωστής αγιορείτικης μονής, αλλά ένα κοινό ιδιόκτητο θρησκευτικό καθίδρυμα".

Ο ίδιος ερευνητής, διασώζοντας το γραπτό κείμενο του αϊγιωργίτη λόγιου Γεωργίου Παππόπουλου ή Παπούλη, μας πληροφορεί πως, πριν οικοδομηθεί με τη σημερινή μορφή του το μοναστήρι, υπήρχε στον ίδιο χώρο "ερειπωμένη παλαιά, ακμόζουσα επί της Βυζαντινής εποχής, ήτις κατεσφράφη το 1310 παρά των Κατολινών". Συνεχίζοντας υποστηρίζει πως στον ίδιο χώρο ξανακτίστηκε από την αρχή, στα 1755, καινούργιο μοναστήρι με δωρεά του "εγκατοίκου και μεγάλου δωρητού Χατζή Ευαγγελινού Ευθυμίου Διαμαντή, του αφιερώσαντος όλα τα εαυτού ελαιοκτήματα, ηγουμενεύσας κοσμικός ων, έχων μισθωτών ιερομόναχον και αποβιώσας εν ουτή".

Γνωρίζουμε και πόλη από έγγραφο, ότι στα 1764 οι ντόπιοι ζήτησαν την άδεια επισκευής της μονής από τον διοικητή της Αργαλασσίας, η οποία και τους παραχωρείται με τον όρο να μην γίνει καμία κτιριακή μεταβολή στη μονή. Συγκεκριμένα: "...εζήτησαν παρ' εμού (διοικητή Αργαλασσίας) έγγραφον άδειαν προς επισκευήν της εν λόγω μονής, τούτου ένεκα υπό τον όρον του να τηρήσασιν αμετόβλητον το σχήμα και τας διαστάσεις αυτής...".

Σύμφωνα πάντα με τον Κων/νο Λιόπη για εκατό χρόνια η μονή ανήκε στο "κοινό της χώρας" του Άϊ - Γιώργη. Η εκάστοτε κοινοική αρχή είχε την εποπτεία και καλλιέργεια των κτημάτων της, εξοσφορίζοντας από αυτά όχι μόνο το έσοδα για τη συντήρηση της μονής και των κτισμάτων της, αλλά και τη συντήρηση του σχο-

3

λείου των "κοινών γραμμάτων" και των σχολών της περιοχής της. Στο ίδιο διάστημα στο μοναστήρι λειτουργούσε έμμισθος ιερέας.

Από το 1865 έως το 1882 η "Μέγα - Σωτήρα" με όλη της την περιουσία νοικιόστηκε από την κοινότητα στον ηγούμενο της Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών, Νεόφυτο. Ο τελευταίος λίγο πριν το θάνατό του "έβησε" τη συμφωνία με την κοινότητα παραδίδοντας το μίσθωμα. Αυτή ίσως ήταν και η αρχή της εγκατάλειψης του μοναστηριού.

Οριοθετείται από λιθόκτιστα κτίσματα και ψηλό περίβολο, με κυρίαρχο στοιχείο το μεγαλοπρεπές κωδωνοστάσιο πάνω από τη τοξωτή πύλη στη δυτική πλευρά (εικ.2).

Το 1995 η κατασκευή του νέου διώροφου κτίσματος στη βορειοδυτική γωνία της μονής καθώς και οι επεμβάσεις που έγιναν στις λιθοδομές με τη διάνοξη νέων και μεγαλύτερων ανοιγμάτων, επέφεραν σημαντικές αλλαγές στις όψεις, όπως αποδεικνύεται και από παλαιότερη φωτογραφία της μονής (εικ.3). Εκτός αυ-

ταύ, ο τρόπος κατασκευής και σύνδεσης του νέου κτιρίου με τους παλιούς τοίχους, επιτάχυνε τη ρηγματώση στη βόρεια πλευρά, όπου δημιουργήθηκαν νέες βοθιές επιμήκεις ρωγμές (εικ.4), και συνετέλεσε πιθανότατα στην εμφάνιση έντονης κλίσης του κωδωνοστασίου στη δυτική όψη (εικ. 5).

Ακριβώς κάτω από το κωδωνοστάσιο και πάνω από το τοξωτό υπέρθυρο της εισόδου παραμένει εντοιχισμένη λιθολογική επιγραφή με χαραγμένο ισοσκελή σταυρό που ηλισσιώνεται στις δύο πάνω οριζόντιες κεραίες του από τη χρονολογία 1841 (πρόκειται για σπλή ονακοίνηση της μονής) και στις δύο κάτω από το μολύβωμα IS = XC (εικ.6,7).

- Εικ.4. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".
Β εξωτερικός τοίχος. Ρηγματώσεις.
- Εικ.5. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Δ πλευρά.
Έντονη κλίση κωδωνοστασίου.

Εικ.6. Ι.Μ. "Μεγά Σωτήρα" . Δ όψη.
Είσοδος της μονής.

Εικ.7 Ι.Μ. "Μεγά Σωτήρα" . Δ όψη.
Λιθανάγλυφη επιγραφή.

Η νότιο παλαιά πτέρυγα των κελλιών βρίσκεται σε κακή κατάσταση και δεν χρησιμοποιείται, ενώ έχει καθαιρεθεί το τμήμα της προς ανατολικά. Στη λιθοδομή εμφανή ίχνη υποδοχής δοκών πιθανολογούν την ύπαρξη ανοιχτής ξύλινης στοάς (εικ. 8, 9). Η πτέρυγα αυτή φέρει πολλές ρηγματώσεις, πιθανότατα οφίτη φθορά του χρόνου σε συνδυασμό με καθίζηση εδάφους, ερπυσμό του κονιάματος και διάχυτη υγρασία (εικ.8). Στον ανατολικό λιθόκτιστο τοίχο του περιβόλου έχει ανοιχτεί πόρτο επικοινωνίας της αυλής με

το σύγχρονο κτίσμα των χώρων υγιεινής, που προστέθηκε εξωτερικά της μονής (εικ. 10, 11).

Στο εσωτερικό της μονής, αριστερά της εισόδου, το νέο διώροφο κτίσμα περιλαμβάνει κελλιά στον όροφο και βοηθητικούς χώρους στο ισόγειο (εικ.12, 13).

Εικ.8. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρο". Η εξωτερική όψη. Πολλές ρηγματώσεις.

9

Εικ.9. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".

Ν εγκαταλελειμμένη πτέρυγα
κελλιῶν.

Εικ.10. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Ν πτέρυγα
κελλιῶν.

Εικ.11. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Α τοίχος
περιβόλου. Πόρτα χώρων υγιεινῆς.

10

11

Εικ.12. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".
Δίπλευρά. Η είσοδος της
από το εσωτερικό της αυλής.

Εικ.13. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".
ΒΔ νέο κτίσιμο κεληλιών.

14

15

Το καθολικό είναι μονόκωπος τρουίλλιαίος ναός παραλληλαγή του συνεπτυγμένου σταυροειδούς του οποίου ο τρουίλλιος στηρίζεται σε αβαθή τόξα μέσω σφαιρικών τριγώνων. Σύμφωνα με το έγγραφο αίτησης ανακαίνισης της μονής του 1764, ήταν οικοδομημένο "δια πετρών και ασβέστου, με σκεπήν στηριζομένην επί θόλου", τον ονομαζόμενο "κουμπέ", κυρίαρχο στοιχείο στο παλιό μοναστήρι. Πρόσφατα όλο το καθολικό επιχρίστηκε εξωτερικά και εσωτερικά εκτός από την εξωτερική πλευρά της

κόγχης του ιερού, στην οποία διατηρήθηκε η αρχική εμφανής λιθοδομή. Όλη η στέγη και ο τρουίλλιος, αφού εξομαλύνθηκε η κορυφή του, καλύφθηκαν με πλάκες Πηλίου (εικ. 14, 15).

Όπως φαίνεται σε πολαιότερη φωτογραφία, στη νότια πλευρά του καθολικού υπήρχε κλειστός εξωνόρθικας με ανεξόρτητη μονόρριχτη στέγη.

Εικ. 14. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Καθολικό. ΝΔ όψη.

Εικ. 15. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα". Καθολικό. Α όψη.

Στο τοξωτό υπέρθυρο της νότιας εισόδου απεικονίζεται σε τοιχογραφία η Μεταμόρφωση του Σωτήρη αρκετά καλά διατηρημένη, δείγμα τέχνης του τέλους του 18ου αι. και των αρχών του 19ου. Αντίθετα, σχεδόν κατεστραμμένη είναι η εξίσου μικρή τοιχογραφία πάνω από τη δυτική είσοδο του ναού με το Χριστό ένθρονο. Η παράσταση ολοκληρώνεται από διακοσμητική ζώνη με γεωμετρικό σχέδιο (εικ. 16).

Στο πανιελώς άγραφο εσωτερικό του ναού, ως ενδιαφέροντο στοιχείο εντοπίζονται το ηχητικά αγγείο που βρίσκονται στο κέντρο των σφαιρικών τριγώνων. Ωστόσο αρκετά καλά διατηρημένη είναι και η μοναδική τοιχογραφία του καθολικού, στην κόγχη της πρόθεσης, που απεικονίζει τον Επιτάφιο Θρήνο, ενώ στο κάτω μέρος της παράστασης διακρίνονται δίπτυχα με ονόματα.

Το τέμπλο του καθολικού είναι καινούργιο (εικ. 17).

16

Εικ. 16. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".
Καθολικό. Δ όψη.
Τοιχογραφία στο υπέρθυρο της
εισόδου.

Εικ. 17. Ι.Μ. "Μέγα Σωτήρα".
Καθολικό. Τέμπλο.

17

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Έκδηλη είναι η προσπάθεια αναβίωσης της μικρής αυτής μονής με ανακατασκευή και επαναχρησιμοποίηση των κτισμάτων της.

Η επιλογή του τρόπου κατασκευής των νέων κτισμάτων αλλά και οι τεχνικές επισκευές των κατεστραμμένων λιθαδομών οφείλουν να γίνονται με περίσκεψη, ώστε να είναι απόλυτα συμβατές οι νέες με τις παλιές δομές και όλα τα κτίσματα να συνυπάρχουν τεχνικά με αρμονία και αλληλοσεβασμό.

Οι τραυματισμοί και οι ρηγματώσεις των κτιρίων, όπου εντοπίζονται, θα πρέπει άμεσα να επισκευαστούν, διότι με το χρόνο θα επιδεινώνονται.

Η νότια πτέρυγα των κελιών, αν ανακατασκευαστεί και λειτουργήσει, θα προσφέρει στις μοναχές καλύτερη διαβίωση, αφού καταλαμβάνει την ευνοϊκότερη θέση ως προς τον προσανατολισμό.

Επιβάλλεται η αποκατάσταση των παραδοσιακών παλαιών κτισμάτων της μονής, καθ' όσον βόσει διασωθέντων φωτογραφιών καθίσταται γνωστή η αρχική αρχιτεκτονική μορφή του μοναστηριού. Η ανόδειξη του σε σχέση με την εξαιρετική θέση και τη καταπληκτική θέα στη γύρω περιοχή θα αποτελέσουν ένα ακόμη κίνητρο για τους επισκέπτες - προσκυνητές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζαχαρίου Γ., *Σελίδες από την Ιστορία της Μαγνησίας*, Βόλος 1994, σ. 41

Λιάπη Κ., "Κοινοτική Μονή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στη θέση Κανάλια",
Α.Θ.Μ., ΚΛ, τ. ΣΤ', Βόλος 1983, σ. 44, 46, 87

Λιάπη Κ., "Αρχαιολογία της Μονής Μέγα Σωτήρα του μέγα Πλου Αι - Γιώργη του Πηλίου",
Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τομ. Δ', 1983, σ. 81-96

Παππόπουλου ή Παπούλια Γ., "*Λεωνία - Κανάλια - Άγιος Γεώργιος*", Άγιος Γεώργιος 1939,
(χειρόγραφες σημειώσεις).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. Θ. Μ. : Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών

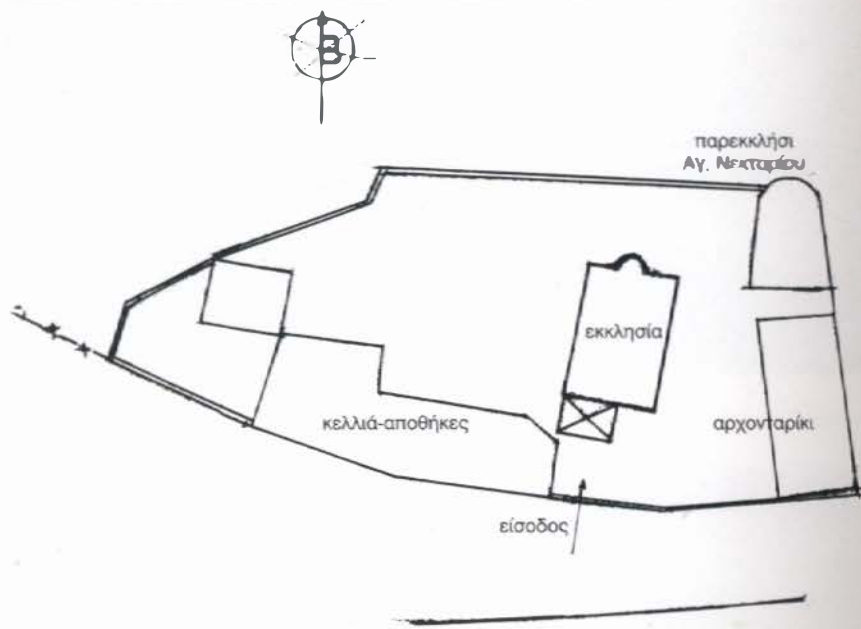

Εικόνα 1. Η Μ. Γενέσιου της Κρήνης και Γεννητόριον. Περιβάλλον χώρος

16. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΓΕΝΕΣΙΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΓ. ΒΛΑΣΙΟΥ

Χρόνος ίδρυσης:	Άγνωστος (ίσως αρχές 19ου αι.)
Διεύθυνση:	Άγιος Βλάσιος - Πηλίου
Διοικησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Τελευταία εγκατάσταση:	1988
Μηγούμενη:	Μαγδαληνή Τσουράνα
Μοναχές:	3
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	8 Σεπτεμβρίου (Γενεσίου της Θεοτόκου)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Βρίσκεται κοντά στο χωριό Αγ. Βηλόσιος, ή Καραμπάς (τούρκικο τοπωνύμιο από τις λέξεις καρά = μαύρα και μπας = κεφάλι), περίπου 15 χλμ. από το Βόλο, κοντά στην Ι.Μ. Παμμεγίστων Ταξιαρχών Νηλείας. Για το ίδιο χωριό ο Γ. Κορδάτος αναφέρει πως "στα πριν της τουρκικής κατάκτησης χρόνια, ήταν μοναστηρότοπος και γι' αυτό έγινε ιδιοκτησία του Στέμματος..."

Για να προσεγγίσουμε τη μονή από το Βόλο, ακολουθούμε το δρόμο προς Άνω Λεχώνια και Αγ.Βηλόσιο. Μετά το χωριό

Αγ. Βηλόσιο, υπάρχει διασταύρωση αριστερά με δρόμο βατό, που οδηγεί στην μονή.

Το μοναστήρι βρίσκεται σε υψόμετρο περίπου 400μ. ανάμεσα σε βλάστηση από πουρνάρια, λιγοστά κυπαρίσσια και πεύκα. Η περιφραγμένη έκταση είναι περίπου 800 μ² και μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο φτάνει τα 4 στρέμματα (εικ. 1).

Εικ. 2. Ι.Μ. Γενεσίου της Θεοτόκου κεληλιών στη ΒΔ πλευρά.

Δυστυχώς η συγκεκριμένη μονή δεν αφιερώνεται από τους σύγχρονους "γεωγράφους" ή ιστορικούς με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η ακριβής χρονολόγηση της ίδρυσής της. Η έρευνα γίνεται ακόμη πιο δύσκολη καθώς δεν έχει σωθεί καμία κτητορική επιγραφή ή οικογενειακή ενυπόγραφη. Πρόκειται για κτίσμα των αρχών του 19ου αιώνα, το οποίο το 1988 ενεργοποίησε, επικεφαλής και ανακαίνισε η νέα γυναικεία αδελφότητα, προερχόμενη από την Ι.Μ. Γενεσίας.

Η είσοδος της μονής είναι στη δυτική πλευρά. Νοτιοανατολικά βρίσκεται το αρχονταρίκι και βορειοδυτικά τα κελιά των μοναχών και οι αποθήκες. Είναι κτίσματα καινούργια, και καθοικονομημένα (εικ. 2).

Στο κέντρο των κτισμάτων το καθολικό, μικρό σε διαστάσεις, ρυθμού βασιλικής αφιερωμένο στο Γενέσιο της Θεοτόκου, αποτελεί μοναδική μαρτυρία της αρχαίας μονής (εικ. 3). Κατά την πρόσφατη ανακαίνιση έγινε επικάλυψη του πα-

Εικ. 3. Ι.Μ. Γενεσίου της Θεοτόκου. Καθολικό. Νόψη.

Εικ. 4. Ι.Μ. Γενεσίου της Θεοτόκου. Καθολικό. Εσωτερικός χώρος.

λαιοῦ ξύλινου τέμπλου με άσπρα χρώμα και τοποθετήθηκαν σύγχρονα πλακίδια στο δάπεδο. Στους τοίχους παρατίθενται πολλές φορητές εικόνες διαφόρων μεγεθών. Σύγχρονος είναι και ο ξυλόγλυπτος εξοπλισμός του (βημόθυρα, αναλόγιο, στασίδια κ.λ.π.) (εικ. 4).

Νοσοκομειακό πρόσφατα κτίστηκε το παρεκκλήσι του Αγ. Νεκταρίου (εικ.5).

Εικ.5. Ι.Μ. Γενεσίου της Θεοτόκου
Παρεκκλήσι Αγ. Νεκταρίου

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η μονή στο σύνολό της είναι κοίλοσυντηρημένη και ιδιαίτερο επιμελημένη από τις μοναχές. Ο κήπος, η καθαριότητα και η τάξη του χώρου, αποτέλεσμα της πολύωρης προσωπικής ενοσχόλησης των μοναζουσών, προσφέρουν στον επισκέπτη την αίσθηση της ζεστασιάς και της φιλοξενίας. Η ιερότητα και η πρεμία του χώρου είναι διόχυτη, παρ'όλο που η ότακτη διάταξη των κτισμάτων ουδόλως θυμίζει την συνήθη τυπολογία της δομής των μοναστηριών.

Η αντιμετώπιση των παιδιών και μεταγενέστερων κτισμάτων με τον ίδιο ήλιτό και αφαιρετικό τρόπο, αναδεικνύουν μεν και προβάλλουν το ασκητικό πνεύμα, δυσχεραίνουν όμως την αναγνώριση και προσέγγιση αξιόλογων πιθανών στοιχείων ιστορικού ενδιαφέροντος.

Η αποκατάσταση, προβολή και ανάδειξη του καθολικού και η αποκάλυψη της αρχικής μορφής του τέμπλου, θα βοηθήσουν στην έρευνα στοιχείων γύρω από τη μονή, αποδίδοντας παράλληλα ίσως και κάποιο μορφολογικό ενδιαφέρονσα όποψη.

Οι προσθήκες αλλή και οι παρεμβάσεις στα κτίσματα καλό θα ήταν να γίνονται μετά από προσεκτική μελέτη διάταξης, λειτουργικότητας και αισθητικής των όγκων, ώστε να επιτυγχάνεται αναλογία και ισορροπία της σύνθεσης στο χώρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κόκορη Δ., *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια (Προσκυνηματικός οδηγός)*, Αθήνα 1994, σ. 84

Καρδάτου Γ., *Ιστορία της Επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σ. 285

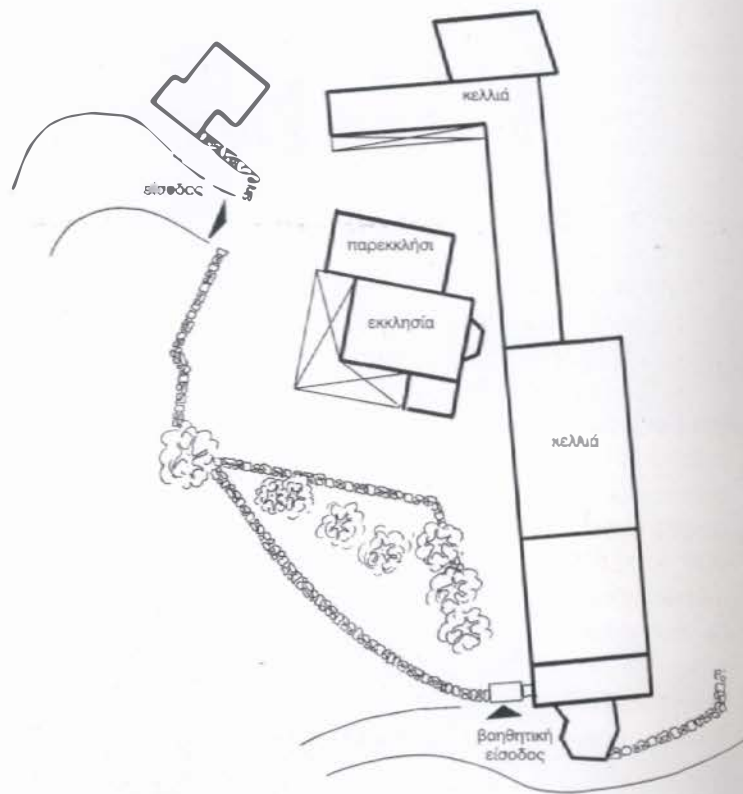

Εικ.1. Ι.Μ. Αγ. Γερασίου, Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος

17. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ

Χρόνος ίδρυσης:	1795 (Καθολικό 1741)
Παλιό όνομα:	Μακρινίτσα Πηλίου
Επίσκοπος:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Πρώτη εγκατάσταση:	1945
Παλαιότερη ονομασία:	Φεβρωνία Κανόβα
Μοναχές:	17
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	15 Σεπτεμβρίου (Αγίου Γερασίμου)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Βρίσκεται πάνω από την Μακρινίτσα, στη συνοικία "Κοκονά" ή "Κοκουνά", στο πιο ψηλό σημείο και απέχει 10-12 χλμ από το Βόλο. Στο όριο του χωριού, το μοναστήρι δείχνει προστατευμένο κάτω από μεγάλους βράχους, χωμένο σε μια πελώριο κόγχη (εικ. 1).

Η μορφή του Αγίου Γερασίμου του Νέου, ο οποίος κατογότον από το Λεοντάριο Αρκαδίας Πελοποννήσου, συνδέθηκε με την Ι.Μ. Αγ. Τριάδος Σουρβιάς, όταν ως ασκητής κατέφυγε σ' αυτήν κατά το τέλος του 17ου με αρχές του 18ου αιώνα και την ονοδοργάνωσε. Γρήγορο όμως η μονή έγινε πόλος έλξης πολλών πιστών και μοναχών εξαιτίας της φήμης του, οπότε ο άγιος ονοζπώντος την άσκηση και προσευχή αποσυρόταν σε ένα μικρό κελλή σε ερημική περιοχή της Μακρινίτσας, κάτω από τεράστιους βράχους.

Μετά την κοίμησή του στις 14-9-1740 - σύμφωνα με το ιστορικό σημείωμα της μονής - και την τοφή του στον ηρόναο της Αγ. Τριάδος (καθολικό της Ι.Μ. Σουρβιάς), η μοναστική κοινότητα, ένα χρόνο μετά (1741), αποφάσισε να κτίσει ναό αφιερωμένο στη μνήμη του αγίου στο σημείο όπου οσκήτευε. Όταν 54 χρόνια μετά το κελλή του αγίου καταστράφηκε ολοκληρωτικά, η μονή Σουρβιάς ανέλαβε την ανοικαδόμηση διώροφου κτιρίου, στο οποίο περιλαμβάνονταν δυο κελλή και βοηθητικοί χώροι για τους μοναχούς, που κατά καιρούς τελούσαν θείες οκοθουθίες. Σύμφωνα με την Α. Νόνου - Σκοτεινιώτη η οποία κατέγραψε επιγραφή του καθολικού, αυτό "κτίστηκε εκ βάρων το 1795", την ίδια δηλοδή εποχή των επισκευών της σκήτης. Ουσιαστικά ο χώρος πήρε τη μορφή κανονικής

2

3

Εικ.2. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Α παλαιότερο κτίσμα των κελλιών.

Εικ.3. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. ΒΑ πλευρά. Κτίσματα του 1950-55.

μονής το 1944 - 45, εποχή κατά την οποία χειροτονοούνται οι πρώτες τέσσερις μονοκές και έχουμε τη σύσταση της γυναικείας μονής του Αγίου Γερασίμου, με πρωτοβουλία του ηγουμένου της Ι.Μ. Φλαμουρίου, πατέρα Δοσίθεου Μαχαιρίτσα.

Από τότε κτίζονται κελιά σε διάφορες χρονικές περιόδους. Το παλιότερο τμήμα της μονής βρίσκεται ανατολικά, είναι διώροφο με χρήση οροφής στο ισόγειο, χώρους φιλοξενίας και ραπτικής στον όροφο (εικ.2). Στη συνέχεια το 1950 - 1955 κτίζεται δίπλα προς βόρειο νέο διώροφο κτίσμα με χρήσεις στο ισόγειο κουζίνας και τραπεζαρίας και στον όροφο κελιών (εικ. 3, 4). Το 1973 κατασκευάζεται τριώροφο κτίριο στη βόρεια πλευρά, με ξύλινους κλειστούς εξώστες στους ορόφους, όπου στεγάζονται κελιά, χώροι τραπεζαρίας και γενικά φιλοξενίας (εικ. 5). Τέλος το 1990, προστίθεται στη νοτιοανατολική πλευρά, σε συνέχεια με τα υπάρχοντα, διώροφο κτίσμα με εκθεσιακό χώρο και παρεκκλήσι της Ευαγγελίστριας για τις ακολουθίες κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Όλα τα κτίσματα, παλαιά και καινούργια, βρίσκονται σε συνέχεια, και περιβάλλουν την φροντισμένη πλακόστρωτη, κατά το μεγαλύτερο μέρος, αυλή.

Εικ.4. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. ΒΑ πλευρά. Κτίσμα του 1950-55.

Εικ.5. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Νέα Β πτέρυγα κελιών (1973).

Ο περίβολος φέρει σιδερένια απλά κάγκελα, όπως και η πόρτα της κυρίας εισόδου στη δυτική πλευρά (εικ. 6), ενώ πίσω από τη νεώτερη πτέρυγα κατασκευάστηκαν μικρές αποθήκες. Δευτερεύουσα μικρή είσοδος νοτιοανατολικά, βγαίνει σε λιθόστρωτο καλντερίμι.

Το καθολικό είναι σταυροειδής με τρούηλο και καταλαμβάνει το κέντρο της μονής. Η δυτική και νότια πλευρά περιβάλλεται από ξύλινη πλοκοσκηπή ανοικτή στοά που στηρίζεται με ξύλινες κολώνες σε χαμηλό πεζούλι (εικ. 7, 8). Ο

Εικ. 6. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Δ πλευρά. Είσοδος της μονής.

Εικ. 7. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Καθολικό. ΝΔ όψη.

ως γενικά βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Η λιθοδομή είναι πάχους 80 εκ. και έχει εξωτερικά λεπτό στρώμα επιχρίματος. Τα παράθυρα είναι μικρά με τυρό-τύμπανο και ανακουφιστικό τόξο πάνω από το υπέρθυρο (εικ. 9). Ο τρούηλος, χαμηλός και τυφλός, έχει επισκευαστεί και επενδυθεί με μολιύβι (εικ. 10). Η κάλυψη της στέγης είναι με πλάκες πλίνθι εκτός από το παρεκκλήσι των Ταρξών (προστέθηκε το 1974), που φέρει κεραμίδια γαλλικού τύπου (εικ. 11, 12).

Στο εσωτερικό του καθολικού δεν υπάρχουν τοιχογραφίες. Το τέμπλο είναι αγγλικό, έργο του 1808. Το δόπεδο, ιδιαίτερα διακοσμημένο, είναι στρωμένο με μωσαϊκά πλάκκια, που κόλλησαν τις πλίνθι πλάκες Πηλίου (εικ. 13). Ο εξοχισμός είναι καινούργιος.

Στη μονή φυλάσσεται η Τιμία Κάρα Αγίου Γερασίμου, επαργυρωμένη από τους πιστούς της Σκοπέλου ύστερα από τη θαυματουργή παρουσία της στο σάββατο του Οσίου Συμεώνος, οσότη της Ι.Μ. Φθαμουρίου.

8. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Καθολικό. Νόψη.

9. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Καθολικό. ΝΑ όψη. Στέγες.

10. Ι.Μ. Αγ. Γερασίμου. Καθολικό. Τρούηλος.

11

12

13

- Εικ. 11. Ι.Μ. Αγ. Γερασίου. Παρεκκλήσι των Ταξιάρχων. Β όψη.
- Εικ. 12. Ι.Μ. Αγ. Γερασίου. Καθολικό. Παρεκκλήσι των Ταξιάρχων ΒΑ όψη.
- Εικ. 13. Ι.Μ. Αγ. Γερασίου. Καθολικό. Εσωτερικός χώρος. Δάπεδο.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σήμερα η μονή παρουσιάζεται οπλή και λιτή με διάχυτη την ηρεμία και αρμονία στο σύνολό της.

Η περιμετρική διάταξη των πτερύγων των κελιών φανερώνει τάξη στο χώρο, συνέχεια στο χρόνο και ομαλή εξέλιξη της δόμησης με αξιοποιημένα όλο τα κτίρια, παλαιά και καινούργια σε μια διοικητική συνύπαρξη, σύμφωνα με τις ανάγκες της ζωής των μοναζουσών. Εξάιρεση αποτελούν οι διακοσμήσεις στην κατασκευή του ξύλινου εξώστη του τριώροφου κτιρίου των κελιών, καθώς και οι εμφορείς σωληνώσεις των εγκαταστάσεων.

Η αυλή άνετη και φροντισμένη, επισημαίνει την κοινή σχέση δομημένου και ακάλυπτου χώρου.

Το πολύ καθολικό προβάλλει επισκευασμένο και κοίλοσυντηρημένο.

Το πορεκλήσι με το κωδωνοστάσιο, που προστέθηκε μεταγενέστερο θεωρείται αποδεκτό, αφού αφενός διατηρεί αυτοτέλεια αισθητικά με εμφάνιση τη σύγχρονη κατασκευή του και αφετέρου παραμένει μικρότερο και υποδεέστερο του όγκου του καθολικού. Η ευπρέπεια του συνόλου σε σχέση με τη σεμνότητα που εμπνέει μας κάνει να κατανοήσουμε την αναγκαιότητα αυτής της προσθήκης, παρ'ότι μορφολογικά θα είχαμε τις παρατηρήσεις και τις αντιρρήσεις μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ακολουθία και βίος του Οσίου και Θεοφάνους Πατρός ημών Γερασίμου του Νέου και θαυματούργου, εν Αθήναις 1901, σ. 19

Γυναικείο Ι.Μ. Αγίου Γερασίμου, Μακρινίτσας, *Ιστορία της Μονής και βιογραφία του ιδρυτού αυτής πατρός Δοσιθέου*, Αθήναι 1976, σ. 5-10

Εσφιγμένιτου Ζ., Ημερολόγιον η *"Φήμη"*, Βόλος 1887, σ.108-109

Κίζη Γ., "Η Μονή Σουρβιάς στο Πήλιο", *Εκκλησιάζες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ.3, Αθήνα 1989, σ. 159-160

Κόκκορη Δ., *Ορθόδοξα Ελληνικά μοναστήρια (Προσκυνηματικός Οδηγός)*, Αθήνα 1994, σ. 88

Λέκκου Ε., *Τα ελληνικά μοναστήρια*, Αθήνα 1995, σ.167-168

Νάνου-Σκοτεινώτη Α., *Μακρινίτσα*, Αθήνα 1977, σ. 17, 20-22

Νάνου - Σκοτεινώτη Α., *Εκκλησιάζες και Μοναστήρια της Μακρινίτσας*, Μακρινίτσα 1988, σ. 23

Νάνου - Σκοτεινώτη Α., *Σελίδες από τη Μακρινίτσα*, Λαογραφικά, Λάρισα 1992, σ. 46-50

Σκουβαρά Β. - Μακρή Κ., *Αρχαιολογικός και Τουριστικός Οδηγός Θεσσαλίας*, Βόλος 1958, σελ. 82

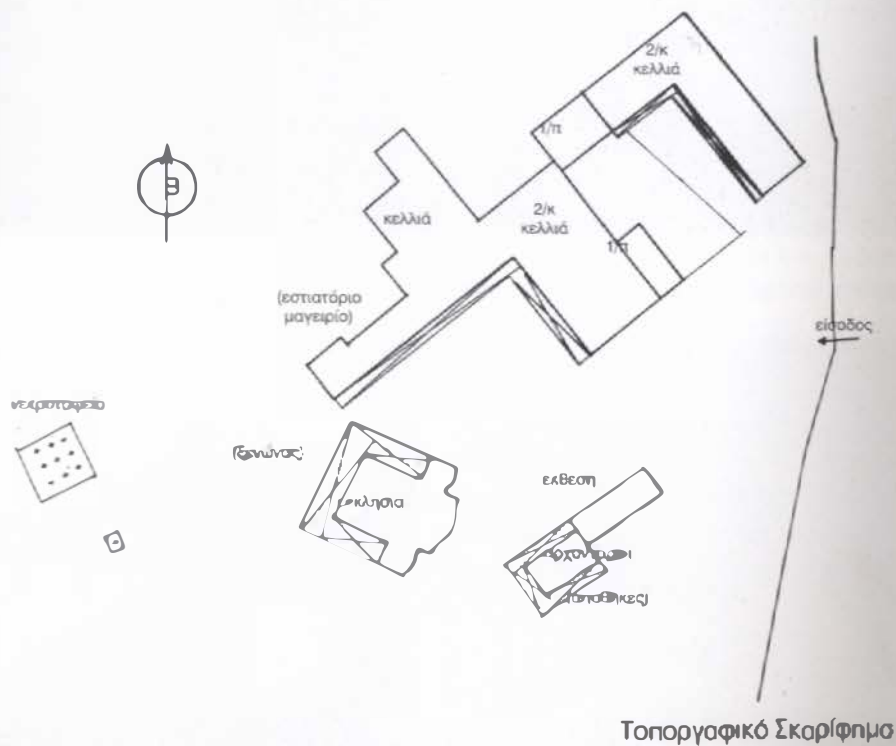

Εικ. 1 Γ.Μ. Παναγίας Οδηγητρίας. Γενική άποψη. Περιβάλλον κούρσι

18. ΠΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ

Χρόνος ίδρυσης:	1961
Διεύθυνση:	Πορταριά Πηλίου
Ιδιοκτησιακό:	Μ τόχι Ι. Μ. Φιλοθέου Αγ. Όρους
Ηγουμένη:	Θεοφανώ Κυρίτσου
Μοναχές:	20-30
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	20 Ιουνίου και 15 Αυγούστου (Παναγίας Οδηγήτριας - Κοιμήσεως Θεοτόκου)

Ακολουθώντας τη διαδρομή Βόλου - Πορταριάς - Μακρινίτσας, 500μ μετά την Πορταριά, συναντούμε στα δεξιά δρόμο που μας οδηγεί μετά από 100μ στην είσοδο της Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.

Το μοναστηριακό συγκρότημα είναι χτισμένο πάνω από το κοιμητήριο της Πορταριάς, σε πλαγιά με μικρή κλίση και σε υψόμετρο 620μ. Στην ευρύτερη περιοχή υπάρχουν αγριοκερασιές, βελανιδιές και περιβόλια, ενώ μέσα στην αυλή της μονής κυλαρίσσια και πεύκα.

Το 1961 αγοράστηκε μια παλιά κατοικία και στη συνέχεια άρχισαν να κτίζονται όλα τα άλλα κτίσματα. Η έκταση ξεπερνά τα 10 στρέμματα (εικ. 1, 2).

Υπάγεται στην Ι.Μ. Φιλοθέου του Αγ. Όρους. Ως προς το εορτολόγιο ακολουθεί το τυπικό του Αγίου Όρους - παλιό ημερολόγιο - χωρίς να ανήκει στην παλαισημερολογίτικη Εκκλησία.

Η είσαδός του βρίσκεται στην ανατολική πλευρά. Διώροφο κτίσμα με κεληλιά καταλαμβάνει την βόρεια πλευρά, ενώ το μεγαλύτερο κτίριο της μονής, που δεσπόζει στο κέντρο, φιλοξενεί στους δυο επάνω ορόφους τα κεληλιά των μοναζουσών και στο ισόγειο παρεκκλήσι (ο πρώτος νοός, αφιερωμένος στην Παναγία Οδηγήτρια), κουζίνα, τραπεζαρία και άλλους βοηθητικούς χώρους (εικ.3). Στη συνέχεια διώροφο κτίσμα στεγάζει στο ισόγειο εργαστήριο αγιογραφίας και κεντήματος, ραφείο και στον όροφο κεληλιά (εικ. 4, 5).

Εικ.2. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Γενική άποψη. Καθολικό.

Εικ.3. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
ΒΔ πλευρά. Κεντρικό κτίριο
κελλιών.

Εικ.4. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Δ πτέρυγα κελιών. Καθολικό.

Εικ.5. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Δ πλευρά. Μεταγενέστερα κτίσματα
μονής.

Νοτιοδυτικά το μικρό κτίσμα χρησιμεύει για ξενώνας και στη συνέχεια είναι η έκθεση και το αρχονταρίκι με αποθήκες στο ημιυπόγειο (εικ.6).

Στο κέντρο της μεγάλης αυλής νοτιοδυτικά είναι κτισμένο το καθολικό. Είναι τρίκλιτη βασιλική, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου (εικ. 7, 8, 9, 10). Πρόκειται για σύγχρονη κατασκευή (εγκαινιάστηκε το 1979) σε πολύ καλή κατάσταση, επενδεδυμένη εξ ολοκλήρου με πέτρα, εντυπωσιακή, με μεγάλη ξύλινη στοά ανοικτή στις τρεις πλευρές, στέγες πηλακοσκεπείς και κατοικηκτική θέα προς τον Παγοσαπτικό. Έχει δύο παρεκκλήσια του Αγ. Ευφραΐμ του Σύρου και της Αγ. Μακρίνας.

Νότιο κατασκευάστηκε το 1990 το παρεκκλήσι του Αγ. Νεκτορίου (εικ. 11).

Στο δυτικό τμήμα υπάρχει το κοιμητήριο των μοναζουσών με το οστεοφυλάκιο.

Η πηλακοστρωμένη αυλή και ο κήπος, ο οποίος περιλαμβάνει ποικίλα φυτά και δέντρα, καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση ιδιαίτερα φροντισμένη και οργανωμένη σε επίπεδα και παρτέρια.

Εικ.6. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Α πλευρά. Ξενώνας μονής

Εικ.7. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Καθολικό. Δ. όψη.

8

9

- Εικ. 8. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Καθολικό, ΝΑ όψη.
- Εικ. 9. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Καθολικό, Β όψη, Είσοδος.

Εικ.10. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Α. όψη καθολικού.

Εικ.11. Ι.Μ. Παναγίας Οδηγήτριας.
Παρεκκλήσι του Αγ.Νεκταρίου

ΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Πρόκειται για ένα μεγάλο σύγχρονο οργανωμένο κτηριακό συγκρότημα, κατοσκευασμένο κυρίως από πέτρα, πλάκες Πηλίου και ξύλινα χαγιάτια, εναρμονισμένο στο περιβάλλον. Η αρχιτεκτονική δομή του εκφράζει τη σύγχρονη αντίληψη του μοναστηριακού βίου, όπου η ηρεμία και η εσωστρέφεια συνδιάζεται ικανοποιητικά με την ευχάριστη και άνετη διαμονή, με θέα τον Παγασητικό.

Η σωστή αναλογία κλειστού και ανοικτού ούθιου χώρου, διαμορφωμένου και οργανωμένου με ποικιλία φυτών και δένδρων, σε συνδυασμό με την έντονη αγάπη της διοκονίας των μοναζουσών στη φύση συνηγορούν στην ήρεμη παραμονή των προσκυνητών στο χώρο.

Τα μικρά προβλήματα της υγρασίας των κτιρίων είναι συνήθη στις κατασκευές και αντιμετωπίζονται εύκολα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κοκκίνη Σπ., *Τα μοναστήρια της Ελλάδος (οδηγός - ιστορία - θησαυροί - βιβλιογραφία)*,
Αθήνα 1976, χ. σ.

Κόκκορη Δ. *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια (Προσκυνηματικός Οδηγός)*, Αθήνα 1994, σ. 91

Παγωνάρη Κ. "Πορταριά. Το Αγιορείτικο Μοναστήρι", εφημ. "Η Θεσσαλία", Βόλος 4-5-1996.

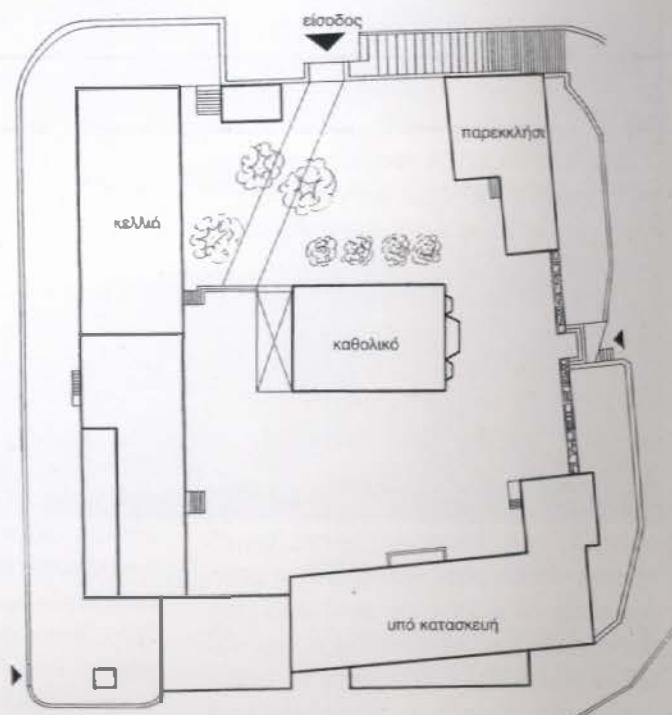

Εικ. 1. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Περιβάλλον χώρος. Είσοδος στη Β πλευρά

19. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΝΩ ΞΕΝΙΑΣ

Χρόνος ίδρυσης:	10ος - 11ος αι.
Διεύθυνση:	Μεταξύ των οικισμών Βρύνοιος και Κοκκωτών επαρχίας Αήμυρού
Ιδιοκτησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος
Ηγούμενος:	ορχιμανδρίτης Νεκτάριος Ντόβας
Μοναχοί:	7 (εγγεγραμμένοι 30)
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	15 Αυγούστου (Κοιμήσεως της Θεοτόκου)

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζομεν ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο την Μονή Παναγίας Ξενιάς, παρά το χωριό Κοκκωτοί Αήμυροί. Σώζεται μόνο το καθολικόν εις τον τύπον της τρικλήτου βασιλικής, με ωροίες τοιχογραφίες του 17ου αι. Ανατολικώς αυτού διασώζονται πλείψανα τοίχου εκ των παιδιών κεληίων με υπολείμματα τοιχογραφιών."

ΦΕΚ 699/26-5-1976/Β'

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Βρίσκεται στις βόρειες πλαγιές της Όθρυς, στην τοποθεσία Βήσες, μεταξύ των οικισμών της Βρύναινας (περίπου 6 χλμ μετά) και των Κοκκωτών, στην επορχία Αημιρού, σε απόσταση 58 χλμ από το Βόλο και σε υψόμετρο 800μ περίπου. Ο δρόμος μετά τη Βρύναινα είναι δύσβατος, ιδίως με άσχημες καιρικές συνθήκες. Το μοναστηριακό συγκρότημα περιβάλλεται από 2500 στρέμματα δόσους (εικ. 1).

Η προσωνομία της μονής οφείλεται στην θαυματουργή εικόνα της Θεοτόκου Οδηγήτριας, η οποία σήμερα φυλάσσεται στην Κάτω μονή Ξενιάς. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση η εικόνα ήρθε από άλλο μοναστήρι, ήταν δηλαδή "ξένη" προς την μονή και την περιοχή. Άλλη εκδοχή ερμηνεύοντας ετυμολογικά την επωνυμία "Ξενιά", την αποδίδει στην φιλοξενία που πάντοτε πρόσφερε το μοναστήρι, ενώ τελευταίως το όνομα "Ξενιά" συνδέεται με κοντινό βυζαντινό οικισμό (πλησίον της Βρύναινας) γνωστό ως Ξυνία ή Ξυνίαι.

Παλαιά παράδοση, επιβεβαιωμένη σήμερα από επιτόπια αρχαιολογική έρευνα, υποστηρίζει πως αρχικά η μονή βρισκόταν σε χερσόνησο στην νότια ακτή του κόλπου του Πτελεού. Πειρατικές επιδρομές όμως την κατέστρεψαν σε άγνωστη χρονική περίοδο, αναγκάζοντας τους μοναχούς να εγκατασταθούν σε νέα μοναστήρι στη θέση Βατά ή Κουκλιάς της περιφέρειας Πτελεού, θέση όπου σώζονται ακόμη ερείπια παλαιάς μονής. Μετά την καταστροφή και της νέας μονής από άγνωστη αιτία, οι μοναχοί καταφεύγουν στην μονή Κισσιωτίσσης, μεταξύ των χωριών Κοκκωτών και Βρύναινας της επορχίας Αημιρού η οποία, σύμφωνα με τους

ερευνητές, τουτίζεται με την σημερινή Άνω Μονή Ξενιάς.

Η ακριβής χρονολογία ανέγερσης της Άνω Μονής παραμένει αδιευκρίνιστη. Βάσει των γραπτών πηγών (πατριαρχικά σιγίλλια, αυτοκρατορικά χρυσόβουλλα και αργυρόβουλλα, ενθυμήσεις σε παλαιά εκκλησιαστικά βιβλία) και της διασώζουσας προφορικής παράδοσης, πρόκειται για Βασιλική και Σταυροπηγιακή μονή, την αρχική ίδρυση της οποίας οι περισσότεροι ερευνητές τοποθετούν κατά τον 10ο ή 11ο αι., πιθανότατα στα ερείπια αρχαίου ειδωλοπλατρικού και αργότερα παλαιοχριστιανικού ναού, ενώ ο Α. Παπαθανασίου πιθανολογεί την αρχική ανέγερση της μονής σε πρωιμότερη του 9ου αι. περίοδο.

Σύμφωνα με την παράδοση η μονή υπήρξε "περικαλλεστάτη", ακμαία και πολυάνθρωπη. Το πλήθος των γλυπτών αρχιτεκτονικών μελών (κιονόκρανα, τμήματα επιστυλίου και θωρακίων, πεσσοκοί, κλπ.), παλαιοχριστιανικής και μεσοβυζαντινής εποχής, που βρίσκονται σήμερα διάσπαρτο στον προαύλιο χώρο ή εντοιχισμένο κοσμοούν το καθολικό, επιβεβαιώνουν την παράδοση διασώζοντας μνήμες από την αίγλη του παρελθόντος.

Η ονομαστή μονή πυρπολείται στις αρχές του 13ου αι. από τους σταυροφόρους της Δ' σταυροφορίας (1204), πιθανότατα από τον Καρδινάλιο του Πάπα της Ρώμης Πελάγιο, γνωστό στην ιστορία για τις ωμότητες που διέπραξε εναντίον του ορθόδοξου μοναχισμού.

Άγνωστη - λόγω απουσίας γραπτών πηγών - παραμένει η ακριβής χρονολογία ανασυγκρότησης της μονής, την

οποία οι ερευνητές τοποθετούν στην πρώιμη Τουρκοκρατία, οπότε και εμφανίζεται για πρώτη φορά με τη νέα επωνυμία "Ξενιά" (βλ. επιγραφική μαρτυρία του 1522 σε αργυρή θήκη με τεμάχιο της ζώνης της Θεοτόκου, δωρεά της Μονής Βατοπεδίου του Αγ. Όρους προς τη Μονή της Θεοτόκου "Ξενιάς").

Αντιθέτως, ο Α. Παπαθανασίου τοποθετώντας την παλαιά μονή της Παναγίας Κισσιωτίσσης με την μονή του Αγίου Ιλαρίωνος, υποστηρίζει ότι η ανοικοδόμηση του μοναστηριού έλαβε χώρα αμέσως μετά την καταστροφή του από τους Λατίνους και συνέχισε να ακμάζει καθ' όλη την διάρκεια της Ιταλικής κατοχής (1204 - 1246) και των μετέπειτα χρόνων. Εάν η υπόθεση του παραπάνω ερευνητή ευσταθεί, τότε η μονή κατά τον 13ο αι. προσκυρώθηκε στην ισχυρή βυζαντινή οικογένεια των Μελισσηνών, τοπαρχών της Δημητριάδος και λειτούργησε ως "Παρολιούριον" (μετόχι) της Μονής της Οξείας Επισκοπείας (Μακρινιτίσσης) της Μακρινιτίσσης.

Η ανέγερση του καθολικού το 1541 και η τοιχογράφηση του το 1663, φανερώνουν άνθιση και πρόοδο της μοναστικής κοινότητας κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, αφού μέχρι το 1882 η μονή αποτελούσε Πατριαρχικό Σταυροπηγίο, εξορτώμενη από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Το μοναστήρι κατείχε σημαντική έγγεια ιδιοκτησία, όπως αναφέρεται ήδη σε έγγραφο του 13ου αι., ενώ στην κυριότητά του υπάγονταν το μετόχι της μονής του Αγίου Νικολάου (σημερινή Κάτω Μονή Ξενιάς).

Από τις αρχές του 18ου αι. οι μοναχοί μεταφέρονται σταδιακά στο μετόχι του Αγίου Νικολάου εξαιτίας των δυσμενών καιρικών συνθηκών διαβίωσης, των πληθυσμιακών επιδρομών με στόχο το μοναστήρι και την αποτελεσματικότερη εποπτεία και εκμετάλλευση της μεγάλης κτημοτικής περιουσίας του. Η βαθμιαία αποδυνάμωση της μονής προκαλεί τη δυσσέρεσκεια του Οικουμενικού Θρόνου, όπως φαίνεται από τα σιγίλλια των Πατριαρχών Γαβριήλ (1704), Σωφρονίου (1770), Νεοφύτου (1791-1792) και Γρηγορίου του Ε' (1798).

Η μεγάλη πληθυσμιακή, που υπέστη το 1819 από τους Τουρκαλβανούς, καθώς και οι σοβαρές καταστροφές, που προκλήθηκαν κατά την διάρκεια της Θεσσαλικής επανάστασης του 1854, οδήγησαν τελικά στην εγκατάλειψη της μονής και στην μόνιμη εγκατάσταση των μοναχών στο μετόχι του Αγίου Νικολάου (1867). Ο υπέργηρος μοναχός π. Παντελεήμων τοποθετήθηκε φύλακας του εγκαταλειμμένου μοναστηριού έως τον θάνατό του (1888), ενώ αργότερα, το 1893, την φύλαξη ανέλαβε ο π. Ιερόθεος.

Εκτοτε η δραστηριότητα και η ακτινοβολία της Μονής Ξενιάς μεταφέρεται ουσιαστικά στο μετόχι της που μετονομάζεται σε Κάτω Μονή Ξενιάς. Παράλληλα η Θεσσαλική επανάσταση του 1878, οι ιστορικές μάχες της Κάτω Μονής Ξενιάς καθώς και ο άτυχος ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897, συνετέλεσαν αποφασιστικά στην σταδιακή παρακμή των δύο μονών.

Τον Μάιο του 1942 η Άνω Μονή Ξενιάς πυρπολείται από τα στρατεύματα κατοχής. Σώζεται ως δια θαύματος μόνον το καθολικό. Μέχρι το 1967 από τα πα-

λαιά κτίσματα διατηρούνταν - εκτός του καθολικού - το κάτω τμήμα πύργου στην βορειοδυτική γωνία του περιβόλου και τα ερείπια παρεκκλησίου αφιερωμένου στον Αγ. Ιωάννη με τοιχογραφία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στον ανατολικό τοίχο.

Μεταξύ των ετών 1965 - 75 άρχισε η ανοικοδόμηση του μοναστηριού. Την πορεία των εργασιών ανέκοψε ο ισχυρός σεισμός τον Ιούλιο του 1980 που έπληξε την περιοχή.

Εικ.2. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Β πλευρά. Εκθετήριο στο εσωτερικό της μο-

Σήμερα η Ι.Μ. Άνω Ξενιάς, Ξαναβρίσκει σταδιακά την παλιά της λάμψη, ως κοινόβιο ορθόδοξης μαρτυρίας χάρις στην προσπάθεια και την ζωντανή παρουσία των ενδιαωμένων μοναχών.

Η πλήρης επανάκαμψη της μονασιακής αδελφότητας συνδέεται άμεσα με την έντονη οικοδομική δραστηριότητα που παρατηρείται στο μοναστήρι, πρακικόμενου να καλυφθούν οι υπάρχουσες ανάγκες. Υψηλός περίβολος ιδιαίτερα επιβλητικός με "επάλλξεις", κατασκευάστηκε στη βόρεια πλευρά όπου βρίσκεται η είσοδος, δεξιά της οποίας εσωτερικό προσκολληθήκε το εκθετήριο της μονής (εικ. 1, 2). Ολόκληρη τη δυική πλευρά καταλαμβάνει τριώροφο και στη συνέχεια διώροφο κτίριο - η κεντρική πτέρυγα της μονής - όπου βρίσκονται τα κελλιά των μοναχών, τα αρχονταρίκι, η τράπεζα, η βιβλιοθήκη, τα γραφεία και τα χειροτεχνείο, ενώ στο μέσον υψώνεται το κωδωνοστάσιο (εικ. 3, 4, 5, 6). Στη νότια πλευρά κατασκευάζεται νέα πτέρυγα από οπλισμένο σκυρόδεμα σε δύο επίπεδα, όπου πρόκειται να φιλοξενηθούν κελλιά μοναχών, αίθουσα εκδηλώσεων, μουσείο, κειμηλιοφυλάκιο και βοηθητικοί χώροι και ανατολικό το νέο διώροφο κτίσμα, ημιτελές ακόμη (θεμελιώθηκε το 1992), θα χρησιμοποιηθεί ως ξενώνας για την υποδοχή και την φιλοξενία προσκυνητών (εικ. 7, 8, 9). Στο βορειοανατο-

Εικ.3. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς.

Δ πτέρυγα κελλιών. Α όψη

Εικ.4. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Δ πτέρυγα

κελλιών.

- Εικ. 5. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς.
Δ πτέρυγα κεληθιών. Δ όψηη.
- Εικ. 6. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Δ πτέρυγα
κεληθιών. Α όψηη. Κωδωνοστάσιο.
- Εικ. 7. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. ΝΑ πλευρά.
Νεοαναγερθείσα πτέρυγα.

8

9

10

11

- Εικ.8. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Α πλευρά. Νέα κτίσματα.
- Εικ.9. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Α πλευρά. Νέο κτίσμα.
- Εικ.10. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. ΒΑ άκρο. Παρεκκλήσι υπό κατασκευήν.
- Εικ.11. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Β πλευρά. Είσοδος μονής. Παρεκκλήσιο υπό κατασκευήν.

λικό άκρο αριστερά της εισόδου, ορθώνεται υπερβολικά ογκώδες παρεκκλήσι, σχεδόν ολοκληρωμένο (εικ. 10, 11).

Στο κέντρο της ευρύχωρης αυλής βρίσκεται το καθολικό χρονολογημένο στο 1541, βάσει επιγραφής χαραγμένης σε ογκόλιθο στη βορειοδυτική γωνία του. Ανηγέρθη με πρωτοβουλία του επισκόπου Δημητριάδος (;) Βησσαρίωνος του Β' και του ανεψιού του Νεοφύτου και ανήκει στον τύπο του σταυροειδούς τετρακίονιου τρούηλαιού ναού με εσωνάρθηκα. Σήμερα, μετά την πτώση του τρούηλου, καλύπτεται εσωτερικά από ξύλινη επίπεδη οροφή και εξωτερικά από δίρριχτη στέγη με κεραμίδια γαλλικού τύπου. Αντίθετα οι κόγχες του Ιερού και το ανοιχτά υπόστυλο προστώο στα δυτικά, φέρουν ανεξάρτητη στέγαση με κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Ειδικό συνεργείο μηχανικών και συντηρητών της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ανέλαβε

12

Εικ.12. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς.

Ν όψη καθολικού.

Εικ.13. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Α όψη καθολικού.

13

Εικ. 14. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Β όψη καθολικού.

Εικ. 15. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. ΝΔ όψη καθολικού. Ανοιχτό υπόστυλο προπύλω.

Εικ. 16. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. ΝΔ όψη καθολικού.

15

16

εργασίες καθορισμού, στερέωσης και ανακατοσκευής της τοιχοποιίας του ναού (εικ. 12, 13, 14, 15, 16).

Την δυτική όψη του καθολικού στον εξωνόρθηκο κοσμή τοιχογραφία με την ποράσταση της Δευτέρας Παρουσίας, ενώ σε αβαθή κόγχη πάνω από την είσοδο στο ναό απεικονίζεται η Κοίμηση της Θεοτόκου (εικ. 17, 18, 19, 20). Το υπέρθυρο της εισόδου είναι λίθινο με ανάγλυφες διακοσμήσεις και το μαρμάρινο περιθύρωμα φέρει κυμάτιο. (εικ. 17, 18).

Ο κυρίως ναός εσωτερικά είναι κατόγροφος με τοιχογραφίες εξαιρετικής τέχνης του 1663, σύμφωνα με επιγραφή στον δυτικό τοίχο του κυρίως ναού, πάνω από την κεντρική πόρτα που οδηγεί στον νάρθηκο. Την δαπάνη ανιστόρησης του ναού ανέλαβε ο προηγούμενος της μονής Κωνσταντίνος, που αποκαλείται "νέος κτήτωρ", επί ηγουμενίας του ιερομόναχου Μαξίμου. Πρόκειται για ενυπόγραφο έργο του Ιωάννη Ζωγράφου, γνωστού από τις τοιχογραφίες των μονών Ρεντίνας Αγράφων (1662) και Μεταμορφώσεως Ζαγοράς Πηλίου (1666), κατεστραμμένης σήμερα. Τα έντονα χρώματα, ο δυναμισμός των συνθέσεων, οι ανάγλυφοι επίχρυσοι φωτιστέφανοι και η επιλογή των θεμάτων τοποθετούν τις τοιχογραφίες στην σφαίρα επιρροής της τοπικής ηπειρωτικής σχολής, όπως αυτή ερμηνεύεται από τους ζωγράφους του 17ου αι.

Εικ.17. Ι.Μ. Άνω Ξενός.
Δ όψη καθολικού. Είσοδος.

Οι σεισμοί του 1980, προξένησαν σοβαρότατες και πολυπληθείς ρωγμές και πτώσεις τεμαχίων τοιχογραφιών. Ειδικευμένοι συντηρητές της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων προχώρησαν στην αποτοίχιση και επί τόπου στερέωση με ύφασμα τμημάτων των τοιχογραφιών. Σήμερα οι εργασίες παρουσιάζουν στασιμότητα και οι μοναχοί ευελπιστούν και αναμένουν την άμεση αποκατάσταση του σημαντικού τοιχογραφικού διακόσμου.

Το επίχρυσο ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού αποτελεί αξιόλογο δείγμα χαμηλού ανάγλυφου του 16ου - 17ου αι.

Δεν μας επιτράπη να φωτογραφίσουμε το εσωτερικό του καθολικού.

Εικ. 18. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Δ όψη καθολικού. Τοιχογραφίες στον εξωνάρθηκα.

Εικ. 19. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Δ όψη καθολικού. Ν τμήμα εξωνάρθηκα. Τοιχογραφίες.

20

Εικ.20. Ι.Μ. Άνω Ξενιάς. Δ όψη καθολικού.
Β τμήμα εξωνόρθηκα. Τοιχογραφίες.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η Ι.Μ. Άνω Ξενιάς διανύοντας πορεία χιλίων ετών συνεχίζει να είναι ένα μεγάλο και σημαντικό μοναστικό ίδρυμα με εμφανή την αίγλη του παρελθόντος.

Το καθολικό κοίλοσυντηρημένο παραμένει αδιόψευστο ιστορικό στοιχείο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και συντασσόμαστε ανεπιφύλακτα με την επιθυμία των μοναχών, για την ολοκλήρωση της επισκευής και αποκατάστασης των πολύτιμων τοιχογραφιών του.

Στον όνυτο αυλόχωρο τα νέο περιμετρικά κτίσματα, σημαντικά και απαραίτητα βέβαια ως προς τις χρήσεις τους στο σύγχρονο μοναχικό βίο ωφείλουν να πλαισιώσουν με σεβασμό το καθολικό και να προβάλλουν αυτό, ως ξεκάθαρο ισχυρό στοιχείο της ιστορίας της μονής. Εκφράζεται η ανησυχία ότι το μεγάλο σε όγκο και μέγεθος παρεκκλήσι θα επισκιάσει κάποια στιγμή την σεμνή παρουσία του καθολικού.

Σήμερα η δομική μορφολογία των κτιρίων δεν παρέχει αισθητική αξιώσεων. Μεθοδικά συγκροτημένες επιλογές με λιτή και διακριτική διάθεση παρεμβάσεων θα διατηρούσαν καλύτερα τις ισορροπίες και θα προέβληλαν εντονότερα την πνευματικότητα και ηρεμία του χώρου ενισχύοντας την αρμονική συνομιλία των κτισμάτων σ' έναν ευγενικό συγκερασμό παρελθόντος και μέλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γιαννόπουλος Ν., "Ιστορία και έγγραφα της Μονής Ξενιάς", Δ.Ι.Ε.Ε., τ. Δ', 1895, σ. 653 - 724
(Ανατύπωση εν Αθήναις 1896)
- Γιαννόπουλος Ν., "Η Μεσαιωνική Φθιώτις και τα εν αυτή μνημεία", Δ.Ι.Ε.Ε., τ. Η', 1922, σ. 5 - 93
- Γιαννόπουλος Ν., "Η Ιερά Μονή Ξενιάς εν Θεσσαλία", Θ. Χ., τ. Δ', 1934, σ. 64 - 84
- Γιαννόπουλος Ν., "Έγγραφα Μονής Ξενιάς και των χωρίων Βρυναίνης και Κωφών του Αημιουρού", Δ.Ι.Ε.Ε., τ. Θ', 1926, σ. 130 - 144.
- Γιαννόπουλος Ν., "Κατάλογος των χειρογράφων της βιβλιοθήκης της Μονής Ξενιάς", Ν.Ε., τ. 20, 1926, σ. 104 - 107
- Δεριζιώτης Λ., Α.Δ., 35, 1980, Β1 Χρονικά, σ. 297
- Εσφιγμένιτης Ζ., "Η περιώνυμος Μονή Ξενιάς και η διαχείρησις αυτής υπό του νυν ηγαυμένου Γαλακτίωνος", Προμηθεύς, έτ. Ε', 1984, σ. 557 - 560.
- Εσφιγμένιτης Ζ., Ημερολόγιον η "Φήμη", Βόλος 1888, σ. 163
- Καλαντζή - Σμπυράκη Αικ., Α.Δ., 37, 1982, Β2 Χρονικά, σ. 244
- Καλαντζή - Σμπυράκη Αικ., "Συλλογή γλυπτών της Άνω Μονής Παναγίας Ξενιάς", Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου για την αρχαία Θεσσαλία. Μνήμη Δημητρίου Θεοχάρη, Αθήνα 1992, σ. 464 - 472
- Καλαντζή - Σμπυράκη Αικ., "Μονή Ξενιάς - Πτελεόν - Αημιουρός: Ιστορικοί Σκινδάλλομοι από τη βυζαντινή περίοδο της Ιστορίας τους", Αχαιοφθιωτικά, τ. Α', Πρακτικά του Α' Συνεδρίου Αημιουριωτικών Σπουδών, Αημιουρός 1993, σ. 177 - 186.
- Κοκκίνης Σπ., Τα μοναστήρια της Ελλάδος. Οδηγός, ιστορία, θησαυροί, βιβλιογραφία, Αθήνα 1978, σ. 25 - 26
- Κόκκορης Δ., Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια. Πρασκυνηματικός Οδηγός, Αθήνα 1994, σ. 86, 88
- Κουρκουτίδου Ευτ., Α.Δ., 22, 1967, Β2 Χρονικά, Αθήνα 1969, σ. 308
- Κωστούλα Δ., Έκφραση Ι. Μονής Κάτω Ξενιάς, Βόλος 1994.
- Λέκκου Ε., Τα Ελληνικά Μοναστήρια, Αθήνα 1995, σ. 162 - 166
- Ντίνα Ασπ., Α.Δ., 36, 1981, Β2 Χρονικά, σ. 262
- Παπαθανασίου Α., Οι Μελισσηνοί της Δημητριάδος κτήτορες Ι. Μονών, Αθήνα 1989, σ. 30 - 38, 93
- Παπαθανασίου Α., Η βυζαντινή Δημητριάδα, 431 - 1204, Βόλος 1995, σ. 145 - 148, 225, 256, 267 - 276, 280, 283, 290 - 291, 315 - 323.
- Παπαθανασίου Α., "Το χρονικό της Ιεράς Μονής της Παναγίας Άνω Ξενιάς", Αχαιοφθιωτικά, τ. Β', Πρακτικά του Β' Συνεδρίου Αημιουριωτικών Σπουδών, Αημιουρός 1997, σ. 153 - 226
- Παπαθανασίου Α., Η Μαγνησία και το Πήλιο στον Υστερο Μεσαίωνα, 1204 - 1423, Βόλος 1998, σ. 6, 65, 78, 83 - 86, 120 - 121, 319 - 337, 339 - 350, 475 - 479
- Παπακωνσταντίνου Α., "Η Άνω και Κάτω Μονή Ξενιάς Αημιουρού", Πανθεσσαλικό Λεύκωμα, έτ. Α', 1927, σ. 325 - 326
- Σκουβαράς Β. - Μακρής Κ., Αρχαιολογικός και Τουριστικός οδηγός Θεσσαλίας, Βόλος 1958, σ. 141, 180 - 182

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Δ.Ι.Ε.Ε.: Δελτίον Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας

Θ. Χ.: Θεσσαλικό Χρονικά

Ν. Ε.: Νέος Ελληνομνήμων

Α. Δ.: Αρχαιολογικό Δελτίο

Εικ. 1. — Ι.Μ. Θεοτόκου Κατω Ξενίας. Γενική άποψη. Δ όψη μονής. Περιβάλλον χώρος.

20. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΤΩ ΞΕΝΙΑΣ

	Παλαιά μονή	Νέα μονή
Χρόνος ίδρυσης:	10ος - 11ος αι.	20ος αι.
Διεύθυνση:	Βρύναινα Αθμυρού	
Ιδιοκτησιακό:	Ι. Μητρόπολη Δημητριάδος	
Ηγούμενη:		Σαλώμη Γελαδάκη
Μοναχές:	εγκαταλελειμμένο	6
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	23 Αυγούστου (Απόδοση Κοιμήσεως της Θεοτόκου)	

Κείμενο κήρυξης

"Χαρακτηρίζομεν ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο τους κατά την Ιεράν Μονήν Ξενιάς προς Ν. του Αθμυρού ναούς Παναγίας και Αγ. Νικολάου και τα λοιπά αιτόθι μεσαιωνικά θείψανα."

ΦΕΚ 172/24-4-63/Β'

Η παλαιά μονή Κάτω Ξενιάς βρίσκεται σε απόσταση 16 χλμ από τον Αλμυρό και περί τα 7 χλμ από τον κόμβο της Κεφώλωσας στην εθνική οδό (διαστούρωση Σούρπης). Χτισμένη πάνω σε μικρό οροπέδιο, σε υψόμετρο 370μ., πριν το χωριό Βρύνοια στα βορειοανατολικά, εποπτεύει τη γύρω περιοχή. Προς το βορρά η θέα εκτείνεται μέχρι τον Παγασητικό Κόλπο και τον απέραντο κόμφο (Αθαμάντιο Πεδίο), ενώ στο βόθος διακρίνεται το Πήλιο. Ανατολικά η μονή βλέπει στο Χλωμό και δυτικά περιβάλλεται από την Όθρυ. Κοντό στο μονοστήρι την ομορφιά του τοπίου συμπληρώνει μία σειρά από πελώριο αιωνόβιο κυπαρίσσια (εικ. 1, 2, 3).

Αρχικό το μονοστήρι, αφιερωμένο στη μνήμη του Αγίου Νικολάου, αποτελούσε μετόχι της σημερινής ονδρικής μονής Άνω Ξενιάς.

Άγνωστος παραμένει ο ακριβής χρόνος ίδρυσης της μονής. Ωστόσο η αξιολόγηση των όφθωνων, εντοιχισμένων στο καθολικό, γλυπτών της μεσοβυζαντινής περιόδου καθώς και σπονδύλων

Εικ. 2. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Δ πλευρά.

Εικ. 3. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Ν πτέρυγα.

αρχαίων κιάνων και αρχιτεκτονικών δόμων, συνηγορούν υπέρ της άποψης, ότι η κόττω μονή δεν υστερεί σε παλαιότητα από την Άνω Ξενιά, ανάγεται δηλαδή στον 10ο ή 11ο αι. Πιθανότατα ανοικοδομήθηκε στη θέση, όπου προϋπήρχε αρχαίος και κοτόπιν παλαιοχριστιανικός ναός, από τον οποίο χρησιμοποιήθηκαν αρχιτεκτονικά μέλη.

Το αρχικό αυτό μοναστήρι του Αγ. Νικολάου ως "παρολαύριο" (μετόχι) της Άνω Ξενιάς, προφανώς καταστράφηκε κατά την Φραγκοκρατία (1204 - 1246) ακολουθώντας την τύχη της Άνω Μονής.

Η ουσιαστική ανασυγκρότηση και ανακατασκευή τοποθετούνται στον 16ο - 17ο αι., όπως εξήληξε προκύπτει από το διασωθέντα επιγραφικά στοιχεία, η παράθεση των οποίων συμβάλλει στην αποκατάσταση της πορείας της ιστορικής αυτής μονής στο χρόνο:

1667 επιγραφή σε "πύρινο λίθο" του κλιβάνου της μονής

1671 ανακαίνιση του μοναστηριού (επιγραφή στο υπέρθυρο του παρεκκλήσιου του Αγ. Ιωάννου του Προδρόμου - σήμερα Αγ. Ιωάννου Δαμασκηνού - στη βόρεια πλευρά του ναού)

1697 ή 1657 ανακαίνιση "εκ βάθρων" της μονής (επιγραφή εντοιχισμένη άλλοτε στο υπέρθυρο της Τράπεζας των Μοναχών, σήμερα στον όροφο της ανατολικής πτέρυγας των κελιών, αριστερό της εισόδου στην οίθουσα κειμηλίων της μονής)

1707 αγιογραφείται η Τράπεζα από τον ζωγράφο Νικόησο

1757 ανακαινίζεται η ανατολική πλευρά του Καθολικού. Ανεγείρεται ή ανακαινίζεται το νότιο παρεκκλήσι αφιερωμένο

στην Παναγία. Σήμερα τιμάται επ' ονόματι του Αγ. Χαράλάμπους

1787 αποπερατώνεται το ξυλόγλυπτο τέμπλο του καθολικού από τους "μάστορες" Γεώργιο από τις Μηλιές και Γιάννη και Γεώργιο από τη Ζαγορά

1794 ή 1754 ανακαινίζεται το μοναστήρι και το καθολικό του με τη συνδρομή των "ευρισκομένων πατέρων και των χριστιανών".

Σύμφωνα με τις παραπάνω επιγραφικές μορτυρίες οι διαδοχικές οικοδομικές εργασίες κατά τη διάρκεια του 17ου και 18ου αι. επιβεβαιώνουν ότι το μοναστήρι διανύει περίοδο ακμής. Πιθανότατα μάλιστα οι ανακοινώσεις των ετών 1754 - 1757 να οφείλονται στις ζημιές που προκάλησε ο καταστροφικός σεισμός που το 1743 έληξε την ευρύτερη περιοχή, όπως διασώζει ενθύμια χαραγμένη στον νάρθηκα της Άνω Ξενιάς. Την περίοδο αυτή εξήληξε η μονή του Αγ. Νικολάου ενισχύεται με ανθρώπινο δυναμικό. Οι δυσμενείς καιρικές και ιστορικές συνθήκες και οι αντικειμενικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι μοναχοί της Άνω Μονής να εποπτεύουν, να κηλιεργούν και να εκμεταλλεύονται το κτήμα του μοναστηριού, τους οδήγησαν από το 1704 να εγκαθίστανται για μικρά ή μακρύτερα διαστήματα στο μετόχι του Αγ. Νικολάου, δηλαδή τη σημερινή Κάτω Ξενιά. Παρ'όλη την αντίδραση του Οικουμενικού Ποπριαρχείου οι αντικειμενικές δυσκολίες υπερίσχυαν και ήδη από τις αρχές του 19ου αι. ορισμένοι μοναχοί διέμεναν στην Κάτω Ξενιά, ενώ από το 1867 και ύστερα εγκαθίσταντας την Άνω Ξενιά εγκαθίστανται μόνιμα πλέον στο μετόχι της, τον Αγ. Νικόησο, μετοφέ-

ροντας μαζί τους και τη εικόνα της Παναγίας Οδηγίτριας. Σταδιακά το μετόχι - που μετονομάστηκε σε Κάτω Μονή Ξενιάς - ανακοτέστηκε σε φήμη και οκτινοβολία την αρχική Άνω Μονή.

Ενιαχυμένη η Κάτω Μονή κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα επιδεικνύει ανάπτυξη και πρόοδο. Το 1802 ανοικοδομείται ο κοιμητηριακός ναός του Αγ. Γεωργίου σε απόσταση 500 μ βορειοδυτικά, ενώ, παρ' όλη την καταστροφή που υπέστη το μοναστήρι από τους Τούρκους κατά τη Θεοσοδική επανάσταση του 1854, αγοράζει το 1866 - 67 το χωριό Κελιέριο και το 1875 ανεγείρει στο προαίλιο οκτώγωνα κωδωνοστάσιο.

Ωστόσο "στοθμό στην ιστορία της μονής αποτελεί η τελευταία Θεοσοδική Επανάσταση του 1878", τονίζει στη μελέτη της για το μοναστήρι η Δ. Κωστούλη, αναφερόμενη στις δυο μάχες γνωστές στην ιστορία ως πρώτη (17 Ιανουαρίου 1878) και δεύτερη μάχη της Μανής Ξενιάς (20 Ιανουαρίου 1878) κατά τη διάρκεια των οποίων η μονή κινδύνεψε να πυρποληθεί. Την ίδιο χρονιά "από απροσεξία των φυλάκων", επισημάνει η Δ. Κωστούλη και "όχι κατά τη διάρκεια των μαχών όπως θέλει να πιστεύει η τοπική παράδοση", κάηκε ολόκληρη η βόρεια πτέρυγα των κελιών.

Ο ότυχος ελληνoturκικός πόλεμος υποχρεώνει τους μοναχούς να εγκαταλείψουν το μοναστήρι, αφήνοντας πίσω τους ένα μόνον μοναχό ως φύλοκα. Για τριάντα χρόνια (1878 - 1908) η μονή διεργχεται περίοδο ποροκμής, την οποία ενισχύει κυρίως η κακή διαχείριση των προσόδων της.

Με την άνοδο στον μητροπολιτικό θρόνο Δημητριάδος του μητροπολίτου Γερμανού Μαυρομάτη νέα περίοδος ακμής ανατέλλει για το μοναστήρι. Ο μητροπολίτης, θέτοντας τέλος στην κακοδιαχείριση και την κοτάχρηση των εσόδων της μονής, συντελεί στην εκ θεμελίων ανέγερση της βόρειας πτέρυγας των κελιών το 1908 (εικ. 4, 5, 6). Αργότερο, ο ίδιος αναλαμβάνει εκτεταμένες οικοδομικές εργασίες στο μοναστήρι: κατεδαφίζονται τμηματικά και ανεγείρονται εκ βάθρων όλες οι ετοιμόρροπες πτέρυγες του τετραγώνου της μονής. Κατασκευάζονται εκ νέου διώροφες, με μετατόπιση των νέων κτισμάτων κατά 15μ. ανατολικά και 8μ. δυτικά, έτσι ώστε να δημιουργηθεί άνετος αύλειος χώρος γύρω από το καθολικό. Το 1920 ολοκληρώθηκε η ανατολική πτέρυγα και αμέσως άρχισε η ανακατασκευή της νότιας. Στον επάνω όροφο διαμορφώθηκε ο χώρος διομονής του εκάστοτε μητροπολίτη Δημητριάδος (Δεσποτικό), το παρεκκλήσιο του Αγ. Γερμανού και ορισμένο κελί-

Εικ.4. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Β πτέρυγα.

Εικ.5. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Β πτέρυγα.

Εικ.6. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Β πτέρυγα. Λεπτομέρεια ανοίγματος
και λιθοδομής.

λιά. Ο κάτω όροφος περιέλαβε, όπως και πριν, την Τράπεζα, τον φούρνο, αποθήκες και κελιά. (εικ. 7, 8). Τότε κατεδαφίστηκε και το ετοιμόρροπο κωδωνοστάσιο, που είχε κτιστεί το 1875. Τελευταίο κατεδαφίστηκε και ανοικοδομήθηκε η δυτική πλευρά, στο βόρειο και νότιο άκρο της οποίας υψώθηκαν κυκλικοί, θολοσκέπαστοι πύργοι (εικ. 9, 10, 11). Μπροστά στα σιδερόφρακτα φύλλα της μεγάλης δυικής πύλης, κτίστηκε προπύλαιο από τέσσερις μονόλιθους κίονες, με κιονόκρανα κορινθιακού ρυθμού, πάνω στο οποία στηρίχθηκε ευρύχωρος εξώστης (εικ. 12, 13, 14). Αριστερά και δεξιά της πύλης που οδηγεί στον εξώστη, υπάρχουν δύο κόγχες με τοιχογραφίες του Αγ. Νικολάου και του Αγ. Γερμανού. Επάνω από την πύλη και το ημικυκλικό αέτωμα εικονίζεται η Παναγία Ξενιά Βρεφοκροτούσα" (Δ. Κωστούλα, Έκφραση Ι.Μ. Κάτω Ξενιάς, Βόλος 1994, σ. 33 - 34).

Εικ.7. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Ν πτέρυγα.

Εικ.8. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
ΝΔ άκρο μονής.

9

10

Εικ.9. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξηιάς.
Δ όψη. Κυκλικός πύργος.

Εικ.10. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξηιάς.
Δ όψη. Κυκλικός πύργος.

Εικ.11. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξηιάς.
ΒΔ άκρο μονής. Κυκλικός
τριώροφος πύργος.

Το 1934 ο Βοιωτός ζωγράφος Κ. Γκέρικος απεικόνισε το νέο κτήριο της μονής μητροπολίτη Γερμανό Δημητριάδας, στη δυτική πλευρά του παρεκκλήσιου του Αγ. Γερμανού να προσφέρει ομοίωμα της μονής στη Θεσόκο, κατά τη συνήθειο της Βυζαντινής ογιογραφικής παράδοσης. Η παράσταση δεν σώζεται σήμερα. Τοιχογραφίες του ίδιου ζωγράφου κοσμούν την είσοδο που οδηγεί από το προπύλαιο στην αυλή του μοναστηριού.

Μετά την ριζική ανακοίνιση του 1830 - 35, αρχίζει για το μοναστήρι περίοδος ακμής, που ανακόπτει η Γερμανοϊτολική κατοχή. Παρ' όλο που τον Μάιο του 1942 η μονή λεηλοτείται από τους Ιταλούς, συνεχίζει να προσφέρει φιλανθρωπικό και κοινωνικό έργο κατοξιώνοντας την παρουσία της στη συνείδηση των πιστών της περιοχής.

Μεταξύ των ετών 1960 - 62 το μοναστήρι λειτούργησε ως γυναικείο, ενώ από το 1970 αναγνωρίζεται επισήμως ως γυναικείο μονή.

13

Εικ.12. Ι.Μ. Θεσόκου Κάτω Ξενιός.
Δ πτέρυγα. Προπύλαιο
εισόδου μονής.

Εικ.13. Ι.Μ. Θεσόκου Κάτω Ξενιός.
Δ πτέρυγα. Προπύλαιο
εισόδου μονής.

12

Ο σεισμός του 1980 κατέστησε το μοναστηριακό συγκρότημα ακατάικητο.

Το καθολικό, σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός με κυλινδρικό υπεριψωμένο τρούιλλο στη σημερινή του μορφή, αποκαταστάθηκε και συντηρήθηκε υπό την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (εικ. 15, 16, 17, 18). Αφού κτεδοφίστηκε ο μεταγενέστερος ετοιμόρροπος νόρθκος, που ήταν σύγχρονος με το κτίριο των κελιών, καθώς και τμήματα των δυο παρεκκλησίων (βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά του καθολικού), η λιθοδομή καθαρίστηκε, αρμολαγήθηκε και ανοδείχθηκε στο σύνολό της, διοκοσμημένη με αρχιτεκτονικούς δόμους και σπονδύλους υπό παλαιότερο αρχαίο ναό καθώς και εφυσλημένα χρωματιστά πινάκια στις οψίδες του Ιερού (εικ. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25).

14

Εικ. 14. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Δ όψη. Προπύλαιο εισόδου μονής.

Εικ. 15. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Καθολικό. Δ όψη.

15

17

Εικ.16. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Κοθολικό. ΝΔ όψη.

Εικ.17. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Καθολικό. ΝΕ όψη.

18

21

Εικ.18. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Καθολικό. Δ όψη. Είσοδος.

Εικ.19. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Καθολικό. Δ όψη. Είσοδος.

Εικ.20. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Καθολικό. Τρούηλος.

Εικ.21. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Καθολικό. Α όψη.

22

24

25

Εσωτερικά υποστυλώθηκαν τα τόξα και οι θόλοι που είχαν υποστεί σοβαρότατες ρηγματώσεις και οι τοίχοι επιχρίστηκαν (εικ. 26).

Ο ναός διατηρεί το ξυλόγλυπτο τέμπλο του 1787 του οποίου η επιχρύσωση άρχισε το 1917 (άνω τμήμα - "λυπηρά") χωρίς ποτέ να ολοκληρωθεί. Διασώζει τις δεσποτικές εικόνες, ενώ η επάνω σειρά των εικόνων του Δωδεκαόρτου φυλάσσονται στη νέα μονή Κάτω Ξενιάς και χρονολογούνται στον 18ο αι (εικ. 27, 28).

Εικ. 22. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Καθολικό. Αψίδα Ιερού.

Εικ. 23. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Καθολικό. Α όψη.

Εικ. 24. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Καθολικό. Α όψη.

Εικ. 25. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Καθολικό. Ν όψη.
Διακόσμηση παράθυρου

23

- Εικ.26. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Εσωτερικό καθολικού.
- Εικ.27. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Εσωτερικό καθολικού.
- Εικ.28. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Καθολικό. Λεπτομέρεια τέρμπλου.

Τα υπόλοιπα κτίσματα του μοναστηριού εγκαταλείφθηκαν και αφέθηκαν στη φθορά του χρόνου (εικ. 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35).

Η περιοχή κρίθηκε από τους γεωλόγους μη κατοικήσιμη γι' αυτό το λόγο οι μοναχές απομακρύνθηκαν για να εγκατασταθούν σε γειτονική περιοχή, όπου ανοικοδομήθηκε σε θέση με θέα πανοραμική, η νέα μονή Κάτω Ξενιάς με ωραίο ναό Βυζαντινού τύπου (εικ. 36, 37, 38, 39, 40).

Εικ.29. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Δ πτέρυγα. Όροφος.

Εικ.30. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Δ πτέρυγα. Α όψη. Είσοδος μονής.

Εικ.31. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Β πτέρυγα κεληλιών. Ν όψη.

Εικ. 32. Ι.Μ. Θεοτόκου Κότω Ξενιάς.
Β πτέρυγα κεληλιών. Β όψη.

Εικ. 33. Ι.Μ. Θεοτόκου Κότω Ξενιάς.
Β πτέρυγα κεληλιών.
Β όψη κατεστραμμένη.

35

Εικ. 34. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
Α πτέρυγα κεληλιών. Δ όψη.

Εικ. 35. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς.
ΝΑ πτέρυγα. Όψη προς το
εσωτερικό της αυλής.

37

Στο νέο μοναστήρι βρίσκεται η θαυματοργή εικόνα της Παναγίας Ξενιάς, που αποδίδεται σύμφωνα με τη παράδοση στον Ευαγγελιστή Λουκά. Στο σκευοφυλάκιο της μονής φυλάσσεται ό,τι από τα πλούσια κειμήλια και παλιότερα έγγραφα, χειρόγραφα, σιγίλλια και σπάνιες εκδόσεις βιβλίων έχει διασωθεί.

Στη μονή Κάτω Ξενιάς οι μοναχές διατηρούν ακμαίο το ιστορικό αυτό μοναστήρι, σημαντικό πνευματικό κέντρο και τόπος καταφυγής των πιστών της ευρύτερης περιοχής.

Εικ.36. Νέα Μονή Κάτω Ξενιάς. Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος.

Εικ.37. Νέα Μονή Κάτω Ξενιάς. Ι. Ναός Παναγίας. ΝΔ όψη.

36

Εικ.38. Νέο Μονή Κάτω Ξενίας. Ι. Ναός Παναγίας. Είσοδος.

Εικ.39. Νέο Μονή Κάτω Ξενίας.

Εικ.40. Νέο Μονή Κάτω Ξενίας. Πτέρυγες κελιών.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο φυσικός χώρος της παλαιάς μονής Κάτω Ξενιάς με τα εναπομείναντα κτίσματα των κελιών και το κολλασυντηρημένο καθολικό, επιβλητικός και αξεπέραστος, εντυπωσιάζει μέχρι σήμερα, προσφέροντας τουτόχρονο θρησκευτική ηρεμία και γαλήνη. Δέος ιστορικό και πορεία αιώνων ανακλήτοι στο ετοιμόρροπο μισογκρεμισμένο συγκρότημα και οφείνει άφωνο και τον πιο αδιάφορο προσκυνητή. Μεγαλοπρεπές στη δομή και την έκταση, στο εξαιρετικής ομορφιάς περιβάλλον, εκπέμπει δυναμικό σεβασμό και δικαιώνει το ένδοξο παρελθόν επιβάλλοντας απόλυτα την παρουσία του (εικ. 41).

Προτείνεται η διατήρηση κάθε εναπομείναντος κτίσματος που θα κριθεί επισκευάσιμο, και παρ'όλα τα προβλήματα σεισμικότητας που παρουσιάζει η περιοχή, το συγκρότημα να μην εγκαταλειφθεί. Η τεχνολογία μπορεί να δώσει λύσεις και να κατοικήσει ασφαλή κτίσματα, έστω μισογκρεμισμένα, αλλά ενδιαφέροντα μορφολογικά στο χώρο. Τόσους αιώνες υπήρχε ζωή και προσπάθεια για συνέχεια, τώρα οι σύγχρονοι θα παραιτηθούν, ενώ διαθέτουν και ισχυρότερα μέσα και αποτελεσματικότερες τεχνικές μεθόδους; Το μεγαλόπρεπο αυτό συγκρότημα είναι ιστορικός πίνακας με πολλές δυνατότητες έκφρασης και η φύση γύρω διαθέσιμη και κατάλληλη να δεχθεί αξιόλογες υπαίθριες εκδηλώσεις. Θεωρούμε αδιανόητο να στερηθούν οι προσκυνητές, αλλά και οι φυσιολόγους ερευνητές της περιοχής ένα τόσο σημαντικό για θρησκευτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις ανεπανάληπτο χώρο.

Εικ. 41. Ι.Μ. Θεοτόκου Κάτω Ξενιάς. Δ όψη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γιαννόπουλος Ν., "Ιστορία και έγγραφα της Μονής Ξενιάς", Δ.Ι.Ε.Ε., τ. Δ', 1895, σ. 653 - 724 (Ανατύπωση εν Αθήναις 1896)
- Γιαννόπουλος Ν., "Η Μεσαιωνική Φθιώτις και τα εν αυτή μνημεία", Δ.Ι.Ε.Ε, τ. Η', 1922, σ. 5 - 93
- Γιαννόπουλος Ν., "Η Ιερά Μονή Ξενιάς εν Θεσσαλία", Θ. Χ., τ.Δ', 1934, σ. 64 - 84
- Γιαννόπουλος Ν., "Έγγραφα Μονής Ξενιάς και των χωρίων Βρυναίνης και Κωφών του Αημιρού", Δ.Ι.Ε.Ε., τ.Θ', 1926, σ. 130 - 144.
- Γιαννόπουλος Ν., "Κατάλογος των χειρογράφων της βιβλιοθήκης της Μονής Ξενιάς", Ν.Ε., τ.20, 1926, σ. 104 - 107
- Δερζιώτης Λ., Α.Δ., 35, 1980, Β1 Χρονικά, σ.297
- Εσφιγμενίτης Ζ., "Η περὶ ὀνόματος Μονῆς Ξενιάς καὶ ἡ διαχείρησις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ νυν ἡγουμένου Τοῦλακτίωνος", Προμηθεύς, ἐτ. Ε', 1984, σ. 557 - 560.
- Εσφιγμενίτης Ζ., Ημερολόγιον ἢ "Φήμη", Βόλος 1888, σ. 163
- Καλαντζή - Σμπυράκη Αικ., Α.Δ., 37, 1982, Β2 Χρονικά, σ. 244
- Καλαντζή - Σμπυράκη Αικ., "Συλλογὴ γλυπτῶν τῆς Ἄνω Μονῆς Παναγίας Ξενιάς", Πρακτικὰ τοῦ Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου γιὰ τὴν ἀρχαία Θεσσαλία, Μνήμη Δημητρίου Θεοκάρη, Αθήνα 1992, σ. 464 - 472
- Καλαντζή - Σμπυράκη Αικ., "Μονὴ Ξενιάς - Πηλεῖον - Αἰμιρός: Ἱστορικοὶ Σκινδόλομοι ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς περιόδου τῆς ἱστορίας τους", Αχαιοφθιωτικά, τ.Α', Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνεδρίου Αἰμιρωτικῶν Σπουδῶν, Αἰμιρός 1993, σ. 177 - 186.
- Κοκκίνης Σπ., *Τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος. Ὁδηγός, ἱστορία, θησαυροί, βιβλιογραφία*, Αθήνα 1978, σ. 25 - 26
- Κόκκορης Δ., *Ὁρθόδοξα Ἑλληνικὰ Μοναστήρια. Προσκυνηματικὸς Ὁδηγός*, Αθήναι 1994, σ. 86, 88
- Κουρκουτίδου Ευτ., Α.Δ., 22, 1967, Β2 Χρονικά, Αθήναι 1969, σ. 308
- Κωστούλα Δ., *Ἐκφραση Ι. Μονῆς Κάτω Ξενιάς*, Βόλος 1994.
- Λέκκου Ε., *Τὰ Ἑλληνικὰ Μοναστήρια*, Αθήνα 1995, σ. 162 - 166
- Ντίνο Ασπ., Α.Δ., 36, 1981, Β2 Χρονικά, σ. 262
- Παπαθανασίου Α., *Οἱ Μελισσηνοὶ τῆς Δημητριάδος κτήτορες Ι. Μονῶν*, Αθήνα 1989, σ. 30 - 38, 93
- Παπαθανασίου Α., *Ἡ βυζαντινὴ Δημητριάδα, 431 - 1204*, Βόλος 1995, σ. 145 - 148, 225, 256, 267 - 276, 280, 283, 290 - 291, 315 - 323.
- Παπαθανασίου Α., "Τὸ χρονικὸ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Ἄνω Ξενιάς", Αχαιοφθιωτικά, τ.Β', Πρακτικὰ τοῦ Β' Συνεδρίου Αἰμιρωτικῶν Σπουδῶν, Αἰμιρός 1997, σ. 153 - 226
- Παπαθανασίου Α., *Ἡ Μαγνησία καὶ τὸ Πήλιο στὸν Ὑστερο Μεσαίωνα, 1204 - 1423*, Βόλος 1998, σ. 6, 65, 78, 83 - 86, 120 - 121, 319 - 337, 339 - 350, 475 - 479
- Παπακωνσταντίνου Α., "Ἡ Ἄνω καὶ Κάτω Μονὴ Ξενιάς Αἰμιρού", Πανθεσσαλικὸ Λεύκωμα, ἐτ. Α', 1927, σ. 325 - 326
- Σκουβαράς Β. - Μακρίης Κ., *Αρχαιολογικὸς καὶ Τουριστικὸς ὁδηγὸς Θεσσαλίας*, Βόλος 1958, σ. 141, 180 - 182

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Δ.Ι.Ε.Ε.: Δελτίον Ἱστορικῆς Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας
 Θ. Χ.: Θεσσαλικά Χρονικά
 Ν. Ε.: Νέος Ἑλληνομνήμων
 Α. Δ.: Αρχαιολογικὸ Δελτίο

Εικ. 1. Ι.Μ. Παναγίας Ευσεγεϊστροφίας. Γενική άποψη. Περιβάλλον χώρος

21. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ (ΝΗΣΙ ΤΡΙΚΕΡΩΝ)

Χρόνος ίδρυσης:	1835
Διεύθυνση:	Νήσος Τρίκερι
Ιδιοκτησιακό:	Κοινότητα Τρικέρων
Λειτουργεί:	προσκύνημα υπό την επιβλεψη φύλακα
Εορτάζει - πανηγυρίζει:	9 και 10 Σεπτεμβρίου (ημέρα ανεύρεσης της θαυματουργής εικόνας της Θεοτόκου 10-9-1825)

Τοπογραφικό Σκαρίφημα

Το νησί απέχει 13 ναυτικό μίλια από το Βόλο και μισό ναυτικό μίλι από την σπέναντι ακτή (Αιολόγυργο), όπου μπορούμε να φτάσουμε με αυτοκίνητο ακολουθώντας τη διαδρομή Βόλου - Τρίκερι. Το μοναστήρι βρίσκεται στο κέντρο σχεδόν του νησιού σε μια καταπράσινη περιοχή από ελαιώνες και κυπαρίσσιο, σε υψόμετρο 47 μ (εικ. 1).

Η μονή αναφέρεται σε χειρόγραφο οδοιπορικό της ανατολικής Θεσσαλίας γραμμένο από τον Γ. Κωνσταντά το 1838, το οποίο έχει ως εξής: "Η δε νήσος Κί-

κινθος (το παλαιά Τρίκερι) εξουσιάζεται μεν υπό των Τρικκεριωτών, είναι όμως σκοτεινός εκτός τινός νεοκτίστου μοναστηρίου, το οποίον έχει μίαν ωραίαν και θαυμαστήν εκκλησίαν νεόκτιστον και αυτήν και μια μικράν εικόνα της Θεοτόκου ευρεθείσα προ ολίγων ετών δι' αποκλήψεως ενός μοναχού..."

Αρκετό αργότερο, στον ίδιο πάντα αιώνο, ο Ν. Ρημοτσίδης κάνει επίσης λόγο για τη μονή προσθέτοντας πως "...οι Τρικεραίοι κατ' έτος εξαγούσι της Μονής έναν μονοχόν, όστις περιερχόμε-

νος εις όλην την Θεσσαλομογνησίαν, ως και εις όλλα της Θεσσαλίας μέρη, με την εικόνα της Θεοτόκου ζητεί βοήθειαν προς διοτήρησιν της όλης απόρου σκολής".

Οι ανοφορές αυτές επιβεβαιώνουν κατ' αρχήν την ύπαρξη της μονής που ήταν ευρύτερα γνωστή και ονήκε στο νησί των Τρικέρων και οπωσδήποτε τον θαυμαστό τρόπο της ανεύρεσης της εικόνας της Θεοτόκου στα 1825, που έγινε η αφορμή για τη θεμελίωση του καθολικού το 1835 και την ολοκλήρωσή του το

1837 υπό την επιβλεψη και οικονομική ενίσχυση κυρίως των Τρικεριωτών.

Στην νεότερη ιστορία της μονής κατατάσσεται η άμεση σχέση της με τη ζωή των εξόριστων Ελλήνων που εγκαταστάθηκαν στο νησί κατά το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου του 1947. Διάφοροι χώροι του μοναστηριού χρησιμοποιήθηκαν για να στεγάσουν το διοικητήριο (νότιο πτέρυγα), το αναρρωτήριο (βόρεια πτέρυγα) και το κρατητήριο στο ισόγειο, ενώ ο κατολισμός κατέλαβε το χώρο έξω από τη μονή (τα ερείπια εντονίζονται και σήμερα).

Το μοναστηριακό συγκρότημα, σε τετράπλευρο κλειστό σχήμα αθωντικού τύπου, περιβάλλεται από πτέρυγες, οι περισσότερες λιθόκτιστες με δωμάτια - κελλιά. Η κεντρική είσοδος δεσπόζει στο μέσο της ανατολικής πτέρυγας, στεγασμένη με λιθόκτιστο πρόθυλο, απ' όπου μέσω διαβατικού οδηγούμαστε στο εσωτερικό της αυλής. Μεγαλόπρεπα κυπαρίσσια κυριαρχούν έξω απλά και μέσα στη μονή, σημεία αναφοράς της ιερότητας του χώρου (εικ. 2, 3, 4, 5, 6). Στη δυτική όψη λειτουργεί δεύτερη είσοδος προς την αυλή μέσω διαβατικού, πάνω από το οποίο διαμορφώνεται υπερυψωμένο τμήμα ορόφου με ξεχωριστή στέγη (εικ. 7, 8).

Η κατασκευή των πτερύγων της μονής έγινε τμηματικά. Η βόρεια πλευρά τελείωσε το 1849, η ανατολική το 1865 και η νότια μαζί με τη δυτική το 1875. Όλες οι πτέρυγες προς το εσωτερικό της αυλής διαμορφώνουν διάδρομες στοές με ειόληθες τοξοστοιχίες και τοξωτά ανοίγματα, οι περισσότερες από εμφανή λιθοδομή μερικώς επιχρισμένη (εικ. 9, 10, 11, 12, 13, 14). Στο ισόγειο στεγάζονται αποθή-

3

Εικ. 2. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Α όψη μονής. Πρόθυλο εισόδου.

Εικ. 3. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Α πλευρά. Κεντρική πύλη.

Εικ. 4. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Α πλευρά. Κεντρική πύλη.

Εικ. 5. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Ν.Δ. όψη μονής.

Εικ. 6. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Ν. πτέρυγα, λεπτομέρεια ανοιγμάτων.

- κ. 7. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Δ όψη.
- κ. 8. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Δ όψη. Δεύτερη είσοδος μονής.

κες, όπου οι Τρικεριώτες σε περίοδο ελαιοδεσίας εναποθηκεύουν τις ελιές, ενώ στους ορόφους βρίσκονται περίπου 100 ευρύχωρα κελιά, στα οποία κατά καιρούς διαμένουν προσκυνητές, με μικρό ανύψιμο ή ντόπιοι κατά την διάρκεια του μαζέματος της ελιάς.

Η παρουσία των εξόριστων στο νησί άφησε τα ίχνη της στη μονή γιατί οι τελευταίοι κατά την διαμονή τους φρόντισαν να την "εξωραΐσουν". Στην ανακαίνιση της δυτικής πτέρυγας στα 1950, οι άλλοτε ξύλινες αναικτές στοές του ορόφου ανακατασκευάστηκαν από οπλισμένο σκυρόδεμα (εικ. 13). Διατηρήθηκε όμως παντού η εμφανής ξύλινη στέγη στις οροφές των σταών (εικ. 12, 13, 15).

Ο ευρύχωρος αύλειος χώρος είναι ηλακαστρωμένος κατά το μεγαλύτερο μέρος από ακανόνιστες πλάκες και με εσπεριδοειδή, ακακίες, κυπαρίσσια και καλλιπωπιστικά φυτά (εικ. 16).

Έξω από τη μονή κατασκευάστηκε υπαίθριο θέατρο.

Εικ. 9. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Α πτέρυγα. Διαβατικά.

Εικ. 10. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Β και Α πτέρυγα κελιών.

12

Εικ. 11. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Β πτέρυγα κεληλιών.

Εικ. 12. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Β πτέρυγα. Στοά ορόφου.

Εικ. 13. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Δ πτέρυγα. Ανακατασκευή ορόφου

Εικ. 14. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Ν πτέρυγα.

Εικ. 15. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Ν πτέρυγα. Στοά ορόφου.

Εικ. 16. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Αύλειος χώρος.

Το καθολικό είναι τρίκλιτη βασιλική με τρούηλο, κατασκευασμένη από εμφανή λιθοδομή, έντεχνα αρμοιοποιημένη. Η δίρρικτη στέγη με απότμηση των σεωμάτων (σπάσιμο) καλύπτεται από κεραμίδια γαλλικού τύπου, ενώ στον τρούηλο, κατά την επισκευή του κτίσματος από τους εξόριστους, τοποθετήθηκαν κεραμίδια βυζαντινού τύπου (εικ. 17, 18). Στη δυτική πλευρά η κεντρική είσοδος του καθολικού εντυπωσιάζει με τη λιθοκτιστη στοά του εξωνάρθηκα, σε όλο το μήκος της όψης, όπου διαμορφώνονται τρία τοξωτά ανοίγματα στο μέσον και δύο πλευρικά προς βόρεια και νότια (εικ. 19, 20). Όλη τη στοά καλύπτει χαρακτηριστικό βοτσαλωτό δάπεδο με λαϊκά γεωμετρικά μοτίβα, ενώ γραμμένη σε κύκλο υπάρχει η εξής επιγραφή:

"ΤΗΝ ΠΑΛΑΙ ΑΔΟΞΙΟΝ ΤΡΙΚΕΡΩΝ
ΝΗΣΩΝ ΝΥΝ ΔΕ ΕΝΔΟΞΙΟΝ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ",

δηλωτική για τα θαύματα της Παναγίας, που έκαναν γνωστό το νησί (εικ. 21). Ο ναός στον όροφο διαμορφώνει μικρό

Εικ. 17. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Καθολικό. ΝΔ όψη.

Εικ. 18. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Καθολικό. ΝΑ όψη. Στέγες.

Εικ. 19. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Καθολικό. ΒΔ όψη.

Εικ. 21. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Καθολικό. Δάπεδο νάρθηκο.

πρόβολο - εξώστη (εικ. 22).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λιθανόγλυφα λαϊκής τέχνης που κοσμούν εξωτερικό τις αψίδες του ναού. Στην ανατολική όψη από τις τρεις κόγχες ξεχωρίζει εκείνη του Ιερού, όπου η λιθοδομή ιδιαίτερα προσεγμένη διακοσμείται με αβαθή υψίκορμα αψιδώματα, που διακόπτονται από οριζόντιες ανόγλυφες ζώνες (εικ. 23, 24, 25).

Στο εσωτερικό του ναού ο διάκοσμος ολοκληρώθηκε το 1843, ενώ το καλο-

διατηρημένο ξυλόγλυπτο τέμπλο χρονολογείται στα 1859. Οι εικόνες που φέρει είναι έργα του 1865.

Οι εξόριστοι "φρόντισαν" και το εσωτερικό του καθολικού καθώς λουστρόρισαν το τέμπλο, "έβαψαν" τους κίονες και τοποθέτησαν δικέφαλους αετούς και το βασιλικό θυρεό και στις τέσσερις πλευρές των κιονόκρανων.

Εικ. 20. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Καθολικό, Δ όψη. Είσοδος.

Εικ. 22. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας. Καθολικό. Δ όψη.

Ο τρούηλος εσωτερικά φέρει ρηγματώσεις και υγρασία, ενώ το μπροστινό τμήμα, όπου στον όροφο βρίσκεται ο γυναικωνίτης έχει υποστεί μερική καθίζηση.

Το δάπεδο του ναού καλύπτεται με μαρμαροπλάκες, ενώ στο κέντρο πολλές από αυτές αντικαταστάθηκαν με μεγάλες μαρμάρινες πλάκες.

Εικ. 23. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας, Καθολικό, ΝΑ όψη.

Εικ. 24. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Καθολικό. Α όψη.

Εικ. 25. Ι.Μ. Παναγίας Ευαγγελίστριας.
Καθολικό Α όψη.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το μοναστήρι έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη ζωή και την ιστορία των Τρικεριωτών, παρ' όλο που η ύπαρξη μοναχών σ' αυτό δεν είναι αφής. Η θέση του οηλιά και το μεγάλο πανηγύρι, που γίνεται κάθε χρόνο, το καθιστούν πόλο έλξης για τους χριστιανούς και τους επισκέπτες του νησιού, καθώς η πληθώρα των κελιών και η μεγάλη αυλή προσφέρουν όνεια και ευχάριστη διαμονή στους προσκυνητές.

Γενικά το συγκρότημα βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Απαιτούνται όμως κάποιες επισκευές στη λιθοδομή του καθολικού, όπως καθαρισμός, συντήρηση και ανάδειξη του εσωτερικού χώρου, του τέμπλου και των εικόνων του.

Η κοινότητα Τρικέρων αφείλει να αξιοποιήσει το μοναστήρι αναδεικνύοντας την αισθητική και την δομή του φροντίζοντας παράλληλα και για τον ανάλογο εξοπλισμό, ώστε να φιλοξενηί και άλλες χρήσεις συμβατές με την ιερότητα και την ιστορία του χώρου διευρύνοντας έτσι τον κύκλο των επισκεπτών, προκειμένου να εξασφολίζεται η βιωσιμότητά του στο χρόνο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Θωμά Γ., *Η ανέκδοτη Χειρογραφία της ανατολικής Θεσσαλίας από τον Γρηγόριο Κωνσταντό, ένα χειρόγραφο του 1838*, Βόλος 1991, σ. 52
- Καμπηλόρη-Ρήγα Μ., "Ιεραί αναγραφαι, ήτοι εξέτασις των εκκλησιών, παρεκκλησιών, εξωκκλησιών, μονών, από απόψεως αρχαιοχριστιανικής των εν τοις τέως δήμοις του Πηλίου", *Θεσσαλικά Χρονικά*, τ. 4ος, 1933, σ. 120 - 121
- Κόκορη Δ., *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια (προσκυνηματικός οδηγός)*, Αθήνα 1994, σ. 90.
- Πατρικού Κ., "Η αρχαία Κικύνθηθος", Το νησί των Τρικκέρων, εφημ. "Η Θεσσαλία", Βόλος 9-8-1998
- Πατρικού Κ., "Πέφνινα χρόνια στο Παλαιό Τρίκκερι, μισό αιώνα από τη σύσταση του στρατοπέδου εξόριστων", μέρος Α', εφημ. "Η Θεσσαλία", Βόλος 15-11-1998
- Πατρικού Γ., "Η Παναγία η Τρικεριώτισσα. Η εύρεση της Σεβάσμιας εικόνας της, εφημ. "Η Θεσσαλία", Βόλος 9-11-1998
- Ρημασιόδου Ν., *Συνοπτική περιγραφή της Θεσσαλίας και τινών παρά τοις Θεσσαλοῖς Εθίμων*, Σμύρνη 1874, σ. 35
- Τσιρούκη Κυπριανού ιερομόναχου, *Ακολουθία της υπερογίας Δέσποινας Θεατόκου για την παράδοση εύρεση της Αγίας και Θαυματουργής εικόνας της*, κ.τ. 1984, σ. 1 - 8
- Φιλιππίδη Δ. - Κωνσταντό Γ., *Γεωγραφία Νεωτερική Δημητριέων*, Βιέννη 1791, σ. 189

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

ΜΟΝΗ	Χροναλογία επίσκεψης & φωτογράφισης	Επιτόπια καταγραφή οτισμάτων			Συλλογή στοιχείων γεωμορφολογικών οδοιπορικών			Ιστορικά στοιχεία & βιβλιογραφία	Τοπογραφικό σκαρίφημα	Φωτογραφίες & slides
		Αρχαιολογικές	Πολιτικός Μπλ.	Τοπογράφοι	Αρχαιολογικές	Πολιτικός Μπλ.	Τοπογράφοι			
1. Ι. Μ. ΑΓ. ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ	Απρίλιος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Νάνου	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Π. Κουλιούρης
2. Ι. Μ. ΣΟΥΡΒΙΑΣ	Νοέμβριος 1996	Α. Περιβολάρης		Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης			Ν. Γεωργιάδης	Μ. Νάνου	Ν. Γεωργιάδης	Α. Περιβολάρης Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης
3. Ι. Μ. ΦΛΑΜΟΥΡΟΥ	Νοέμβριος 1996	Α. Περιβολάρης		Γ. Πολυμενίδης	Α. Περιβολάρης		Γ. Πολυμενίδης	Μ. Νάνου		Α. Περιβολάρης Γ. Πολυμενίδης
4. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΡΑΣΟΒΑΣ	Νοέμβριος 1996	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου		Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου			Μ. Νάνου		Μ. Γάκη
5. Ι. Μ. ΤΑΣΙΑΡΧΩΝ ΖΑΓΟΡΑΣ	Νοέμβριος 1996	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου		Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου			Μ. Νάνου		Μ. Γάκη
6. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΛΑΜΠΗΔΟΝΑΣ	Νοέμβριος 1996	Μ. Γάκη	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Νάνου	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Ν. Γεωργιάδης
7. Ι. Μ. ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΥΚΗΣ	Ιούλιος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης	Π. Κουλιούρης	Γ. Πολυμενίδης	Β. Παρασκευά	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Π. Κουλιούρης
8. Ι. Μ. ΑΓ. ΣΙΓΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΡΟΜΥΡΙΟΥ	Ιούλιος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης		Β. Παρασκευά		Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Π. Κουλιούρης
9. Ι. Μ. ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΑΥΚΟΥ	Νοέμβριος 1996	Μ. Γάκη	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Ν. Γεωργιάδης
10. Ι. Μ. ΑΓ. ΤΡΙΑΔΑΣ ΑΝΩ ΓΑΤΣΕΑΣ	Απρίλιος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χατζηγεωργίου	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης
11. Ι. Μ. ΑΓ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΥΣΠΙΣΣΑΣ	Νοέμβριος 1996	Μ. Γάκη	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη	Π. Κουλιούρης	Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Ν. Γεωργιάδης
12. Ι. Μ. ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ	Μάρτιος 1999	Μ. Γάκη		Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη		Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη
13. Ι. Μ. ΑΓ. ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ	Μάρτιος 1999	Μ. Γάκη		Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη		Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Μ. Νάνου

ΜΟΝΗ	Χρονολογία επίσκεψης & φωτογράφισης	Επιτόπια καταγραφή στοιχείων			Συλλογή στοιχείων γνωμοδοτήσεις οδοιπορικό			Ιστορικά στοιχεία & βιβλιογραφία	Τοπογραφικό σκαρίφημα	Φωτογραφίες & slides
		Αρχαιολογικές	Πολιτικές	Μηχ. Τοπογράφοι	Αρχαιολογικές	Πολιτικές	Μηχ. Τοπογράφοι			
14. Ι. Μ. ΠΑΜΜΕΠΣΤΩΝ ΤΑΣΙΑΡΧΩΝ	Αύγουστος 1996	Μ. Γάκη Α. Χασσηλαργίου	Π. Κουλούρης	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Α. Χασσηλαργίου	Π. Κουλούρης	Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Π. Κουλούρης Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης
15. Ι. Μ. ΜΕΓΑ ΣΩΤΗΡΑ ΝΗΛΕΙΑΣ	Μάρτιος 1999	Μ. Γάκη		Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη		Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Ν. Γεωργιάδης Μ. Νάνου
16. Ι. Μ. ΓΕΝΕΣΙΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΓ. ΒΛΑΣΙΟΥ	Απρίλιος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Α. Χασσηλαργίου	Π. Κουλούρης	Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χασσηλαργίου		Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Ν. Γεωργιάδης
17. Ι. Μ. ΑΓ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΚΡΙΝΙΓΓΑΣ	Οκτώβριος 1996	Μ. Γάκη Α. Χασσηλαργίου	Π. Κουλούρης	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χασσηλαργίου	Π. Κουλούρης		Β. Παρασκευά	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη
18. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Οκτώβριος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Α. Χασσηλαργίου		Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Χασσηλαργίου		Ν. Γεωργιάδης	Β. Παρασκευά	Ν. Γεωργιάδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Ν. Γεωργιάδης Γ. Πολυμενίδης
19. Ι. Μ. ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΝΩ ΞΕΝΙΑΣ	Οκτώβριος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης	Π. Κουλούρης	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης		Γ. Πολυμενίδης	Μ. Νάνου	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Π. Κουλούρης
20. Ι. Μ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΤΩ ΞΕΝΙΑΣ	Οκτώβριος 1996	Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης	Π. Κουλούρης	Γ. Πολυμενίδης	Μ. Γάκη			Μ. Νάνου		Μ. Γάκη Α. Περιβολάρης Π. Κουλούρης Μ. Νάνου
21. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΤΡΙΚΕΡΩΝ	Νοέμβριος 1996	Α. Περιβολάρης Α. Χασσηλαργίου		Γ. Πολυμενίδης	Α. Περιβολάρης Α. Χασσηλαργίου		Γ. Πολυμενίδης	Β. Παρασκευά	Γ. Πολυμενίδης	Α. Περιβολάρης Γ. Πολυμενίδης

- Τα στοιχεία κήρυξης των μονών δόθηκαν από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- Τις μονές Αγ. Αθανασίου Πινακατών, Αγ. Κυριακής Πινακατών και Μέγα Σωτήρα Αγ. Γεωργίου Νηλείας επισκέφθηκαν και οι θεολόγοι Β. Παρασκευά και Μ. Νάνου.
- Συλλογή στοιχείων από φαρείς, οργανισμούς, κληρ. συνέλεξαν όλο τα μέλη της ομάδας.
- Ο γενικός χάρτης του Ν. Μαγνησίας, όπου σημειώνονται οι θέσεις των μονών, έγινε από τους Μ. Γάκη και Ν. Γεωργιάδη.
- Η παραγωγή των κειμένων καθώς και η επιλογή και ταξινόμηση των φωτογραφιών έγινε από την συντονίστρια της ομάδας, αρχιτέκτονα Μόλδα Γάκη.
- Η επιμέλεια και τελική δομή των κειμένων έγινε από τις Μ. Γάκη, Β. Παρασκευά και Μ. Νάνου.
- Η επιμέλεια έκδοσης έγινε από τη Μ. Γάκη.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
«ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ
ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ
Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ»
ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΒΕΛΒΕΤ 150 gr.
ΚΑΙ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

Με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για την Διαπεριφερειακή Συνεργασία Recite II - ECOSERT